

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kübra SÖNMEZ

MİRZA ALİ MUHAMMED'İN BAHÂİLİĞİN TEŞEKKÜLÜNE ETKİSİ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kübra SÖNMEZ

MİRZA ALİ MUHAMMED'İN BAHÂİLİĞİN TEŞEKKÜLÜNE ETKİSİ

Danışman

Prof. Dr. Ömer Faruk TEBER

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Kübra SÖNMEZ'in bu çalışması, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ramazan UÇAR

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Ömer Faruk TEBER

Üye : Prof. Dr. Zişan TÜRCAN

Tez Başlığı:

Mirza Ali Muhammed'in Bahâiliğin Teşekkülüne Etkisi

Tez Savunma Tarihi : 02/02/2022

Mezuniyet Tarihi : 03/03/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mirza Ali Muhammed’in Bahâilîğın Teşekkülüne Etkisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Kübra SÖNMEZ

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Kübra SÖNMEZ
Öğrenci Numarası	20185249013
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Ömer Faruk TEBER
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Mirza Ali Muhammed'in Bahâiliğin Teşekkülüne Etkisi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1768314805
Rapor Tarihi	22/02/2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %16
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
<p>Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 73 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.</p> <p>Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. ( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelerle sınırların aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.</p>	
Gerekçe:	
<p>Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.</p>	
<p>Prof. Dr. Ömer Faruk TEBER</p> <p>İmza</p>	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	iv
ÖNSÖZ	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÂBİLİK CEMAATİ'NİN KURUCUSU OLMA BAKIMINDAN MİRZA ALİ MUHAMMED

1.1. Mirza Ali Muhammed'in Hayatı.....	9
1.2. Mirza Ali Muhammed'in Temel Fikirleri.....	15
1.3.Huruf- i Hay	19
1.4. Mirza Ali Muhammed'in Eserleri	21

İKİNCİ BÖLÜM

BÂBİLİKTEN BAHÂİLİĞE GEÇİŞ SÜRECİNDE MİRZA ALİ MUHAMMED'İN BAHÂULLAH'IN ORTAYA ÇIKIŞINA ETKİSİ

2.1. Mirza Ali Muhammed Sonrası Bâbilik Cemaati.....	26
2.1.2. Mirza Ali Muhammed ve Bâbilik	27
2.2. Bahâullah'ın Ortaya Çıkışı.....	29
2.2.1. Bahâullah'ın Hayatı.....	31
2.2.3. Bahâullah'ın Temel Fikirleri	36
2.2.4. Bahâullah'ın Eserleri.....	36
2.3. Bahâiliğin Esasları.....	46
2.3.1. İtikadi Esasları	47
2.3.2. Ameli Esasları.....	49
2.3.3. Bahâi Takvimi.....	53
2.3.4. Ahlakî ve İçtimaî Esasları.....	54
SONUÇ	56
KAYNAKÇA	59
ÖZGEÇMİŞ	63

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çevirmen
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
m.	Miladî
s.	Sayfa
Sav.	Sallallahu aleyhi ve selem
ss.	Sayfa sayısı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
vs.	Ve Saire
yy.	Yüzyıl

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Mirza Ali Muhammed ve onun Bahâilîğin teşekkülüne etkisini tespit etmeye çalışmaktır. Mirza Ali Muhammed IX. yüzyıl İran coğrafyasında Şeyhlik hareketinin etkisi ile kendisinin beklenen mehdiye açılan kapı yani “bâb” olduğunu iddia etmiştir. O ve onun bu görüşlerinin peşinden gidenler Bâbilik hareketini başlatmışlardır. Bâb’ın vefatını takiben de Mirza Hüseyin Ali, kendisinin peygamber olduğunu iddia ederek Bâbilik hareketini Bahâilîlik formuna dönüştürmüştür. Düşünce ve inanç sistemini İslam’ın temel kavramlarına bina eden Bahâilîlik bugün beş milyondan fazla mensubu bulunan bir din olarak kabul görmektedir.

Anahtar kelimeler: Mirza Ali Muhammed, Şeyhlik, Bâb, Mehdilik, Bâbilik, Bahâilîlik, Mirza Hüseyin Ali, Noktatü’l- Ulâ

SUMMARY

THE EFFECT OF MIRZA ALI MUHAMMED ON BAHAIISM ASSOCIATION

The aim of this study is to try to determine the effect of Mirza Ali Muhammad and his Bahaiism to his association. Mirza Ali Muhammed claimed that he is the gateway, the Bâb, to the expected Mahdi with the effect of the act of Shaykhism in Iran geography in nineteenth century. He and his followers started the act of Babism. Mirza Hüseyin Ali claimed himself as a prophet after Bâb's death and transformed the act of Babism into the form of Bahaiism. Bahaiism which builds its thought and belief system on the basic concepts of Islam is recognized as a religion which has more than five million followers now.

Keywords: Mirza Ali Muhammed, Shaykhism, Bâb, Mahdism, Babism, Bahaiism, Noktatü' l-Ûlâ

ÖNSÖZ

Bâbilik- Bahâilik İnancı, on dokuzuncu yüzyıl İran coğrafyasında ortaya çıkmış bir harekettir. Temellerini içinde bulunduğu Şii anlayışın hâkim olduğu Şeyhiye hareketindeki Mehdilik akidesinden almıştır. Böyle bir coğrafyada yetişmiş olan Mirza Ali Muhammed öncelikle kendisinin mehdiye açılan kapı yani “bâb” olduğunu öne sürmüştür. Etrafında toplanan insanların artması ile bu iddialarını bir adım daha öne taşıyarak önce Mehdi olduğunu daha sonra da vahiy alan bir peygamber olduğunu açıklamıştır. Bâb Mirza Ali Muhammed’in etrafında toplanan insanlar “Bâbi” olarak anılmıştır. Bâb’ın öldürülmesi ile birlikte Bâbilik Mirza Hüseyin’in Bâb’ın düşüncelerini temel alarak kendisinin beklenen zuhur olduğunu ve vahiy aldığını iddia etmesiyle Bahâilik olarak devam etmiştir. Günümüzde Bahâiler kendilerini İslam’dan ayrı bir din olarak kabul etmektedirler.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, sınırları, Bâbilik- Bahâiliğin çıkış noktasını oluşturan dönemin İran coğrafyası, Şeyhiye hareketi ve Keşfiyye hareketi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde ise Bâb Mirza Ali Muhammed incelenmiştir. Hayatı, fikirleri, eserleri ile Bâbilik hareketinin oluşumu tespit edilmiştir. İkinci bölümde ise Bahâiliğin teşekkülüne Mirza Hüseyin Ali’nin etkisi, Bahâullah Mirza Hüseyin’in hayatı, eserleri incelenmiş olup Bâb Mirza Ali Muhammed’in hem Bâbilik hem de Bahâilik’teki konumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmalarım esnasında hiçbir yardımını esirgemeyen, çokca müsamaha gösteren, tavsiye ve yönlendirmeleriyle büyük destek olan sevgili hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ömer Faruk TEBER’ e, tezimde umutsuzluğa düştüğümde hep destek olan sevgili eşim Osman SÖNMEZ’ e, ihtiyaç duyduğumda yardımlarını esirgemeyen sevgili dostlarım Fatmanur UĞUZ ve Feyza Nur ÇINAR’ a, eğitim-öğretim hayatımda maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiren sevgili aileme teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Kübra SÖNMEZ

Antalya, 2021

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Sınırları

Araştırmamızın konusu Bâbilîğin kurucusu olan Mirza Ali Muhammed'in kişiliği ve kendisinin hayatta iken etrafında toplanan insanlarla oluşturduğu Bâbilik ve kendisinden sonra yeni bir dini akım olması iddiası ile ortaya çıkmış olan Bahâilîğin üzerindeki etkileri ile Mirza Ali'nin Bahâilîğin teşekkülüne etkisini incelemektir.

Bilimsel nitelikli araştırmalarda, bir kişiyi ya da grubu incelemeye çalışırken, o kişi veya grubun doğduğu ortam, içinde bulunduğu şartlar ele alınmadan objektif yorum yapmak mümkün olmayacağı için, tezimizde öncelikle Bâbilik Cemaati'nin doğduğu ortamı, kurucusunu, kurucusunun yaşadığı coğrafyayı, temel fikirlerini, kültürünü ele aldık. Daha sonra tezimizin temelini oluşturan Bâb Mirza Ali Muhammed'i ve Bahâilîğin kurucusu olan Mirza Hüseyin Ali ile Bahâilîği ele alıp Bâb Mirza Ali Muhammed'in Bâbilik- Bahâilikteki konumunu tespit etmeye çalıştık.

Araştırmanın Amacı ve Metodu

Araştırmamızın amacı, İran'da ortaya çıkmış olan Bâbilik Hareketi'nin kurucusu olan Mirza Ali Muhammed'i ve onun Bâbilik- Bahâilîğin teşekkülüne etkisini anlamaya çalışmaktır. Mirza Ali Muhammed'i inceleme ve Bahâilîğe katkılarını tespit edebilme, onları anlamanın önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Bu konu ile ilgili yapılmış bir çalışmanın olmayışı bizi bu konuyu araştırmaya itmiştir. Amacımız, onları yargılamak ya da eleştirmek değil, bilimsel verilere göre değerlendirmeler yapmaya çalışmaktır.

Mirza Ali Muhammed'in hayatını, Bâbilik- Bahâilik hareketinin teşekkülüne etkisini tespit edebilmek için Bâbilik ve Bahâilîğin tarihsel gelişimini bilimsel veriler ışığında objektif bir şekilde analiz etmek icap etmekteydi. Bu noktada, deskriptif (betimleyici) metoda bağlı kalarak, Bâbilerin, Bahâilerin eserlerini ve Mirza Ali Muhammed'in fikirlerini esas alarak değerlendirme yapmaya çalıştık.

Tezimizde, araştırmanın temelini oluşturan esas fikirleri belirlemeye çalışırken Bahâi kaynaklardan yararlanmaya dikkat ettik. Mirza Ali Muhammed'i okuyabilmek ve onun Bahâiler üzerindeki etkisini analiz edebilmek amacıyla Bahâi olanlar ile fikir alışverişinde bulduk, haftalık toplantılarına katıldık, onları anlamaya çalıştık ve bunların neticesinde çalışmamızı hazırladık.

Kaynaklar

Bir araştırmanın sağlıklı sonuçlar verebilmesi için kullanılan kaynaklar önemli bir etkiye sahiptir. Bizim çalışmamızın konusu Bâb Mirza Ali Muhammed ve onun Bâbilik-Bahâiliğin teşekkülüne etkisini ortaya çıkarmaktan ibarettir. Bu konuyu iyi bir biçimde yansıtılabilmek için özellikte Bâb'ın ve Bahâilerin kendi eserlerinden istifade edilmeye çalışılmıştır. Bunun dışında Bahâi olmayan kaynaklardan da yeri geldikçe istifade edilmiştir.

a.) Bahâi Kaynaklar

Bahâi kaynaklar genel olarak değerlendirildiğinde, Bâb Mirza Ali Muhammed ve onun yolundan giden Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'nin iddia etmiş oldukları akidevi sisteme dayandığı grlmektedir. Bu konu ile zengin bir literatür oluşturulduğu grlmektedir. Bahâiler tarafından yazılan eserlerde dini- duygusal unsurların ağır bastığı ve akidelerini güçlendirici bir üslup kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu eserleri Bâb ve Bahâullah'ın vahiy kaynaklı olduğunu iddia ettikleri eserleri, Bahâiliği benimseyenlerin yazmış olduğu eserler olarak sınıflandırmak mümkündür.

Bâbilik hareketinin öncüsü Mirza Ali Muhammed'in eserlerine de değer verilmekle beraber Bahâilik de özellikle Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'nin eserleri hareketin temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Biz bu temizde Bâb Mirza Ali Muhammed'in Bâbilik ve Bahâiliğin teşekkülüne etkisini irdelerken Bahâilere ait olan birçok esere değinmiş olmakla beraber en çok istifade ettiğimiz eserler; Muhammed Zerendi'ye ait olan Minu Derahşan Sebat tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilen "Nebil Tarihi", Abid Taherzadeh tarafından yazılan Süreyya Güler tarafından İngilizce aslından Türkçeye tercüme edilen ve dört cildi bulunan "Hz. Bahâullah'ın Zuhuru" eseri, şevki Efendi tarafından kaleme alınmış olup Suna Bozkır tarafından dilimize tercüme edilmiş olan "Bahâi Dininin I. Yüzyıl" adlı eserden, Neyir zşca tarafından yazılmış olan "Bahâi Tarihi zeti", "Bahâi Dini; Tarihi, Prensipleri ve Dini Hükümleri", "Bahâ Dininde şer'i Hükümler ve İzahları ve daha birçok eserden istifade edilmiştir. Eserlerinin neredeyse hepsinin Türkçe tercümesi mevcut ve ulaşılması kolay olduğu için bunlar tercih edilmiştir.

b) Bahâi Olmayan Kaynaklar

Bâb Mirza Ali Muhammed'in Bahâiliğin teşekkülüne etkisi tespit edilmeye çalışılırken Bahâi olmayan kaynaklardan da istifade edilmiştir. Özellikle Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı'nın bu konuda bir kitabı ve birçok makalesi, yazısı olduğu tespit edilmiştir. Ona ait olan "Bâbilik ve Bahâilik" adlı eser çok fazla konuda istifade ettiğimiz bir eser olmuştur. Bunun dışında da

adını burada zikretmeye çalışırsak fazla sayılabilecek olan birçok eserden de istifade etmeye çalıştık.

Bâbilik Cemaati'nin Doğduğu Ortam

Bir cemaatin anlaşılabilmesi için onun doğduğu ortamın sosyokültürel ve siyasi yapısının iyice idrak edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda XIX. yüzyıl İran coğrafyası ele alındığı zaman İran'ın Rusya, İngiltere ve Fransa'nın ekonomik, askeri ve siyasi baskılarının etkisi ile ciddi bir sosyal, ekonomik ve siyasi huzursuzluk ve düzensizlik içinde olduğu görülmektedir.¹ Sosyal şartların böylesine bozulduğu ve zulmün yaygınlaştığı dönemlerde halk kendilerini bu durumdan kurtaracak karizmatik bir lider beklentisi içine girmiştir.² Bu beklentinin uzantısı olarak Mehdilik inancı yaygınlaşmıştır. Mehdilik inancı ise Şia Mezheplerinde kilit bir noktayı oluşturmaktadır.

Bâbilik Hareketi'nin ortaya çıktığı dönemler de İran'da Kaçar Hanedanlığı hüküm sürmekteydi. Bâbilik Hareketi, ortaya çıkmasından, fikirlerinin oluşmasına kadar içinde bulunduğu dönemin ve o bölgedeki inanç geleneğinin izlerini taşımaktadır. Özellikle İran'ın o dönemlerdeki sosyal ve kültürel şartları ve dünyayı etkileyen siyasi istikrarsızlık insanları bir kurtarıcı, Mehdi bekleme fikrine itiyordu. Dönemin siyasi karmaşasının da tetiklediği Mehdi inancı etrafında dönen tartışmalara ek olarak Şeyhiyye tarikatının Mehdinin zuhurunun yakın olduğunu dile getiriyor oluşu insanları iyiden iyiye Mehdi beklemeğe itiyordu. Özellikle de Kazım Reştî tarafından "Kamil Şii" inancının kavramlaştırılmış olması Bâbilikten Bahâiliğe oluşumun silsile halinde büyümesini ve sistemleşmesini sağlamıştır.³

Bâbilik Cemaati'nin Ortaya Çıkışına Etki Eden Unsurlar

Bâbilik cemaatinin ortaya çıkışında ve yayılma sürecinde bazı dini- mezhebi inançların önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Bâbilik Cemaati'nin oluşum sürecinde Şii-İmamiyye mezhebinin Mehdilik anlayışının ve bu anlayışın uzantısı olarak teşekkül eden Şeyhilik tarikatının etkili olduğu tespit edilmiştir.⁴

a) Şiiliğin Mehdilik Akidesi

Şia İslam dininin temel mezheplerinden birisini oluşturmaktadır. Ortaya çıkışı itibari

¹ Ethem Ruhi Fıçlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s. 1.

² Yusuf Şevki Yavuz, "İslam İnançında Mehdi", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. XXIII, s. 372.

³ Muhammed Fatih Demirdağ, "Dini Hareketlerin Bir Çeşidi Bahâilik", *Journal of Islamic Research*, 28/ 3 (2017), s. 389.

⁴ Metin Bozkuş, "Bahâiliğin Arka Planı ve Söylemi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/2 (2002), s. 140.

ile siyasi bir yapısı vardır.⁵ Temel olarak Hz. Peygamberin vefatını takiben ortaya çıkan hilafet meselesi ile gündeme gelmiş bulunmaktadır. Şia'nın sözlük anlamı "tabi olmak, taraftar olmak, çoğalmak" anlamlarını ifade etmekte olup ıstılah anlamı ise, Hz. Muhammed'in vefatının ardından ortaya çıkan hilafet meselesinde halifeliğin Hz. Ali ve onun evlatlarının hakkı olduğunu ve naslar ile de bu görüşlerinin desteklendiğini iddia eden bir mezheptir.⁶ İlk dönemlerinde Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye "gizli ilim" verdiği düşüncesi hâkim iken zamanla bu düşünce, nübüvvet ile imamet arasında bir bağlantı kurularak imamların Allah'tan bilgi aldıkları formuna dönüştürülmüştür.⁷ Şia'nın bu yaklaşımı da zaman içerisinde imamet anlayışını şekillendirmiştir. İmamet anlayışlarına göre ise imamlar peygamberlerden sonra bütün insanlar için gerekli olan ilahi bir otorite olarak algılanmaktadır.⁸

Şia'nın günümüzde de varlığını devam ettiren ve en büyük kolu olan mezhep İmamiyye mezhebidir.⁹ İmamiyye Şiiliği'nin iman esaslarının mihenk taşı imamet inancı oluşturmaktadır. Bu bakımdan nübüvvet nasıl ki Allah'tan bir lütuf ise her asırda Peygamber'in görevlerini yerine getirecek, insanların doğru yolu bulmaları için çabalayacak bir imamın varlığına da iman edilmelidir.¹⁰ İmamlara yükledikleri görevlere bakıldığında zaman imamet anlayışlarının nübüvvetin devamı niteliğinde bir anlayış olduğu ortaya çıkmaktadır.¹¹

İmamiyye Şiası'na göre imamlar da aynı peygamberler gibi ismet sıfatına sahip olup küçük ya da büyük her türlü günahattan arındırılmışlardır. Onların masum olduğuna iman etmek gerekmektedir. Ayrıca imamlar şeriatın koruyucusu ve uygulayıcısı görevleri ile de vazifelendirilmiş olup Allah'ın yeryüzünde insanlara hücceti niteliğini taşımaktadırlar.¹² İmamiyye Şiası'na göre Allah'ın emri ve peygamberimizin tayin etmesi ile belirlenen imamların sayısı on ikidir. On ikinci imam Mehdi-i Muntazar¹³ olarak kabul edilir. Mehdi-i Muntazar olarak addettikleri imam Hasan el- Askeri'nin 15 Şaban 255(h) yılında doğmuş olan oğlu Muhammed el-Mehdi'dir. Muhammed el-Mehdi babasının 260(h) yılında vefatı üzerine

⁵ Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 91-92.

⁶ Muhammed eş- Şehristani, *el- Milel ve'n- Nihal*, Daru'l- Keteb ve'l- İlmiyah Yayınları, s. 144.; Mustafa Öz, "Şia", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXIX, s. 111.

⁷ Şehristani, *el- Milel ve'n- Nihal*, s. 144.

⁸ Cansu Kaymal, "Şia' da İmamet Meselesi ve Egemenlik", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Dergisi*, 2(2017),s. 176.

⁹ Hasan Onat, *İslam Mezhepler Tarihi El Kitabı*, ed. Hasan Onat- Sönmez Kutlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2017, s. 180.

¹⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 1.

¹¹ Nasuriddin Muhammed Tusi, İmamet Risalesi, çev. Hasan Onat, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35 (1996),s. 181.

¹² Şehristani, *el- Milel ve'n- Nihal*, s. 163.

¹³ "Beklenen mehdi anlamına gelmektedir." Şehristani, *el- Milel ve'n- Nihal*, s. 172.

gizlilik dönemine girmiştir.¹⁴ Hicri 260- 873 yıllarını kapsayan gizlilik dönemine gaybet-i suğra yani küçük gizlilik dönemi denmiştir. Bu dönemde imam ile görüşme sefirler aracılığı ile gerçekleşmiştir. Sefirlerin sayısı dört olup nüvvab-ı erba'a olarak isimlendirilmişlerdir. Dördüncü sefir olan Ali bin Muhammed'in hicri 328 yılında vefatı üzerine başlayıp günümüze kadar devam eden gaybet sürecine artık gaybet-i kübra yani büyük gizlilik dönemi denmektedir. Bu dönem ile artık on ikinci imam, mehdi sıfatıyla tamamen gizliliğe bürünmüştür.¹⁵

Halen sağ olduğu kabul edilen Muhammed el-Mehdi¹⁶, yeryüzü haksızlık ve zulüm ile dolup her türlü kötülük etrafı kasıp kavurmaya başladığı zaman yani huzursuzluk günleri yaşanmaya başlayınca ortaya çıkacaktır ve kıyametin kopmasından önce Deccal' ı yenerek yeryüzünü adalet ile dolduracaktır.¹⁷ Muhammed b. Hasan el-Mehdi için kullanılan lakaplardan birisi de "sahibü'z- zaman" olup zuhur edeceği yerin de Mekke olacağı söylenmektedir. Mehdi'nin burada iktidarı ele geçireceğine, zalimleri cezalandıracağına, Allah'ın emirlerine itaati sağlayacağına ve kâfirleri öldüreceğine iman edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan; Maide Suresi elli ikinci ayette "Allah'ın getireceği umulan fetih"¹⁸, Bakara Suresi ikinci ve üçüncü ayette bulunan "gabya iman eden müttakiler"¹⁹ ibaresi, Enbiya Suresi yüz beşinci ayette geçen "yeryüzünde varis olacak Salih kullar"²⁰ ibaresi gibi ifadeleri barındıran ayetlerin Mehdiye ve onun taraftarlarına işaret ettiğini savunmuşlardır. Onlara göre Mehdinin zuhuru ayet ve hadislerle sabit olduğu gibi insan aklı ile de kabul edilir bir gerçektir. Yani mehdinin asırlar boyu yaşaması insan aklına aykırı gibi görünse de Allah için bu zor bir iş değildir. Nitekim Kura'an-ı Kerim'de Ashab-ı Kehf'in üç yüz küsur yıl yaşadığı anlatılmaktadır.²¹

Mehdilik telakkisi sadece Şia'ya ait bir inanç sistemi değildir. Aksine her toplumda yankı bulmuş olan bir sığınma mekanizmasıdır. İnsanların sosyal hayatlarında yaşadıkları sıkıntıların etkisi ile gündeme getirdikleri bir kurtarıcı fikridir. Bu kurtarıcı fikri İslam toplumlarında dini bir anlam yüklenerek Mehdi inancı şeklinde ortaya çıkmıştır. Yani Mehdi,

¹⁴ Mustafa Öz, "Mehdi el- Muntazar", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.XXVIII, s. 376.

¹⁵ Onat, *İslam Mezhepler Tarihi El Kitabı*, ed. Hasan Onat- Sönmez Kutlu, s. 193.

¹⁶ Abdülkadir el- Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, çev. Ethem Ruhi Fırlı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014, s.43.

¹⁷ Fırlı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 4.

¹⁸ Maide 5/52.

¹⁹ Bakara 2/2-3.

²⁰ Enbiya 21/105.

²¹ Şevki Yavuz, "İslam İnancında Mehdi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. XXIII, s. 371.

farklı dinler ve kültürlerde de bulunan dünya tarihinin sonunda İlah tarafından gönderileceğine ve yeryüzüne hâkim olacağına inanılan dini bir liderdir.²²

b) Şeyhlik

Babilik Cemaati, İmamiyye Şiası içinde teşekkül eden Şeyhlik adlı bir tarikatın etkisi ile oluşumunu tamamlamıştır. Şeyhlik hareketi, İmamiyye Şiası'nın içinde teşekkül etmesinin yanı sıra eski Yunan felsefesi ile İran mistisizminin etkileşiminden ibarettir. Bu harekette Mesih inancı, on iki imam inancından daha baskın bir inanç halini almıştır.²³

Safeviler döneminde ortaya çıkmış olan Hikmet-i İlahi okulu, Molla Sadra'nın da etkileri ile Kaçarlar döneminde İran'ın düşünce hayatını derinden etkilemiştir. Molla Sadra, kendinden önceki filozof ve mutasavvıfların düşüncelerinden etkilenerek kendi sistemini oluşturmaya başlaması Şeyhiyye'nin de temelini oluşturmuştur. Bu ekolün ortaya koyduğu düşünceler İran'da entelektüel, ilahiyat ve siyasi çevreleri etkileyen tartışmalara neden olmuştur. Bu yönleriyle İran düşünce hayatını derinden etkileyecek izler bırakmıştır. Böylelikle İmamiyye Şiâsı içinde ortaya çıkan Şeyhiyye hareketi, Molla Sadra'nın kurmuş olduğu İsfahan ekolünün gelişmiş şeklini ifade etmiştir.²⁴

İmamiyye Şiası içinde teşekkül eden bu hareketin kurucusu Şeyh Ahmed el-Ahsa'i'dir. Ahmed el-Ahsai 1752 veya 1753 yıllarında Basra körfezi çevresindeki adalardan Ahsâ isimli şehirlerin birinde dünyaya gelmiştir. Küçüklüğünden itibaren zühd hayatını benimsemiştir. Kendi hayatını kaleme aldığı Siretü's-Şeyh adlı eserinde ilhamlarından, sadık rüyalarından, imamların ve Hz. Peygamberin kendisine batını ilimleri öğrettiğinden ve hatta imamlardan Kur'an ve hadisleri yorumlama konusunda yetki aldığından bahsetmiştir.²⁵ 1790 yılının başlarında Irak, Necef ve Kerbela'ya doğru yola çıkmıştır. Bu şehirlerde Şiiliğin içinde cereyan eden bölünmeler ve sıkıntıları gözlemlemiştir. Şeyh Ahmed el-Ahsai Şii'leri ikiye bölen Usuliyye ve Ahbariyye okullarının temsilcileri ile görüşmüştür ancak ne Usuliyye'nin akılcılığına ne de Ahbarilerin muhafazakâr olmalarına itibar etmiştir. O, derin bilgisi ve zahidane yaşamı ile meşhur olup etrafında birçok mürit toplamıştır. 1806'da İran'a doğru yola çıkarak Yezd'e yerleşmiştir. Burada ise ünü Kaçar hanedanına mensup kişiler ile güçlü tüccarlar arasında yayılmıştır. Fikirlerini açıklarken takiiye yapmış olsa da kazandığı şöhret sayesinde düşüncelerine yönelik birçok eleştiri ile karşılaşmıştır. İmamlara uluhiyet nispet etmesi, Kamil Şii'nin imamlar ile insanlar arasında bir aracı olduğunu savunması ve

²² Ömer Faruk Teber, Mehdilik İnancı Temelinde Oluşan Geç Dönem Mezhepler, *İslam Mezhepler Tarihi*, ed. Mehmet Ali Büyükkara, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2018, s. 191.

²³ Mehmet Zeki İşcan, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, ed. Hasan Onat- Sönmez Kutlu, s. 506.

²⁴ Ünsal, *Ali Muhammed Şirazi ve Bâbilik Hareketi*, s. 15.

²⁵ Mustafâ Öz, "Şeyhiyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIX, s. 85.

Allah'ın Kamil Şii'de (muhtemel ki Kamil Şii olarak kendisini ifade etmektedir.)²⁶ zuhur ettiğini onlar olmasaydı Allah'ın hiçbir şeyi yaratmayacağını ve insanların da Allah'ı bilemeyeceğini öne sürmesi gibi görüşleri eleştirilere konu olmuştur.²⁷

Şeyh Ahmed, Şii fikhını içtihadı dayalı akli esaslar yerine Kur'an ve ehl-i beytten gelen hadislere dayandıran Ahbari ekolünü takip etmesine rağmen Şii'lerin bir müctehide bağlanmasını kabul etmez.²⁸ Bunun yerine Kamil Şii anlayışını ekler. Çünkü ona göre Kamil Şii inananlar ile imamlar arasındaki yegane araçtır. Kamil Şii tasavvuf ilmine hâkim olup manevi müşahede yoluyla imamların övgüsünü kazanmıştır. Dolayısıyla Kamil Şii, bilgiyi, müctehidler gibi yanılma payı olan akıl yürütme ile değil, hata payı olmayacak şekilde doğrudan imamlardan almış bulunmaktadır. Bu sebepten tevhid, nübüvvet, imamet, mead şeklinde olan usulu'd- dini; tevhid, nübüvvet, imamet ve Kamil Şii şeklinde düzene sokmuştur. Dolaylı yollardan da kendisinin Kamil Şii olduğunu ima etmiştir. Talebeleri ondan bahsederken Şeyh Ahmed'in dördüncü rükün yani Kamil Şii olup Allah'ın imamlardan sonra onda tecelli ettiğini dile getirmekten çekinmemişlerdir. Hatta Şeyh Ahmet'ten sonra bu tecellinin onun talebesine geçmiş olduğunu savunmuşlardır. Bu düşüncelerinden dolayı sert tepkiler ile karşılaşmışlardır. Küfre düştüklerini de dile getirenler olmuştur. Ama bu suçlama vesilesi ile Şii'lik içinde ayrı bir ekol olarak teşkilatlanmışlardır.²⁹

Şeyhilik hareketi, Şii'lik ve Bâbiliği bağlayan bir köprü gibi görev görmektedir. Yani Bâbilik için, İmamiyye Şiası içinde ortaya çıkmış bulunan Şeyhilik hareketinin ürünüdür, denilebilir. Bunun sebebi ise; Şeyhilik hareketi, İmamiyye'nin kaybolan on ikinci imamıyla başlayan küçük gaybet yani Gaybet-i Suğra döneminden sonra ortaya çıkan büyük gaybet yani Gaybet-i Kübra döneminde, Şia tarafından Allah'ın delili kabul edilen imamların manevi nurunu aksettirecek veya onunla iletişim kurup ona açılan kapı olacak Kamil Şii'nin varlığına inanılıyor olmasıdır. Çünkü onlara göre Kamil Şii Allah'ın her şeyden münezze olan varlığının bilgisine açılan bir bâb görevini üstlenmiştir.³⁰

c) Keşfiyye

Ahsai, kendisinden sonra hareketin başına geçmesi için öğrencisi Kazım Reştî'yi tayin etti. Kazım Reştî de hocasının ölümünden sonra onun yoluna sadık kalarak fikirlerini devam ettirdi. Lakin onun döneminde Şeyhiyye daha çok Keşfiyye diye anılmaya başladı.

²⁶ Mustafa Öz, "Şeyhiyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIX, s. 86.

²⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 7.

²⁸ Metin Yurdagür, "Ahbariyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. I, s. 490.

²⁹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 9.

³⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 4.

Kazım Reşti'i 1205 (m. 1790) yılında İran'ın Reşt beldesinde doğmuştur. Hayatı ile pek bilgiye rastlanmamaktadır.³¹

Kazım Reşti, Şiiler arasında yaygın olan gaib ve gelmesi beklenen Mehdinin üzerinden bin sene geçtiği için yakın zamanda zuhur edeceği inancına sahipti. Bu yüzden her bulduğu fırsatta beklenen zuhurun yakında geleceğini yüksek sesle dile getiriyordu. Mehdinin zuhurunun kendi meclisinden çıkacağını, kendisinin ölümünün ardından zuhur edeceğini söylüyordu. Talebelerine Kamil Şii'nin şahsi özelliklerini, onu nasıl tanıyacakları gibi bilgileri anlatıyordu.³²

Bâbilîğe mensup olan yazarlara göre ise Kazım Reşti beklenen mehdinin zuhurunun çok yakın olduğunu biliyordu. Talebelerini bu zuhura hazırlıyordu. Onlara mehdinin herkesin beklediği gibi Cabul-ka ve Cabul-sa kuyularından çıkmayacağını, kendi aralarında olduğunu, Hz. Muhammed'in (sav) soyundan olduğunu, orta boylu olduğunu, genç olduğunu, tütün kullanmadığını ve özel bilgiye sahip olduğunu söylüyordu. Mehdinin bilgisinin vehbi olacağını ve kendi bilgisinin, onun bilgisinin yanında az kalacağını anlatıyordu. Mehdi öyle yüce olacak ki bizler onun yanında toprak zerresi gibi kalacağız, diyordu.³³

Kazım Reşti, 1259 (m. 1843) yılında Kerbela'da vefat etmiştir.³⁴ Onun vefatından sonra talebeleri, vasiyeti üzerine, mehdiyi aramak üzere gezmeye başladılar.

³¹ Muhsin Abdülhamid, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, çev. M. Saim Yeprem-Hasan Güleç, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975, s. 364.

³² Mustafa Öz, *İmamiyye Şiasında Onikinci İmam ve Mehdi İnancı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995, s. 7.

³³ Muhammed Zerendi, *Nebil Tarihi*, çev. Minu Derahşan Sabit, Baha Basım Dağıtım, İstanbul 2001, s. 14.

³⁴ Abdürrezzak el-Haseni, *el-Babiyyun ve'l-Bahaiyyun Fi Hazırhim ve Mazihim*, Matbaatü'l-İrfan Yayınevi, Beyrut 1957, s. 10.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÂBİLİK CEMAATİ'NİN KURUCUSU OLMA BAKIMINDAN MİRZA ALİ MUHAMMED

1.1. Mirza Ali Muhammed'in Hayatı

Bâbilik Cemaati'nin kurucusu olan Mirza Ali Muhammed Rıza hicri 1 Muharrem 1235 (m 20 Ekim 1819)³⁵ tarihinde Şiraz'da dünyaya gelmiştir. Hz. Ali'nin soyuna nispetle ehl-i beyte mensup bir ailenin çocuğu olduğu idda edilmiştir.³⁶ Babası Şiraz'da zühd ve takva sahibi olarak tanınan Seyyid Muhammed Rıza, annesi Fatıma Hanım'dır.³⁷ Henüz iki yaşına ulaşmadan babasını kaybetmiş olup bakımını tüccar olan dayısı Mirza Seyyid Ali üstlenmiştir.³⁸ Mirza Ali Muhammed altı yaşlarına ulaştığı zaman dayısı, iyi bir eğitim alması için onun, Kazım Reşdi'nin yetiştirdiği hocalardan Şeyh Muhammed'e talebe olmasını sağlamıştır.³⁹ Böylelikle Mirza Ali Muhammed Kazım Reşti'nin öğretilerini temel alan bir eğitime başlayacaktı.⁴⁰ Lakin Mirza Ali Muhammed'in okuma konusunda hevesli olmadığı birçok kaynakta yer almaktadır. Bahâilere göre ise bu durum, Bâb'ın daha çocuk yaşlarda vehbî ilme sahip olduğu şeklinde açıklanmıştır. Muhammed Zerendi tarafından te'lif edilmiş olan Nebil Tarihi adlı Bahâilere ait kaynakta bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: “Dayısı, Mirza Ali'yi okutmak için Şeyh Abid'e diğer adıyla Şeyh Muhammed'e götürdü. Hz. Bâb okumak istemediği halde dayısının isteği üzerine Şeyh Abid'in meclisinde ders görmeye devam etti. Şeyh Abid ise Bâb'ı şöyle anlatmıştır: “Bir gün Hz. Bâb'a Kur'an-ı Kerim'in ilk cümlesi olan ‘Bismillahirrahmanirrahim’i okumasını söyledim, bana: “Manasını bilmediğim cümleyi okuyamam” dedi. Ben de manasını bilmezlikten geldim. “Ben biliyorum müsaade ederseniz anlatayım” dedi ve anlatmaya başladı. Bu cümleyi tefsir ederken, o zamana kadar bilmediğim ve kimseden duymadığım konuları anlattı. Bu çocuğun böyle konuşması karşısında şaşırımdım. Hala o sözlerin tatlılığı kulağımda çınlıyor. Onu alıp dayısının yanına götürdüm. Onun korunması ve yetiştirilmesi için lüzumlu tavsiyelerde bulunarak: “Ben bu çocuğa ders anlatmak için kendimi yeterli bulmuyorum, bu çocuğu size emanet ediyorum. Zira başka çocuklara benzemiyor. Bu çocukta gördüğüm kudret ancak Hz. Mehdi'de

³⁵ Mirza Ali'nin doğum tarihi kaynaklarda genelde aynı olmasına rağmen İslam Ansiklopedisi'nin “Bâb” maddesinde 1 Muharrem 1236 (26 Mart 1821) olarak geçmektedir.

³⁶ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 33.

³⁷ Ethem Ruhi Fırlalı, “Bahâilik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. IV, s. 465.

³⁸ Abdürrezzak el-Haseni, *el-Babiyyunve'l-Bahaiyyun*, s. 6.

³⁹ Abdürrezzak el-Haseni, *el-Babiyyunve'l-Bahaiyyun*, s. 7.

⁴⁰ Abdülhamid, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, s. 61.

bulunabilir” dedim.⁴¹ Bahâi yazarlardan biri olan Dr. Neyir Özşuca da Bâb’ın övülecek bir çocukluğu olduğunu dile getirmiştir. Bu yazara göre Bâb’ın çocukluğundan itibaren zeka ve vakar sahibi olduğu sadece Bâb’ın yanında bulunanların değil onun fikirlerine karşı çıkanların da kabul ettiği bir gerçektir. Yazar bu görüşünü nakledeken Hacı Seyyid Cevad Kerbelai’ nin şu sözlerini esas almıştır: “Şiraz’a gittiğim bir günde, eskiden tanıdığım ve tüccar dostum olan Hacı Seyyid Muhammed’in evine ziyarete gittim. Evin salonunda oturmuş sohbet ediyorduk. Diğer odadan çok tatlı ve etkileyici bir ses yükseldi. Konuşmayı keserek sözün güzelliğine ve tatlılığına kendimi verdim. Kısa bir süre sonra sekiz- dokuz yaşlarında geniş ve parlak yüzlü, güzel görünüşlü ve mütebessim bir çocuk çıktı. Hemen arkadaşım, bana hemşire zademdir, pederi vefat etmiştir dedi. Başka bir ziyaretimde bu çocuğun elinde bir tomar kâğıt gördüm, ne olduğunu sordum. Sevimli ve terbiyeli bir dille kendisinin yazıları olduğunu söyledi. Yazıya göz atınca hayran kaldım.” Bunlara ilaveten Neyir Özşuca, Şeyh Abid’in talebesi Bâb hakkında şöyle dediğini aktarır: “Talebe olarak yanıma getirildiği vakit, yüzünde bir vakar ve aydınlık gördüm. Diğer çocuklara benzemiyordu. Hareketlerinde metanet ve kararlılık görülüyordu. Zamanlarını oyun oynayarak geçirmezdi. Namaza ve ibadete fazla meyli olup, bu yüzden ekseriya derse geç geliyordu. Sebebini sorduğumda cevap vermeyerek başını öne eğdi. Arkadaşlarına bu hususu takip ettirdiğimde dua ve namazla meşgul olduğunu öğrendim. Yine derse geç geldiği bir günde: “Sen küçüksün, sana namaz farz değildir. Neden kendini dua ve namaza veriyorsun?” diye sorduğumda terbiyeli bir tavırla “İstiyorum ki dedelerim gibi olayım” diye cevap verdi.⁴²

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarsak Şeyh Abid bu çocuğun mektep de okuyamayacağına kanaat getirmiş olup dayısı da okuma hevesi olmadığını görünce Mirza Ali Muhammed’i ticareti öğrenmesi için yanına almıştır.⁴³ Mirza Ali Muhammed, Şiraz’da ticari hayatın zayıf olmasından dolayı dayısı ile beraber İran’ın kıyı şehirlerinden biri olan Buşehr’e yerleşmiştir. Burada “Saray-ı Hacı Abdullah” adında bir iş yeri kurmuşlardır. Mirza Ali Muhammed ticaret hayatında erken yaşlarda epey bir başarı elde etmiştir. Öyleki daha on yedi yaşındayken tek başına ticari işleri yürütebilir seviyeye gelmiştir.⁴⁴

Mirza Ali Muhammed yirmi iki yaşına geldiği zaman Hatice Begüm isimli bir kadınla evlenmiştir ve bu evlilikten Ahmed ismini verdikleri bir çocukları doğmuştur. Lakin oğlu Ahmed küçük yaşta vefat etmiş⁴⁵ olup başka çocuğu olup olmadığı hususunda bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁴¹ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 33.

⁴² Neyir Özşuca, *Bahâi Tarihi Özeti*, İstanbul 1987, s. 13.

⁴³ Zerendi, *Nebil Tarihi*, çev. Sabit Minu Derahşan, İstanbul 2001, s. 34.

⁴⁴ Abdürrezzak el-Haseni, *el-Babiyyunve'l- Bahaiyyun*, s. 7.

⁴⁵ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 34.

Daha sonraları ise ticareti bırakarak ilk önce matematik ve felsefe öğrenmiş olup bunun akabinde de gaybi ilimler ve hurifiliğe yönelmiştir. Bu ilimleri öğrenme konusunda ziyadesiyle istekli olmuştur. Ancak zamanla ilginç davranışlar sergilemeye başlamıştır. Bu ilginç davranışlarından birisi de Buşehr' de kafasına bir şey örtmeden evin çatısına çıkar, akşama kadar güneşin altında, güneşe bakarak ve oturarak zikir gücünü elde ettiğini söylemiş olmasıdır.⁴⁶ Dayısı onun bu durumlarının düzeleceğini umarak şifa bulması maksadıyla mukaddes sayılan Kerbela ve Necef'e gitmesini sağlamıştır.⁴⁷

Mirza Ali Muhammed Kerbela'ya geldiği dönemlerde yirmi yaşlarındaydı. Orada Şeyh Ahmed el-Ahsai'nin vefatı üzerine yerine geçen ve talebesi olan Kazım Reşti bulunmaktaydı. Mirza Ali Muhammed, Kazım Reşti'nin derslerine katılmaya başlamıştır.⁴⁸ Bu dönemde Kazım Reşti'nin Mirza Ali Muhammed'e telkinde bulunduğu ve kendisinden sonra yerine geçecek halifi olduğunu belirterek Mehdilik iddiası ile ortaya çıkacak olanın kendisi olduğunu söylediği anlatılmaktadır.⁴⁹

Bazı Bahâilere göre ise Mirza Ali Muhammed, Kazım Reşti ile birkaç defa görüşmüş olmasına rağmen ondan hiç ders almamıştır. Çünkü onun vehbi ilme sahip olduğuna inanılır. Daha çok küçük yaşlarda bazı risaleler te'lif ve tasnif ettiği söylenir.⁵⁰ Bu sebeplere binaen ders almasına gerek olmadığı söylenmiştir.

Abdürrezzak el-Haseni, Mirza Ali Muhammed'in bir ara derslere ara vererek riyazete çekildiğini aktarır. Lakin riyazet sonrası Mirza Ali'nin zihni karışmış. Bu karışıklık sonucunda garip konuşmalar yapmaya başlamış. Kazım Reşti'nin talebeleri bile onun bu tarz söylemlerini aşırı ve İslam'a aykırı bularak meclislerinden uzaklaşmasını sağlamışlardır.⁵¹

Ali Muhammed Şirazi'nin Mehdilik iddiasının temelinde Ahmed el-Ahsai ve Kazım Reşti yer almaktadır. Çünkü onlar meclislerindeki insanlara sürekli olarak bir mehdinin geleceğini anlatmış olup bu fikri işlemişlerdir. Bu durum öyle bir boyuta gelmiş ki insanlardan herhangi biri Mehdi olduğunu söylese inanacak seviyeye gelmişlerdir. Bu düşünceyi Muhammed Zerendi'nin Nebil Tarihi adlı eserinden alıntılarla destekleyecek olursak: “Seyyid Kazım, beklenen zuhurun çok yakın olduğunu biliyordu, aynı zamanda insanların o günün azametini anlamalarına engel olacak birçok nedenin bulunduğundan emindi. Bu yüzden, bu sebepleri ortadan kaldırmak için büyük bir gayret göstermeye ve insanları o saat için hazırlamaya çalışıyordu. Her fırsatta talebelerine, bu zat halen

⁴⁶ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 16.

⁴⁷ Ethem Ruhi Fığlalı, “Bahailik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. IV, s.465.

⁴⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul 1969, s. 166.

⁴⁹ Abdülhamit, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, s. 62.

⁵⁰ Özşüca, *Bahâi Tarihi Özeti*, s. 14.

⁵¹ Abdürrezzak el-Haseni, *el-Babiyyunve'l-Bahaiyyun*, s.11.

aramızdadır. Gözümüz ile kendisini görüyor fakat tanımıyorsunuz. Hz. Resul'ün evlatlarındandır, gençtir, özel bir bilgiye sahiptir. Bilgisi Şeyh Ahmed'in öğrettiklerinden değildir. Onun bilgisi tanrısaldır. Benim bildiklerim, onun yanında bir deniz karşısındaki bir damla kadar küçük ve siliktir. Ben onun yüceliği karşısındaki bir toprak zerresi kadar değersizim. Orta boyludur, tütün kullanmaz.” şeklinde bir anlatım söz konusudur.⁵²

Zerendi, Nebil Tarihi adlı eserinde Kazım Reşti'nin talebelerinden Şeyh Hasan ez-Zenuzi'nin anlattıklarını da şöyle nakletmiştir: “Ben Seyyid Kazım Reşti'nin beklenen zuhur olduğunu sanıyordum. Her zaman Tanrı'ya yalvarıp, yanıldığım takdirde beni doğru yola iletmesini diliyordum. Öyle ızdırıp içindeyim ki birkaç gündür ne yemek yiyebiliyor ne de uyku uyuyabiliyordum. Devamlı olarak Seyyid'e hizmet etmeye çalışıyordum. Ona karşı sonsuz bağlılığım vardı. Bir gün sabah erkenden Seyyid'in hademelerinden olan Molla Nevruz beni uykudan uyandırdı ve kendisi ile gelmemi söyledi. Hemen kalktım ve onunla birlikte Kazım Reşti'nin evine gittik. Onu giyinmiş, abasını omzuna atmış olarak gördüm. Sanki bir yere gidecekti. Bana: “Asil bir zat gelmiştir. Seninle birlikte onun ziyaretine gideceğiz” dedi. Kerbela sokaklarından geçerken gün yavaş yavaş ağırıyordu. Nihayet bir evin kapısına geldik. Kapıda yeşil sarıklı bir genç duruyordu. Yüzü öyle sevinçli ve vakur görünüyordu ki anlatmama imkân yoktu. Sanki bizi bekliyordu. Yaklaştığımızda Seyyid'i büyük bir sevgi ve şevkatle kucakladı. Seyyid ise onun karşısında susmuş, başını eğmiş ve büyük bir saygı ile bekliyordu. Eve girdik, merdivenlerden çıkarak bir odaya girdik. Odanın içi güzel kokulu çiçeklerle mis gibi kokuyordu. Genç oturmamızı söyledi. İçimizde meçhul bir sevinç hissediyorduk. Odanın ortasında şerbetle dolu bir kap ve yanında gümüş bir bardak bulunuyordu. Genç ev sahibi, gümüş bardağı şerbet ile doldurup Seyyid Kazım'a verdi ve şu Kur'an ayetini okudu: “Rabbleri onlara saf bir şerbet verecek.” Seyyid bardağı gencin elinden alarak son damlasına kadar içti ve yüzü birdenbire gizleyemeyeceği bir sevinçle parladı. Genç bana da bir bardak şerbet verdi, fakat hiçbir şey söylemedi. Genç ile Seyyid arasındaki konuşma bir müddet devam etti. Genç, Seyyid'in sorularını, Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ile cevaplandırıyordu. Kalktığımızda ev sahibi bizi kapıya kadar geçirdi ve bize karşı son derece nazik davrandı. Bu gencin azameti ve yüzünün güzelliği beni şaşırtmıştı. Bu şaşkınlığımı arttıran başka bir sebep ise, hocanın ufak bir tereddüt göstermeksizin, kullanılması İslamiyet'te yasak olan gümüş bir bardaktan şerbetini içmesi idi. Hocanın bu gence gösterdiği sonsuz saygının sebebini sormaya cesaret edemedim. Seyyid'in bu gence gösterdiği saygı ve sevgi, İmam Hüseyin'in makamına gösterdiğinden fazla idi. Üç gün sonra, aynı genç Seyyid'in ders meclisine girerek kapının kenarına oturdu ve büyük bir ağır başlılıkla

⁵² Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 13-14.

anlatılanlara kulak verdi. Seyyid onu görür görmez hemen sustu. Talebelerinden biri, Seyyid’den derse devam etmesini rica etti. Seyyid cevapta, “Ne diyeyim” dedi, sonra genci göstererek, “Hakikat, bu eteğe düşen güneş ziyasından daha parlak olarak ortadadır” dedi. Seyyid’in işaret ettiği noktaya baktığımda güneş ışınlarının onun eteğinde olduğunu gördüm.”⁵³

Kaynaklar iyice tahkik edildiğinde görüldüğü gibi iki ayrı Mirza Ali Muhammed’den bahsedilmektedir. Özellikle Bahâiliği benimseyen müelliflerin ve kişilerin gözünde Mirza Ali Muhammed üstün bir şahsiyet olup çocukluğundan itibaren vehbi ilimle desteklenen biridir. O, Kazım Reştî’nin talebesi olmamıştır. Akli muavezenesinde herhangi bir dengesizlik yoktur. Aksine o çok dindar bir kişiliktir. Kızgın güneş altında saatlerce durması onun takvasındandır. Diğer kaynaklara bakıldığında ise Mirza Ali Muhammed’in Kazım Reştî’nin derslerine başladığı fakat dersleri keserek riyazete girdiği, riyazeti tamamladığında ise akli muavezenesini yitirdiği ve unutkanlık hastalığına yakalandığı mezkur edilmiştir. Onun fikirleri o kadar değişikti ki Kazım Reştî’nin talebeleri bile bu fikirleri İslam’a aykırı bularak kendisini meclisten uzaklaştırmak istemişlerdir.⁵⁴

Bâb, kendisine inan ve bağlananlar tarafından “Hz. Â’lâ” ve “Nokta-i Ülâ” şeklinde anılmaya başlanmıştır. Mirza Ali Muhammed de bâb olduğu iddiasını biraz daha ileriye taşıyarak önce Mehdi olduğunu sonra peygamber olduğunu ve en sonunda da Allah’ın onda hulul ettiğini ileri sürmüştür. Hal böyle olunca ortalık karışmaya başlamıştır. Mescid, medrese, pazar gibi umuma açık olan yerler de kavgalar başlamıştır. Vali, olaylara çözüm düşüncesiyle Bâb Mirza Ali’yi tutuklamaya dahi kalkışmıştır.⁵⁵Bâbilere göre ise bu durum Bâb Mirza Ali’nin günden güne artan ününden rahatsız olan Muhammed Şah’ın, Tahran’ın hocalarından Cenab Ağa Seyyid Yahya Darabi’yi görevlendirerek onun iddialarını tetkit ederek yayılmasının önlenmesini sağlamak amacıyla Şiraz’a göndermiştir. Bu kişi de Şiraz’da birkaç defa Bâb ile görüşmüştür. Sorduğu sorulara aldığı cevaplardan tatmin olduğunu ve Mirza Ali’nin Kur’an’ı tefsirine hayran kaldığını söyleyerek onun yanına geçmiştir.⁵⁶

Fars’ın valisi Hüseyin Han, Mirza Ali’ nin faaliyetlerine devam etmesi üzerine onu tekrar tutuklatmıştır. Ancak Hüseyin Han ülkede yayılan veba hastalığından dolayı orayı terk edince Mirza Ali tekrar serbest kalmıştır. Tüm bunlardan sonra Mirza Ali’de İsfahan’a gitmiştir.⁵⁷

⁵³ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 14-15.

⁵⁴ Abdürrezzak el-Hasani, *el- Babıyyunve’l-Bahaiyyun*, s. 11.

⁵⁵ Şevki Efendi, *Bahâi Dîninin I. Yüzyılı*, çev. Suna Bozkır, İstanbul 1995, s. 12.

⁵⁶ Özşüca, *Bahai Tarihi Özeti*, s. 20.

⁵⁷ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 96.

Mirza Ali, İsfahan'da da boş durmayarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Hitabeti güçlü olduğu için taraftar toplaması da hızlı oluyordu. İslam âlimleri ise bu durumdan rahatsızlık duymaya başladı ve Mirza Ali'nin öldürülmesi için fetva verdiler. Fakat fetvayı onaylayacak olan âlim Bâb Mirza Ali'nin fikirlerinden etkilendiği için fetvayı onaylamak yerine onun aklını yitirdiği şeklinde bir hüküm vermiştir. Böyle hüküm vermesinin sebebi diğer ulemayı karşısına almak istememiş olmasıdır. Bu fetva üzerine Mirza Ali'nin hapsedilmek üzere Tebriz'e gönderilmesine karar verildi. Ancak İsfahan valisi Menuçih Han⁵⁸, Mirza Ali'yi dört ay kendi evinde saklamıştır. Vali Menuçih Han'ın ölümü ile bu hakikat ortaya çıkmıştır. Onun yerine tayin olan Vali Corcin Han, Şah'a bir mektup ile durumu bildirmiştir.⁵⁹ Mirza Ali yerinin tespit edilmesi üzerine Tebriz'e getirilerek daha önceden belirlenen hapishaneye kapatılmıştır. Yaklaşık iki hafta sonra da hükümetin emriyle Makü Kalesi'ne götürülmüştür. Bu kale engebeli bir dağın tepesinde bulunuyor olup taştan inşa edilmiştir. Yani burası memleketin en uç noktasında yer alıyordu. Bir de bu şehrin halkı sünniydi. Mirza Ali'nin faaliyetlerini burada da devam ettirmesi çok zordu. Makü Kalesi'nin reisi Ali Han da Sünni mezhebine bağlı idi. Yöneticisi ve halkı Sünni olan bu şehre Mirza Ali'nin taraftarlarının da gelmesi zor olacaktı. Böylece Bâb ile müritleri arasındaki bağ da koparılmış olacaktı.⁶⁰ Fakat Ali Han gördüğü bir rüya sonucunda Mirza Ali Muhammed'in etkisine girmiştir. Rüyasında Hz. Peygamberin Mirza Ali'yi ziyaret etmek için oraya geleceğini görmüş ve uyanınca hemen rüyada gördüğü yere gitmiş. Orada Molla Hüseyin'i görmüş ve onunla beraber Mirza Ali'nin yanına gitmişlerdir.⁶¹

Hükümet Ali Han'ın durumundan haberdar olunca, onu, 1848 senesinde Çehrik Kalesi'ne nakledilmesini sağladı. Orada ise Yahya Han'a teslim edildi. Yahya Han, Muhammed Şah'ın eşinin kardeşi idi. Bir müddet sonra Yahya Han ve Çehrik köyünde bulunan herkes Bâb'ın etkisine girdi. Bu olaydan sonra Tebriz'de ulema toplandı. Mirza Ali'nin, Tebriz'de Şah Nâsrüddin' in huzurunda din âlimleri ve fâkihleri ile münazara yapması kararı verildi. Ulema sordu o da cevapladı. Sonunda ise fukahanın çoğunluğu Bâb' ın küfür içinde olduğuna ve katledilmesi gerektiğine hükmetti. Bazı âlimler ise Bâb'ın delirmiş olduğunu, hapis cezasının devam ettirilmesi gerektiğine hüküm verdiler. Bu kararlar neticesinde Mirza Ali Muhammed'in hapsine devam edildi.⁶²

⁵⁸ Muhsin Abdülhamid bu valinin Ruslar tarafından İran'ı parçalamak üzere Müslüman olmaya teşvik edildiğini ve müslüman olunca da Şah'ın güvenini kazarak vali olduğunu söylemiştir. Bkz. *İslam'a Yön. Yık. Hareketler*, s. 134.

⁵⁹ Abdülhamid, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, s. 134.

⁶⁰ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 119.

⁶¹ Abdülhamid, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, çev. M. Saim Yeprem- Hasan Güleç, Ankara 1975, s. 89.

⁶² İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlmî Kelam*, Ankara 1981, s. 176.

Şevki Efendi'ye göre bu toplantı her ne kadar Mirza Ali Muhammed'in suçlarını ortaya dökmek maksadı taşısa da bu toplantı sayesinde o, görüşlerini açıklama fırsatını elde etmiş oldu.⁶³

Mirza Ali Muhammed'in idamına karar verilmiştir. İdam zamanı yaklaştığı zaman Mirza Ali Muhammed, müritlerine kendisini öldürmelerini emretmiştir. Bundan maksadının ise düşman elinde ölmek yerine dostunun kucağında ölmeyi istediğini söylemiştir. Ama müritleri bu emri uygulamaktan beri durmuşlardır.⁶⁴ Mirza Ali yargılanmadan önce, bütün iddialarından vazgeçtiğini, tövbe ettiğini içeren mektuplar yazmıştır. Ancak tövbesi samimi görülmediği için kabul edilmeyip idam hükmünden vazgeçilmemiştir.⁶⁵

Mirza Ali Muhammed'in idam hükmü Nasuriddin Şah'ın emriyle 1850 yılında (hicri 1266) müridi Muhammed Ali Yezdi ile birlikte kurşuna dizilerek gerçekleştirildi. İlk kurşun atıldığında Mirza Ali'nin vücudunu bağlayan ipe isabet etmiştir ve ipler çözülmüştür. O da serbest kalarak halka doğru hareket edip kendisi istemediği sürece kurşunların ona isabet edemeyeceğini ama kendisinin şehit olmak istediğini söylemiştir. Askerler onu tekrar yakalamış ve infaz edilmiştir. İnfazdan sonra cesedinin alınmasına izin verilmemiştir. Ancak bir gece taraftarları gizlice cesedi alarak Tahran'a getirmişlerdir. Mirza Ali'nin cesedi, orada yirmi dokuz yıl kaldıktan sonra, Bahâullah'ın emri ile Akka'ya götürülmüştür.⁶⁶

Mirza Ali Muhammed'in infazından sonra geride kalan Bâbiler ile hükümet arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Zerrin Tac tutuklanıp boğulmuş ve cesedi yakılmıştır. Ama Bâbiler vazgeçmemiştir ve Nasıruddin Şah'a suikast düzenleme girişiminde bulunmuşlardır. Şah bu suikasttan yaralı olarak kurtulmuş olup suikastı düzenleyen üç kişi ve suikastla alakası olanları ölümle cezalandırmıştır. Geri kalan tüm Bâbileri de Bağdat'a sürmüştür.⁶⁷

1.2. Mirza Ali Muhammed'in Temel Fikirleri

Bâb Mirza Ali Muhammed'in en temel fikri ve ilk iddiası, İmamiyye Şia'sının on ikinci imamı olan Muhammed el- Mehdi'nin kaybından tam bin yıl sonra gelecek olan "beklenen imama açılan kapı" yani bâb oluşu hakkındaki iddiasıdır.⁶⁸

Kazım Reşti 1259 (m 1843) yılında hayatını kaybettiğinde Mirza Ali Muhammed Şiraz' daydı. Kazım Reşti'nin talebeleri arasında en yakın olan Molla Hüseyin, onun evine yakın bir ev tutup üç gün yas tuttu. Ama Kazım Reşti sürekli olarak ve hatta ölmeden önce de

⁶³ Şevki Efendi, *Bahâî Dininin I. Yüzyılı*, çev. Suna Bozkır, İstanbul 1995, s.23.

⁶⁴ Abdülhamid, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, s. 145.

⁶⁵ M. Zerrin Akgün, *İslamiyet Bakımından Babilik, Bahâilik ve Hukuki Durumları*, Ankara 1975, s. 41.

⁶⁶ CL. Huart, "Bâb", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. II, s. 164.

⁶⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 48.

⁶⁸ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 29.

talebelerinden beklenen mehdiyi bulmaları için dünyanın dört bir yanını dolaşmalarını istemişti. Yas bittiği zaman Molla Hüseyin, tüm talebelere Seyyid'in emrini yerine getirmek üzere beklenen Mehdi'yi bulmak için aramaya başlamaları gerektiğini hatırlattı.⁶⁹

Molla Hüseyin, Seyyid'in talebelerini Mehdi'yi bulmak üzere teşvik ettikten sonra kendisi de yanında kardeşi Mirza Muhammed Hasan ve dayısının oğlu Mirza Muhammed Bakır ile Kerbela'dan Necef'e gitti. Daha sonra Şiraz'a doğru gittiler. Molla Hüseyin Şiraz'da Mehdi'yi ararken yeşil sarıklı, güler yüzlü bir gençle karşılaşmıştır. O genç Molla Hüseyin'i mütebessim bir şekilde karşılayarak selam verip samimi bir ses tonuyla "Hamd olsun sağlıklı geldiniz" demiştir. Molla Hüseyin'e şefkatli davranarak evine davet etmiştir. Eve geldikleri zaman da Kur'an-ı Kerim'den "Mü'minlerin selamı ile içeri giriniz."⁷⁰ ayetini okumuştur. Daha sonra namaz kılıp sohbe başlamışlardır. Genç, Molla Hüseyin'e "Kazım Reşti'den sonra rehberiniz kim oldu" diye sormuştur. Molla Hüseyin bu soruyu Reşti'nin kimsenin ismini söylemediğini aksine etrafa dağılıp Mehdi'yi aramaları gerektiğini ve kendisinin de Mehdi'yi bulmak umuduyla İran'a geldiğini söyleyerek açıkladı. Bunun üzerine genç Kazım Reşti'nin Mehdi'nin özellikleriyle ilgili neler söylediğini sordu. Molla Hüseyin'de Mehdi'nin özelliklerini şu şekilde sıraladı; Mehdi, Hz. Resulullah'ın ailesine yani ehl-i beyte mensup olup zuhur edeceği zaman yirmi yaşından küçük otuz yaşından büyük olmayacak, vehbi ilme sahip olacak, orta boylarda olacak, tütün kullanmayacak ve vücudunda herhangi bir eksikliği olmayacak. Genç yani Mirza Ali, Molla Hüseyin'den bu özellikler ile kendi özelliklerini kıyas etmesini isteyerek kendisinin Mehdi olduğunu ima etmiştir.⁷¹

Molla Hüseyin, Mirza Ali'nin Mehdi olduğuna kanaat getirmiştir. Çünkü Kazım Reşti, ondan ve diğer talebelerinden Mehdi'nin davetini işitirseniz hemen ona iman edin buyurmuştu.⁷² İlk başlarda davalarını gizli tutmuşlardır. Ama sonraları Mirza Ali Muhammed, kendisine Allah'tan bir vahiy geldiğini ve 1844 yılında "bâb" olduğunu bildirdi.⁷³ Kazım Reşti'nin ölümünden sonra Kamil Şii anlayışının tezahuru olan Mehdi'yi aramaya başlamışlardı. Ali Muhammed de bu anlayıştan istifade ederek kendisinin bâb olduğunu ortaya attı. Çünkü Kazım Reşti, kapının yani "bâb"ın açılacağını ve artık onun aramızda yaşıyor olduğunu, bu dünyadan göç etmesiyle de ortaya çıkacağını bildirmiştir. Şeyh Ahsai'nin ve Kazım Reşti'nin kendileri için kullanmadıkları "bâb" adını, Mirza Ali kendisine tahsis etmekle Mehdi'ye açılan kapı olduğunu ileri sürmüştür.⁷⁴ Molla Hüseyin onun Mehdi

⁶⁹ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 24.

⁷⁰ Nûr 24/ 27.

⁷¹ Zerendi, *Nebil Tarihi*, İstanbul 2001, s. 28-29.

⁷² Abdülhamid, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, çev. M. Saim Yeprem- Hasan Güleç, s. 65.

⁷³ Yaşar Kutluay, *Tarihte ve Günümüzde İslam Mezhepleri*, Konya 1968, s. 138.

⁷⁴ Ethem Ruhi Fiğlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İstanbul 1996, s. 211.

olduğuna iman etmiş olmasına rağmen Mirza Ali'nin kendisini “bâb” olarak iddia etmesi ilginçtir. Bu ve diğer iddialarına bakıldığında fikirleri arasında bir tutarsızlık görölmektedir. İzmirli İsmail Hakkı ise Mirza Ali'nin mehdiye açılan “bâb” olduğu iddiasını Kazım Reşti'nin emri üzerine açıkladığını söylemiştir.⁷⁵

İnsanların desteğini ve teşvikini kazanan Mirza Ali, kendisinin kaybolan imam adına konuşan kişi ve ona açılan kapı olduğunu söylemiştir.⁷⁶ Bu iddiasını Şiiler tarafından çok önemsenen Hz. Muhammed'in “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır.”⁷⁷ rivayetine dayandırır. Hadisi yorumlarken orada geçen Hz. Ali'nin kendisinin olduğunu iddia eder. Yani insanlar zamanın sahibi olan gaib imama, el-imamü'l- muntazara ulaşabilmeleri için ona açılan kapıya başvurmak durumundadırlar. O “bâb” da bizzat kendisidir.⁷⁸

Bu bilgilere ilaveten; Mirza Ali, Yahudilik ve Hıristyanlık'taki milenyum yani bin yıl inancını İslam'a da yansıtmıştır. İslam' da hicretin onuncu yüzyılının tamamlanıp ikinci bin yılın başladığı dönemde “Nebi kabrinde bin yıl kalmayacaktır.”⁷⁹ şeklinde bir söze dayandırarak “Mehdi” fikrini öne çıkardığı görölmektedir. Ancak Mirza Ali, bu fikrini Resulullah' ın Mekke'den Medine'ye olan hicretine değil de mensubu bulunduğu Şia'nın Şeyhlik tarikatının on ikinci imam anlayışına dayandırmıştır.⁸⁰ Çünkü Şii İmamiyye'nin on ikinci imamı h. 260 (m 873) yılında gaip olmuş ve bunun neticesinde Mehdi'ye açılan kapı kapanmıştır. Bu kapının açılabilmesi de onun kayboluşundan bin yıl sonradır. Bu tarih de h. 1260 (m 1844) yani Mirza Ali Muhammed'in Mehdi'ye açılan kapı yani “bâb” olduğunu açıkladığı tarihtir.⁸¹

Mirza Ali Muhammed “bâb” olduğuna iman edenlerin etrafında toplanmasından sonra bizzat “Mehdi” olduğunu da iddia etmiştir. Bu iddianın manası Bahâilere göre, o, Allah katından ve ilahi örtünün altında gizli olan bir yüce şahsın ortaya çıkışını haber verecek bir elçi olarak seçilmiştir. Bu elçinin vazifesi ise fitne ve savaşlara son vermek, dünyaya barışı hâkim kılmaktır. Ancak Bâbilik mezhebinde bu açıklama kabul görmez. Onlara göre ise, bâb yeni bir resulu müjdelemek bir yana kendisinden sonra iki bin sene yeni bir resul gönderilmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir. Bâbilik mezhebi bu görüşünü bizzat Mirza

⁷⁵ İzmirli, *Yeni İlmî Kelam*, s. 175.

⁷⁶ Muhammed Ebu Zehre, *İslam'da Siyasi, İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, çev. Hasan Kurukaya- Kerim Aytekin, İstanbul 1970, s. 264.

⁷⁷ İsmail b. Muhammed el-Acluni, *Keşfu'l- Hafa*, Beyrut 1408/ 1988, c. I, s. 203.

⁷⁸ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, Ankara 1994, s. 16.

⁷⁹ Bu rivayet sadece uydurma hadisleri içeren eserlerde bulunmaktadır. Bkz. Radıyyüddin es- Sâğâni, *er- Risâle fi'l- Ahâdîsi'l- Mevzûa*, s. 6. (Bu eserin basımı ise on iki sayfa şeklinde Muhammed Kemaleddin el- Kavukcî'nin *el- Lü'lü'ül- Marsû* adlı eseri ile beraber Mısır' da yayınlanmıştır.); Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, s. 211- 212.

⁸⁰ Ethem Ruhi Fığlalı, “Bahailik”, *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, İstanbul 1987, s. 31.

⁸¹ Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, s. 212.

Ali Muhammed'e ait olan el-Beyan adlı eserinde "Kim müsteğastan⁸² önce emr iddiasında bulunursa, yalancı bir müfteridir. Onu bulduğunuz yerde öldürün." demesine dayandırılırlar.⁸³

Mirza Ali Muhammed'in bu iddialarını Allah tarafından gönderilmiş olmasını ileri sürmesi ile dolaylı bir şekilde "peygamber" olduğunu iddia etmesi takip eder. Bunu şu şekilde ifade etmiştir: "Allah daha önce Hz. Muhammed'i ve diğer peygamberleri göndermiş olduğu gibi şimdi de beni göndermiştir."⁸⁴ O, el-Beyan adlı eserinin de kendisine Allah tarafından nazil olduğunu ve Kur'an-ı Kerim'den üstün olduğunu iddialarına eklemiştir.⁸⁵ Rahman Suresi ilk üç ayeti mealen "Kur'an'ı o çok esirgeyici (Allah) öğretti. İnsanı o yarattı. Ona beyanı öğretti."⁸⁶ buyrulurken buradaki insanın Hz. Muhammed, beyanın ise kendisine nazil olunan kitap olduğu şeklinde te'vil etmiştir.⁸⁷ Bir müddet sonra ise bu iddialarına Allah'ın ruhunun kendisinden önceki peygamberlerde hulul ettiği gibi şimdi de kendisinde hulul ettiğini söyleyerek "uluhiyet" iddiasını ekledi.⁸⁸ Kendisine Besmeledeki b'nin altındaki noktadan hareketle "nokta", "nokta-i â'lâ", "noktatu'l-beyan", "nokta-i ûlâ" ve "nokta-i meşiyet" gibi unvanları kullanmıştır. Etrafindakiler ise onun için "el-Â'lâ" ve hatta "er-Rabbu'l-Â'lâ" ifadelerini kullanmışlardır.⁸⁹

Mirza Ali'nin fikriyatına göre Allah'ın zatı ve ilahi birliği insanın idrakini aşar ve bilinemez. Bizim bilebileceğimiz tek şey O'nun zuhurlarıdır. Yani Mirza Ali'ye göre zuhur tek başına temsil edilemez onunla beraber on sekiz adamı vardır ki bunlar huruf- i hay olarak da anılır. Böylece 19 sayısı oluşur ki bu ebced hesabında "Vahid" ile eş değerdir. 19 sayısı "Vahid" ile eş değer olunca evrendeki her şey de buna uygun dizayn edilmelidir. Bundan dolayı yıl 19 ay her bir ay da 19 gün olmalıdır. Huruf-i haydan olan kimseler de diğer dönemlerin peygamberleri ve imamları gibi telakki edilmelidir.⁹⁰

Mirza Ali Muhammed'in nübüvvet hakkındaki görüşlerini de ele alacak olursak, ona göre tüm peygamberler aslında birdir. Tek olan İlah, her çağa ve insanların kapasitesine göre konuşur. Mesela Hz. Muhammed'e vahyedilen cennet- cehennem gibi ahiret hayatına imanı içeren esaslar aslında yoktur. Allah'ın bu şekilde bir üslup seçmesi o dönemde yaşayanların gerçekleri anlayabilmesi içindir. Dünya'nın ve insanın soyunun yok olması düşünülemeyeceğinden ve tekâmül de bir nevi evrenin nizamı olduğundan vahyin son bulması mümkün değildir. Müslümanların en büyük yanılması da peygamberliği

⁸² Allah'ın izhar edeceği kimse anlamına gelmektedir. Bâbilere göre bu kelime ebced hesabından çıkmıştır.

⁸³ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 29.

⁸⁴ Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1997, s. 387.

⁸⁵ Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, s. 212.

⁸⁶ Rahman 55/1-3.

⁸⁷ Mehmet Behçet Yazar- Refik Temimi, *Beyrut Vilayeti*, Beyrut 1915, s. 11.

⁸⁸ Abdürrezzak el-Haseni, *Babiyyunve'l-Bahaiyyun*, s. 25.

⁸⁹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 30.

⁹⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 31.

sonlandırmaktır. Çünkü zuhur, Allah'ın zatından çıkan bir Tanrı İradesi olmakla beraber zaman zaman peygamberler de izhar ederek bir insanın gelişimine benzemektedir. Hz. Adem dönemi çocuğun embriyo dönemi olarak nitelendirilir. Hz. İsa da çocuğun on yaş dönemini temsil etmektedir. Bu dönemler, Hz. Muhammed devrinde on bir yaşında, bâbın kendi çağında ise on iki yaşında bir çocukluk dönemidir. Yani her bir yaş esasen bin yıla gelmektedir. Müsteğas olarak bahsettiği kişi ise kendisinden iki bin yıl sonra yani on dört yaşında bir çocuk döneminde ortaya çıkacaktır ve Bâbi Devleti için gerekli olan tüm esasları sunacaktır.⁹¹

1.3.Huruf- i Hay

Huruf- i Hay, Bâbilik- Bahâilik hareketinde “diri harfler” olarak ifade edilmiş olup Bâb’ a iman etmiş olan ilk on sekiz kişiyi ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca Bâbilik mezhebinde hurufî hesaplar önemli bir hususu oluşturur. Özellikle on dokuz sayısı kutsaldır. Bunun sebebi ebced hesabında “Vahid” ve “Vücut” kavramlarının on dokuz sayısına denk gelmesidir.⁹²

Mirza Ali, Molla Hüseyin'in kendisinin bâb olduğuna imam ettiği zaman, onun kendisine iman eden ilk kişi olduğu için “bâbü'l-bâb” yani bâba açılan kapı olduğunu ilan etmiştir. Geriye kalan on yedi kişinin daha kendisini arayıp bulması gerektiğini belirtmiştir. Sayıları kendisi ile beraber on dokuz tamamladığı zaman aralarından birini seçerek onunla beraber Mekke'ye gideceğini Allah'ın emrini tebliğ edeceğini açıklamıştır. Mekke'den sonra Kufe'ye gidip orada da Allah'ın emrini açıklayacağını söylemiştir.⁹³ Molla Hüseyin ise derslerine devam etmiştir. Huruf-i Hayyın diğer on yedisinin toplanmaya başlaması için aradan kırk gün geçmeliydi.⁹⁴ Kırk gün içinde bu on yedi kişinin bazısı rüyasında, bazısı namaz kılarken, bazısı ilham yoluyla bâba imam etmiş olup Molla Hüseyin aracılığıyla da Mirza Ali'nin huzuruna çıktılar.⁹⁵

Bu on sekiz kişinin isimleri; Molla Hüseyin, Molla Ali, Mirza Muhammed Bakır, Molla Huda, Molla Hasan Becestani, Seyyid Hüseyin Yezdi, Mirza Muhammed Ravze Han, Said Hendi, Molla Muhammed Hai, Molla Celil Rumi, Molla Ahmet Abdal, Molla Bakır Tebrizi, Molla Yusuf Erdebili, Mirza Hadi, Molla Abdülvehhab, Fatma Tahire (Zerrin Tac), Mirza Muhammed Hasan ve Molla Muhammed Ali Barfuşi (Kuddus).⁹⁶

⁹¹ Fıçlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 34-35.

⁹² CL. Huart, “Bab”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. II, s. 164.

⁹³ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s.30.

⁹⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 7.

⁹⁵ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 32.

⁹⁶ Zerendi, *Nebil Tarihi*, s. 36.

Bâba inanan ilk on sekiz kişi için huruf-i hay ifadesi kullanılmıştır. Bunun sebebi “Hay” kelimesinin ebced hesabında sayı karşılığı ha (ح) = 8 + ye (ي) = 10 şeklinde toplam on sekizdir. Bâbın eklenmesiyle de on dokuz eder. Bu sayı mukaddes bir sayıdır. Evrendeki her şey bu sayıya dayanır. On dokuz sayısının kutsallığı da “nokta” esasına dayanır. Yani Şia’da meşhur olan iki hadis vardır ki onlardan biri, “İlim bir nokta idi. Cahiller onu çoğalttı.” diğeri de Hz. Ali’ye isnad edilen “Kur’an da mevcut olan her şey Fatiha’da, Fatiha’daki her şey Besmelede, Besmeledeki her şey be harfinde, be harfindeki her şey de altındaki noktadır. İşte ben o noktayım.” sözlerinden hareket eden Mirza Ali de batini ve hurifi fikirlerini bu sözlere nispet etmektedir. Bu fikrinin izahı ise şudur; besmelede on dokuz harf vardır. Bu on dokuz harfin tamamı be harfinin altındaki noktadan zuhur etmiştir. Kur’an-ı Kerim de bismelenin kesretidir. Bir de vahid kelimesinin içindeki vav (و) = 6+ elif (ا) = 1 + ha(ح) = 8+ dal (د) = 4 olmak üzere toplamları on dokuzdur. Huruf-i hay da on sekiz kişi olup buna her kesretin altında yatan 1’i ekleyince 19 etmektedir.⁹⁷

Huruf-ı hay olarak isimlerini yukarıda verdiğimiz kişilerden Zerrin Tac hariç olmak üzere hepsi Mirza Ali Muhammed ile görüşmüşlerdir. Zerrin Tac’ın asıl adı Fatma Tahire’dir. Bu ismi saçlarının altın gibi parlak olmasından almıştır. İlk hocası Kazım Reşti’dir. Babası Şii âlimlerinden Molla Salih Kazvini’dir. Küçük yaşlardan itibaren Ahmed el-Ahsai’nin eserlerine merak salmıştır. Daha sonra da Kazım Reşti ile mektuplaşmaya başlamış. Onunla buluşmak amacıyla Kerbela’ya gitmiştir. Mirza Ali Muhammed “bâb” olduğunu açıkladığı zaman ona bağlanmıştır. Bâbiliğin yayılması için büyük çabalar göstermiştir. Özellikle güzelliğini, dişiliğini kullanarak birçok insanın Bâbiliği kabul etmesinde etkili olmuştur. Devrinin şartlarını zorlayıcı şekilde Bâbiliği yaydığı için sahabe rütbesini kazandığı iddia edilmektedir.⁹⁸

Huruf-ı haydan olup en son dâhil olan Kuddus lakaplı Molla Muhammed Ali Barfuşi, Mirza Ali Muhammed’in gözdesi ve Şevki Efendi’ye göre rütbe olarak birincidir. Şevki Efendi Bahai Dininin I. Yüzyılı adlı eserinde huruf-ı hay ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “ Bu ilk noktadan doğan birinci harfler, bu Tanrı’nın geldiği günde onun huzurunda sıralanan melekler topluluğu, bu onun sırlarının saklandığı hazineler, bu onun ilham kaynağından fişkıran pınarlar, Tanrı’ya en yakın duran bu ilk dostlar, bu semavi tahtın önünde ezelden beri baş eğen ve ebediyen baş eğecek yıldızlar ve nihayet vahiy kitabında, beyazlar giyinmiş olarak Tanrı’nın huzurundaki makamlarında oturan ve başlarında altın taçları taşıdıkları bildirilen bu ulular, çevrelerine yayılmadan önce Hz. Bâb’ın huzuruna çağrıldılar. Hz. Bâb onlara veda hitabında bulundu. Her birine belirli bir görev verdi.

⁹⁷ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 37.

⁹⁸ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 8.

Bazılarını doğdukları illerde göreve gönderdi. Davranışlarında son derece dikkatli ve ılımlı olmalarını öğütledi. Makamlarının yüceliğini açıkladı ve sorumluluklarının ne denli büyük olduğunu belirtti. Hz. İsa'nın havarilerine söylediği sözleri hatırlatarak, yeni günün her şeye üstün büyüklüğünü vurguladı.”⁹⁹ Bu sözleri alıntılamanın sebebi ise Bâbilerin, huruf-ı haya verdikleri önemi gözler önüne sermektir.

1.4. Mirza Ali Muhammed'in Eserleri

Mirza Ali Muhammed, hayatının her aşamasında ve birçok alanda eserler kaleme almıştır. Bu alanlara ise şu şekildedir; vaazlar, Kur'an ve çeşitli hadislerin yorumları, bilimsel tezler ve ziyaretnamelerdir. Ne var ki eserlerinin içeriği hakkında fazla bilgiye sahip olmamaktayız. Bahâiliği din olarak kabul edenlerin kurucusu, peygamberi olarak kabul ettikleri Mirza Hüseyin Ali'nin torunu olan Şevki Efendi ise, Bahâi Dininin I. Yüzyılı adlı eserinde Mirza Ali Muhammed'in eserlerinden detaylı bir şekilde bahsetmektedir. Bu eserinde onun münacatlar, bilimsel tezler, öğütler, mektuplar, vaazlar gibi çok çeşitli meselelerde eserler kaleme aldığını ifade etmiştir.¹⁰⁰

Mirza Ali Muhammed'in en önemli eseri şüphesiz ki el-Beyan'dır. Çünkü bu eseri Kur'an-ı Kerim'den daha kutsal bulmaktadır. Ona göre el-Beyan Allah tarafından indirilmiş olup Kur'an'ın hükmünü kaldırmıştır. Bu eserlerden başka Arapça ve Farsça olan birçok eseri vardır.¹⁰¹ Elimize ulaşan eserlerinin isimleri şunlardır; daha henüz Bâb olduğunu iddia ettiği dönemde Şiraz'da yazmış olduğu “Kayyumü'l- Esmâ”, Muhammed Şah'a yazdığı ve davet mektubu mahiyetindeki “İlk Levih”, Sultan Abdülmecid ve Bağdat Valisi Necip paşa için yazmış olduğu “Levihler”, Mirza Muhit Kirmani' nin sorularına cevaplar verdiği ve Mekke-Medine arasında yazdığı “Sahife- i Beynü'l Haremeyn”, ezan metninin değiştirilmesi hükmünü barındıran “Hasail-i Sabih”, “Risale- Fur-i Adliye”, “Kevser ve Asr Sureleri Tefsiri”, Hz. Muhammed'in peygamberliği üzerine yazdığı levih, Kazvin uleması için yazdığı “İkinci Levih”, “Beyan”, “Delail- i Sabih”, el- müsteğası açıkladığı “Levh- i Hurufat”. Bu eserlerin çoğunluğunu Makû ve Çehrik Kalelerindeki hapsi sırasında kaleme almıştır.¹⁰²

Kayyumü'l- Esmâ:

Mirza Ali Muhammed bu eserinde Yusuf Sûresi' nin tefsirini yapmıştır. Şiraz'da ele aldığı bu eserini iddialarını ortaya attığı ilk dönemlerde kaleme almıştır.¹⁰³ Bâbiler için ilk ve önemli eserler arasındadır. Çünkü Mirza Ali Muhammed' in mehdiye açılan “Bâb” oluşunun

⁹⁹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 7.

¹⁰⁰ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 24.

¹⁰¹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 42.

¹⁰² Şevki Efendi, *Bahâi Dininin. I. Yüzyılı*, s.28.

¹⁰³ Abdurrezzak el-Hasenî, *el- Babıyyünve'l- Bahaiyyün*, s.33.

en büyük alametidir. Mirza Ali Muhammed'in sözlerini de ayet kabul ederek dokuz bin üç yüzden fazla âyet yer aldığını ve her bir ayetinde Kur'an'daki Yûsuf Sûresi'nin tefsirinin yapıldığı söylenmektedir. Yüz on bir bölümden oluşmakta olup ilk bölümü tamamen Molla Hüseyin ile ilk karşılaşmaları esnasında kaleme alınmıştır.¹⁰⁴ Ayrıca bu eser için Bahâullah, bütün kitapların ilki, en büyüğü ve en azametlisi sıfatı verilen eser olduğunu söylemiştir.¹⁰⁵

Bahâîlere göre ise Mirza Ali Muhammed, bu eserinde öncelikle kendisinin tüm peygamberler tarafından vaad edilen "Tanrı sözcüsü" olduğunu ve Bahaullah'ın kendisinden sonra zuhur edeceğini haber vermiştir. Gelecekte ortaya çıkacak olan Yahya'nın yani Bahâullah'ın baba bir kardeşinin büyük düşmanı olacağını ve onun zulmüne uğrayacağını da haber vermiştir. Çünkü Bahâîlere göre Mirza Ali Muhammed, gaib imamın vekili, son peygamber ve Bahâullah'ın geleceğini müjdeleyen bâbdır.¹⁰⁶

Mirza Ali Muhammed ise bu eserinde, yöneticileri ve Müslümanları uyarmayı amaçlamış olup kendisinden yüz çevirirlerse zorlu bir azaba uğrayacaklarını ifade etmiştir. Kendisinin getirdiği bu yeni fikirlerin bağımsız ve evrensel olduğunu, mutlaka amacına ulaşacak olduğunu bildirmektedir. Kendisinin getirdiklerine uyanları ise "Kızıl yüklü yakut gemideki dostlar" olarak isimlendirmiştir.¹⁰⁷ Bu eseri Zerrin Tac Farsça'ya tercüme etmiştir.¹⁰⁸

Mirza Ali Muhammed hacca gideceği zaman, talebelerine, Kayyumü'l-Esma adlı bu eserini insanlara tebliğ etmelerini emretti. Onlardan biri olan Molla Ali Bestami de tebliğ görevi üzerine Kerbela'ya gitmiştir. Burada sohbetler ederken bu eserlerden kesitler okuyarak bunların Kur'an'a denk olan ayet ve dualar olduğunu iddia etmiştir. Bu iddialarına bu eseri Mirza Ali'nin kırk sekiz saat gibi bir sürede yazdığını da eklemiştir. Molla Ali bu sözleri üzerine tutuklanmıştır. Zamanın Şîi ve Sünnî âlimleri bu kitabı incelemiş ve hakkında bazı kararlar almışlardır. Bu kararlar şu şekilde sıralanabilir;

1. Bu eser sûreler, ayetler ve birbiri ile alakası olmayan mektupların bir araya gelmesi ile oluşturulmuş olup Kur'an'a benzetilmeye çalışılmıştır.
2. Kur'an ayetleri üzerinde eklemeler, çıkarmalar yapmak suretiyle Kur'an'a karşı saygısızca bir tutum sergilenmiştir.
3. İlahi bir vahyin mahsülü olduğu ileri sürülmüştür.
4. Ehl-i beyt hakkında abartılı bir anlatım söz konusudur.

¹⁰⁴ Şevki Efendi, *Bahâî Dininin I. Yüzyılı*, s. 19.

¹⁰⁵ Bahâullah Mirza Hüseyin Ali, *İkan Kitabı*, çev. Mecdettin İnan, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1996, s. 150.

¹⁰⁶ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 11.

¹⁰⁷ Şevki Efendi, *Hz. Bahâullah'ın Dünya Düzeni Hakkında Mektupları*, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 2012 s. 103.

¹⁰⁸ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 24 – 25.

5. Bu eserde yer alan emir ve yasaklar övülmüş, İslam şeriatı ise hafife alınmıştır.

Bu kararlar ile Mirza Ali Muhammed'in küfre düştüğü hükmüne varılmıştır.¹⁰⁹ Bu eser günümüzde Londra müzesinde, 3539 sayılı dosyada yer almaktadır.¹¹⁰

Tefsiru Sûretü'l- Bakara

Arapça olarak Şiraz'da kaleme aldığı bir tefsirdir.

Tefsiru Sûretü'l- Kevser

Arapça olarak Şiraz'da yazdığı bir tefsirdir.

Tefsiru Sûreti Ve'l- Asr

İsfahan' da iken kaleme aldığı bir tefsirdir.¹¹¹

Nübüvvet Risalesi

İsfahan valisi Menuçih Han'ın isteği üzerine Farsça yazılmıştır.

Muhammed Şah'a yazılan *ilk Levhi ve ikinci Levhi*

Sultan Abdülmecid ve Bağdat Valisi Necip Paşa'ya yazılan *Levihler*

Kitabü'r- Rûh

İçeriğini yedi yüz sûre oluşturmaktadır.

Hasâil-i Sabih

Ezanın değiştirilmesi hükmünü içerir.

Kazvin âlimleri ve Hacı Mirza Agasi için yazılan *Levih*

Kitabü' l- Beyân

Bâbiler tarafından kutsal kitap olarak kabul edilen bu eser Bâb'ın en önemli eseridir. Bu eserin, Kur'an-ı Kerim'den üstün olduğu ve Kur'an'ın hükmünü kaldırdığı kabul edilir.¹¹² Mirza Ali Muhammed, bu eserini Makû Kalesi'nde tutuklu olduğu dönemde yazmıştır. Zerrin Tac tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir.¹¹³

Mirza Ali Muhammed'in Kitabü'l- Beyân ismini verdiği eseri on dokuz bölüm şeklinde tertip edilmiştir. Bu bölümler de kendi içinde on dokuz bâba ayrılmıştır. Beyanü'l- Arabî Beyanü' l- Farsî kitaplarının bâbları toplanınca üç yüz altmış bir olmaktadır ki bu da ebced hesabına göre "külli şeyin" kelimesine karşılık gelmektedir. Her iki eserin de ilk kısmı müstakil, ikinci kısmı ise on sekiz bâbtan oluşmaktadır. Ali Muhammed'in kendisine inanan ilk on sekiz kişinin her birine tekabül etmesi için bu tarz bir bölümlenme yaptığı kabul edilmektedir. Bu on sekiz kişi için huruf-i hay demektedir ki bu da ebced hesabında on sekiz

¹⁰⁹ A. Bülent Ünal, *Babilik ve Bahailik Üzerine Makaleler*, İzmir 2000, s. 35- 43.

¹¹⁰ Abdürrezzak el- Haseni, *el- Babiiyunve'l- Bahaiyyun*, s. 34.

¹¹¹ Abdürrezzak el- Haseni, *el- Babiiyunve'l- Bahaiyyun*, s. 34.

¹¹² Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 42.

¹¹³ Özşüca, *BahâiTarihi Özeti*, s. 26.

sayısına denk gelir. Farsça Beyan on sekiz bölümken Arapça Beyan on bir bölümdür. Bunun sebebi geriye kalan bölümleri talebelerinin tamamlaması için bırakmış olmasıdır. ¹¹⁴

Beyan Kitabı'nın yazarı hakkında ihtilaflar bulunsa da ¹¹⁵ kendisine vahyedildiğini iddia eden Mirza Ali Muhammed, bu eserinde Tanrı'nın yasalarının yeniden şekillendiğinden bahsetmekle beraber bu eserin Allah tarafından korumaya alındığını da söylemiştir. ¹¹⁶

Bâbiler, Kitabü' l- Beyan' ın gelişiyle birlikte Kur' an- ı Kerim'in birçok hükmünün kaldırıldığına inanmaktadırlar. Onlara göre Hz. Muhammed'in nübüvveti kendisinden önce gelen tüm peygamberler gibi hakır lakin son peygamber değildir. Bu sebepten dolayı tüm Mevud'un (vaat edilen) gelişi ile eski düzen kalkacak ve yerine daha mükemmel bir düzen inşa edilecektir. Bâb da Mevud'u müjdeleyen Tanrı Mazharı'dır. ¹¹⁷

El- Beyan'ın çok eleştirilmesinin sebebi, incelendiği zaman birçok dil bilgisi hataları, edebî bozukluk ve anlamsız cümlelerle dolu olmasıdır. Mirza Ali Muhammed, dil bilgisi kurallarını önemsemeden Kur'an'ı taklit etmeye çalışmıştır. Anlam düşüklüklerine, dil bilgisindeki hatalara ve anlamdaki tutarsızlıklara bakıldığında bu eserin İlahi kaynaklı olması mümkün değildir. Mirza Ali Muhammed ise bu durumu kendisinin rahmet için gönderilmiş olduğunu ve bu sebepten dolayı bütün suçların ve cezaların affedildiğini ifade ederek harflerin de affa uğrayıp i'rab zincirinden kurtulmuş olduğunu söylemiştir. ¹¹⁸

Delâil-i Sabih

Mirza Ali Muhammed bu eserini de Makû Kalesi'nde tutuklu olduğu dönemde kaleme almıştır. Bu eserinde ortaya koyduğu fikirlerinin ve başlattığı hareketin doğruluğunu kanıtlamak üzere delillerini sıralamıştır. Dünyaya hükmeden güçlü hükümdarları suçlayarak Hıristyanları Hz. Muhammed'in elçiliğini kabul etmemelerinin mesuliyetlerinin olduğu konusunda uyarmıştır. Hıristyanlar eğer Hz. İsa'nın uyarılarını önemseyip dikkate almış olsalardı bugün müjdelenen hakikatin önündeki engelin kalkmış olacağını ve geniş halk kitlelerinin doğruya ulaşmasının kolaylaşacağını ifade etmiştir. ¹¹⁹

Levh-i Hurûfât

Bâb'ın her şeyin ismini tefsir ettiği eseridir. Çehlik Kalesi'nde tutuklu iken yazmıştır. ¹²⁰ Bu eserin, Bâb'ın Tanrı mazharına izhar edecek üçüncü harf olarak ifade ettiği müridi ve Deyyan lakabı olan Seyyid Asadullah' ın onuruna indirildiğine inanılmaktadır. ¹²¹

¹¹⁴ Abdürrezzak el-Haseni, *el- Babıyyunve'l- Bahaiyyun*, s. 34.

¹¹⁵ Süleyman Nazif, *Nasiruddin Şah ve Babiler*, haz. A. Ergun Çınar, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 22.

¹¹⁶ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 15.

¹¹⁷ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 21- 24.

¹¹⁸ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 42-44.

¹¹⁹ Özşüca, *Bahâi Tarihi Özeti*, s. 27.

¹²⁰ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 28.

¹²¹ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 55.

Bu eserde el- müsteğasın zuhuruna yaklaşıldığına işaret edilmiş olup bu şahsın Bâb'dan daha üstün bir zuhurun sahibi olacağından ve onun ne gibi özellikleri olacağından ayrıntıları ile bahsedilmiştir.¹²²

---

¹²² Şevki Efendi, *Bahâlik Dininin I. Yüzyılı*, s. 22.

İKİNCİ BÖLÜM

BÂBİLİKTEN BAHÂİLİĞE GEÇİŞ SÜRECİNDE MİRZA ALİ MUHAMMED'İN BAHÂULLAH'IN ORTAYA ÇIKIŞINA ETKİSİ

2.1. Mirza Ali Muhammed Sonrası Bâbilik Cemaati

Mirza Ali Muhammed'in vefatı, Bâbileri derinden üzmüştür. Bâbiler artık bu kayıplarının sebebi olan Nasıruddin Şah'dan intikam almak istiyorlardı. Bu sebepten dolayı ona suikast girişiminde bulundular ancak başarılı olamadılar. Bu başarısız suikast girişiminden sonra İran'ın her yerinde Bâbiler gözetim altına alınmıştır. Bâbilerin bazıları bu olaya karışmış olma suçundan öldürülmüş bazıları da hapsedilmiştir. Bâbilikten Bâhailiğe hareketin şekillenmesinde önemli olacak iki Bâbi, Mirza Yahya en- Nûrî ile Bahâullah Mirza Hüseyin Ali bu dönemde hapsedilmişlerdir. Ancak daha sonra Rus ve İngiliz devlet adamlarının Şah'a baskısı ile 15 Ekim 1852 tarihinde serbest bırakılarak Bağdat'a sürülmüşlerdir. Nasıruddin Şah'ın tüm engellerine rağmen Bâb'in ardından bile kendisine inananlar tarafından "Nokta-i Ūlâ" ya da "Hazret-i Âlâ" olarak anılıp yayılmasına engel olamamıştır. Özellikle 1848 yılında Mazeran'da yapılan Bedeşt toplantısında Bâbiler uygulama olarak İslam ile bağlarını koparmışlardır. El- Beyan'a bakarak Mirza Ali'nin Mehdilik iddiasının münzel yani Allah tarafından indirildiğini kabul etmişlerdir. Bu iddia ile "Allah'ın kapı"sı söylemi arkasına onun peygamber olduğunu gizlemişlerdir.¹²³

Mirza Ali Muhammed daha hayatta iken el- Müsteğas'ın kendisinden iki bin yıl sonra zuhur edeceğini söyleyerek yerine Mirza Hüseyin Ali'nin baba bir kardeşi olan Mirza Yahya en- Nûrî'yi vasi ve halefi olarak bırakmıştır. Bu tayinini bizzat kendisi yazıp mühürlemiş olup ona bir kötülük dokunması veya idarecilerin eline düşüp öldürülür endişesi ile gizli kalmasını emretmiştir. Mirza Yahya en- Nûrî de bu sebeplerden dolayı kendisini ilan etmemiş olup Hz. Ali'nin "Hakikat, ezel sabahından (subh-i ezel) ışıyan bir ışıktır ki izleri Allah'ın kişiliğine hüccet olan varlıklara ulaşır." sözüne dayanarak kendisinin Hz. Ali tarafından müjdelenen "hakikat ışığı" manasına kastederek "Subh-i Ezel" olduğunu iddia etmiştir.¹²⁴

Yahya en-Nûrî'nin sessiz kalarak geri planda durması baba bir kardeşi olan Mirza Hüseyin Ali'nin Bâb'a vekâlet meselesini tartışma konusu haline getirerek hak iddia etmesine sebep olmuştur. Bundan sonra ise hareket iki kola ayrılmıştır. Günümüzde Subh-i Ezel'e

¹²³ İzmirli, *Yeni İlmî Kelam*, s. 176.

¹²⁴ Fırlıklı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 49.

nispet edilen Ezeliler küçük bir grup olarak kalırken Mirza Hüseyin Ali'ye nispet edilen Bahâilik ise geniş kitlelerce kabul gören bir din haline gelmiştir.¹²⁵

2.1.2. Mirza Ali Muhammed ve Bâbilik

Bâbilik, kurucusu olarak anılan Bâb Mirza Ali Muhammed'in 1844 yılında Şii İslam anlayışına hâkim olan Mehdilik akidesinin bir yansıması olarak kendisinin beklenen zuhûra açılan bâb yani kapı olduğunu iddia etmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu iddia ise zamanla tüm insanlığı kapsayan yeni bir şariat ve yeni bir resûl inancına doğru evrilmiştir. Bâb'ın idam edilmesi ile Bâbilerin başına kimin geçeceği gündeme gelmeye başlamıştı.¹²⁶ Biz burada Bâbiliği devam ettiren Ezeliler üzerinden konuyu ele almaya çalışacağız.

Ezeliler, inanç ve ibadet esaslarını Mirza Ali Muhammed'in ortaya koyduğu görüşlerine dayandırmışlardır. Bu oluşumun temelinde ise Mirza Ali Muhammed'in vefat etmeden önce kendi yerine tayin ettiği Subh-ı Ezel'in bu tayini açıklaması yer almaktadır. Bu iddia ile Bâbiler arasında büyük bir tefrika ortaya çıkmıştır. Çünkü Yahya en- Nuri'nin baba bir kardeşi olan Mirza Hüseyin Ali onun bu iddiasının doğru olmadığını öne sürerek Bâbileri kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Böylelikle Bâbilik, Yahya en- Nuri'yi kabul eden Ezeliler ve Mirza Hüseyin Ali'yi kabul eden Bahâiler olarak gruplara ayrılmışlardır.¹²⁷

Mirza Ali Muhammed hapiste iken Bâbiler rahat durmamış olup birçok yerde faaliyetlerine devam edip insanların arasında ayrılık çıkarmaya devam etmişlerdir. Bu faaliyetlerinden dolayı Şah da dışarıdaki Bâbileri bastırmak için onların üzerine gidiyordu. Mirza Ali Muhammed ise Bâbilerin başsız kalıp dağılmaları endişesindeydi. Onların dağılmalarını ve ümitsizliğe kapılmalarını engellemek için bir lider seçmesi gerektiğini düşünmekteydi. Bu görev için en uygun kişinin on dokuz yaşından ufak olan Yahya en- Nuri'nin olduğu kanaatine vararak idam edilmeden kısa bir süre önce bizzat kendi el yazısı ile bir vasiyetname yazarak onu halef kıldığını açıklamıştır.¹²⁸ Fakat Mirza Ali Muhammed, Yahya en- Nuri'nin başına bir felaket gelir düşüncesi ile bu görevin bir süre gizli tutulmasını istemiştir. Yahya en- Nuri de Şiiliğin takiyye anlayışında olduğu gibi ortamı tehlikeli gördüğü her durumda kendisini gizleyerek geri planda kalmayı tercih etmiştir. Bâbiliği yayma faaliyetlerine de devam eden Yahya en- Nuri, Şah'a düzenlenen suikast sonrası bu işin faillerinden olmakla itham edildiği için bu iki yılki sürede de kendisini açık etmekten geri

¹²⁵ Muhammed Ali Dilmaç, *Kitabu'l- Akdes'e Göre Bahâilik ve Kitabu'l- Akdes'in Bahâi Literatüründeki Yeri*, (Yüksek Lisan Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa 2019, s. 24.

¹²⁶ Fırlı, Şimşek, *Bahâilik ve el- Kitabü'l- Akdes (Türkçe Çeviri)*, s. 12.

¹²⁷ Dilmaç, *Kitabu'l- Akdes'e Göre Bahâilik ve Kitabu'l- Akdes'in Bahâi Literatüründeki Yeri*, (Yüksek Lisans Tezi), s. 24.

¹²⁸ Fırlı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 49.

durmuştur. İlaveten Şah'a düzenlenen bu suikast Bâbilerin Bağdat'a sürülmesine sebep olmuştur.¹²⁹ Yahya en- Nurî'nin adı sürgüne gidecekler arasında yer almamasına rağmen gizlice sürgün edilen kervana katıldığı tespit edilmiştir. Bu kararında İran'da tehlikede olduğunu düşünmesi ve burada kalırsa görevini yapamayarak geri planda kalacağını sezmesi etkili olmuştur. Nitekim Bağdat'ın İran gibi tehlikeli olmadığını görünce kimliğini açık etmeye başlamıştır. Etrafında topladığı Bâbilere Mirza Ali Muhammed'e vahyedildiğini iddia ettikleri el- Beyan'a uymaları gerektiğini öğütlemekteydi. Bu sırada Mirza Hüseyin Ali de burada faaliyetlerini yürütmektedir. Baba bir kardeşler liderlik meselesinde karşı karşıya gelmiştir. Mirza Hüseyin Ali, kardeşi Yahya'yı İran'a geri gönderme çabalarına girişmiştir.¹³⁰ Yahya en- Nurî de bu durum karşısında Bâbileri kendi tarafına toplayabilmek için Molla Muhammed Cafer Naraki, Molla Muahmmmed Taki, Hacı Seyyid Cevat Kerbelayı, Mirza Muhammed Hüseyin Mutavalli gibi Bâbilerin saygın isimlerine mektuplar göndermiştir. Bu mektuplar ile Bâb Mirza Ali Muhammed'in kendisini halef tayin ettiğini ifade etmiştir. Kısa sürede bu çabalarına Bâbilerden olumlu dönütler gelmeye başlamıştır.¹³¹

Mirza Hüseyin Ali ise Bâbiler üzerindeki etkisini kaybetmeye başlamış olduğundan 1854 yılında Süleymaniye Dağlarında inzivaya çekilmiştir. Bu süre zarfında Yahya en- Nurî, Mirza Hüseyin Ali'ye kendilerinin arasına katılmayı içeren davet mektupları yazmış olsa da ondan herhangi bir cevap alamamıştır. Bâbilerin içindeki bölünme iyice belirgenleşmesine rağmen aynı zamanda da Bağdat'ta siyasi propagandalarına devam etmektedirler. Şah, Osmanlı Devleti'nden Bâbileri kendilerinden daha uzağa sürmesini talep eder. Bu olayı duyan Yahya en- Nurî yine takiyye yaparak kendini gizlemeye başlar. Onun bu sessizliğini fırsat olarak gören Mirza Hüseyin Ali kendisinin "Men yuzhirullah" olduğu iddiasını yakın çevresine ilan eder.¹³²

Mirza Hüseyin'in Edirne sürgününde kendisini tüm insanlara gönderilmiş Allah'ın zukur edeceği kişi olarak ilan etmesi üzerine Yahya en- Nurî bu iddianın yalan olduğunu ve Bâb'in öğretilerine aykırı olduğunu dile getirmiştir. Tüm çabalarına rağmen Mirza Hüseyin Ali'nin güçlenmesine engel olamamıştır.¹³³

Bâbiler Edirne sürgünlerinde de rahat durmayarak çıkardıkları huzursuzluğun yanı sıra özellikle Bahâullah'ın Ruslarla ve bazı Batılılarla irtibatla bulunması Sultan Abdülaziz'i bazı tedbirler almaya itmiştir.¹³⁴ Tüm bu yaşananlardan sorumlu tutulan Yahya en-Nurî ile

¹²⁹ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 260.

¹³⁰ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 259.

¹³¹ Şevki Efendi, *Bahâi Dininin I. Yüzyılı*, s. 118- 130.

¹³² Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 264- 265.

¹³³ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. II, s. 155.

¹³⁴ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâilik Hareketi*, s. 79.

Mirza Hüseyin Ali ve onların taraftarları yeniden sürgün cezasına çarptırılmışlardır. Yahya en- Nurî ve taraftarları Kıbrıs Mağusa' ya sürgün edilmiştir. Subh-ı Ezel burada birçok sıkıntıya maruz kalmakla beraber özellikle maddi zorluklardan dolayı faaliyetlerini bırakmıştır. Öyle ki kendisine gelip tabii olmak istediğini söyleyenleri dahi kabul etmemiştir. O, artık münzevi bir yaşamı tercih ettiğini ifade etmiştir. 1911 senesinde hastalanınca daha da kendisine çekilmiş olup 1912 senesinde de vefat etmiştir. Vefat ettiği zaman çevresinde yok denecek kadar az sayıda Ezeli olduğu söylenir.¹³⁵ Bahâiler tarafından bu durum, Subh-ı Ezel'in yalanlarından dolayı Allah' ın ona böylesine sefil bir ölümü layık gördüğü şeklinde açıklanmaktadır. Öyle ki etrafında cenazesini defnedecek dahi kimsenin kalmadığını iddia etmektedirler.¹³⁶

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız Yahya en- Nurî' nin hayatı incelendiğinde Bâb tarafından kurulan Bâbilik hareketinin korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Çünkü onlar için Bâb'ın öğretileri mutlakdır. Yahya en- Nurî'nin Bâb'ın emri ile liderlik ettiği Bâbîler, Mirza Ali Muhammed'in, Allah tarafından müjdelenmiş olan birisi olduğunu iddia etmektedirler. O, vahiy alan hatta Kur'an- ı Kerim'in devrini kapatan el- Beyan'ın ona vahyedilmesi ile peygamber olduğu ima edilen bir şahıstır. Allah'ın adına konuşma yetkisine sahip olduğuna inanılmakla beraber bu yetki ile İslam şeriatının hükümlerini ilga etme yetkisi olduğu da kabul edilmiştir. Bâb'ın geçmiş peygamberler tarafından müjdelenmiş olduğu, Sünnilerin beklediği "mesih", Şiiilerin beklediği "Vaad edilen kişi", Hıristiyanların beklediği "Vaftizci Yahya", Yahudilerin beklediği "İlya" ve Zerdüştlerin beklediği "UşidarMah" olduğu da Bâbîlerin iddiaları arasında yer almaktadır.¹³⁷

2.2. Bahâullah'ın Ortaya Çıkışı

Ortaya çıkışı Şirazlı Mirza Ali Muhammed tarafından olan Bâbilik Cemaati daha sonra Mirza Hüseyin Ali' nin de katkıları ile Bahâilik adıyla devam etmiştir. Yani Bahâiliğin temellerinin, Mirza Ali Muhammed'in, İran medreselerinde uzun süre din eğitimi almış olup Mehdi inancı konusunda Şeyhlik hareketinin görüşlerini benimseyip kendisinin Mehdiye açılan kapı olduğunu ilan etmesi ile başladığı kabul edilmektedir.¹³⁸

Bahâilere göre Mirza Ali Muhammed Bâb'tır. Onun kendisinden sonra halefi olarak tayin ettiği kişinin de şüphe kabul etmeyecek bir kesinlikle Mirza Hüseyin Ali olduğunu iddia

¹³⁵ Yasin İpek, *Subh- ı Ezel Yahya ve Ezeliler*, Bilimname, 2/45 (2021), s. 58.

¹³⁶ Taherzadeh, *H. Bahâullah' ın Zuhuru*, c. IV, s. 398.

¹³⁷ Efendi, *Bahâi Dininin I. Yüzyılı*, s. 25.

¹³⁸ Ali Albayrak- Ömer Faruk Teber- Yusuf Gökalp, *Anadolu' da Bahâi Faaliyetlerinin Tarihsel Bir Yansıması: Emin Ali' nin "Bahâi Hareketi Hakkında İlmî Bir Tetebbu" Adlı Makalesi*, Türk Akademik Araştırmalar Dergisi, 5/4 (2020), s. 561.

etmektedirler. Oysa tarihi verilere bakıldığında Mirza Hüseyin Ali ile Mirza Ali Muhammed'in yüzyüze görüşmedikleri açıktır.¹³⁹ Bazı Bahâilere göre ise Mirza Ali Muhammed'in Yahya en- Nuri'yi tayin ettiğine dair vasiyeti olduğu kabul edilmelidir. Bâb'ın bu davranışının arkasında Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'yi o günün tehlikelerine karşı korumak niyeti olduğu iddia edilmektedir. Diğer bir görüşe göre ise Bâb hiçbir zaman Yahya en- Nuri'yi tayin etmemiş olup o belgenin bizzat Yahya en- Nuri tarafından düzenlenen sahte bir belge olduğu kabul edilmektedir. Bu iddialarını ise Yahya en- Nuri'nin uzunca bir süre Bâb'ın eserlerini kopyalamakla görevlendirilmiş olmasına dayandırarak onun Bâb'ın yazısını çok iyi taklit ettiğini söylemişlerdir.¹⁴⁰

Bahâilere göre Mirza Ali Muhammed gaib imamın vekili, büyük zuhur olan Bahâullah'ın geleceğini müjdeleyen bâbdır.¹⁴¹ Bu varsayımdan hareket ettikleri için onun sözleri tartışma kabul etmeden bir delil olarak kabul edilmektedir.¹⁴²

Mirza Ali Muhammed'in bâb olduğuna inanan Bahâiler, onun Tanrı Günü'nün yakında geleceğini ve kendisinin de İslam kitaplarında vaat edilen kimse "Mehdi" olduğunu ilan etmesiyle dünya için bir umut ortaya çıktığını kabul etmektedirler. Onlara göre Bâb, insanlığın, hayatının tüm yönleri ile yeniden düzenlenmesine tanık olacağı bir devrin eşliğinde olduğunu anlatmaktaydı. Henüz ortaya çıkmamış olan bilgi ilanları, yeniçağın çocuklarının bile on dokuzuncu yüzyılın en üstün bilginlerini geçmelerini sağlayacak türden olacak olup Tanrı insan ırkının bu değişiklikleri, ahlaki ve ruhani yaşamında bir değişim geçirerek kabul etmesini istemekteydi. Bâb'ın en önemli görevi ise insanlığın bu gelişmelerinin özünde yatan olay için, tüm dinlerin inanlarının beklediği "Tanrı'nın Göstereceği Kimse" olan, evrensel olacak olan Tanrı'nın Elçisi'nin zuhuruna hazırlamaktı.¹⁴³ Onlara göre, bu hazırlık neticesinde de Bahâullah on dokuzuncu yüzyılın peygamberi olarak gönderilmiştir.¹⁴⁴ Bin yıl sürecek olan yeni bir dönem yaklaşırken insanların en önemli gereksinimi, insan doğasını toplum ile bütünleştirecek bir görüştür. İnsanların bu içgüdü ile dünyayı sarsan ve kendilerini tüketen bir dizi ideolojik çıkmazlara girdikleri görülmüştür. Umut kırıcı sonuçları olsa da bu çabaya bağlanan istek, gereksinimin derinliğini ortaya çıkarıyordu. Çünkü insanlık tarihinin gidişatı yönünde bir inanç birliği yoktu. Tüm insanların kendilerini adayacağı, dünya çapında bir

¹³⁹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 47.

¹⁴⁰ İpek, *Subh- ı Ezel Yahya ve Ezeliler*, s. 62.

¹⁴¹ Şevki Efendi, *Bahâi Dininin I. Yüzyılı*, s. 11.

¹⁴² Muhammed Ebu Zehra, *İslam' da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, çev. Abdülkadir Şener, Hisar Yayınevi, İstanbul 1976, s. 264.

¹⁴³ Baha'i International Community Office of Public Information New York, *Hz. Bahâullah*, çev. Cüneyt Can, Baha Basım Dağıtım, Ankara 2021, s. 12.

¹⁴⁴ Demirdağ, *Dini Hareketlerin Bir Çeşidi Bahâilik*, s. 394.

toplum temeli atmak için Bâb Mirza Ali Muhammed tarafından geleceği müjdelenen Bahâullah, Tanrı elçisi olarak İlahi bir vahyi getirmekle görevlendirilmiştir.¹⁴⁵

2.2.1. Bahâullah'ın Hayatı

Bahâiler tarafından Cemal-i Mübarek¹⁴⁶ de denilen ama kendisinin seçmiş olduğu “Bahâullah” lakabıyla meşhur olan, asıl adı ise Mirza Hüseyin Ali el- Mâzenderânî en- Nûrî, Bahâiliğin kurucusudur.

Mirza Hüseyin Ali 20 Muharrerm 1233 (m. 12 Kasım 1817) tarihinde Tahran'da dünyaya gelmiştir. İran'ın kuzeyinde, Mazenderan dolaylarındaki Nur kasabından olduğu için nispeti “en- Nurî”dir. Babası Mirza Abbas Büzürg olup İran Şahı'nın sarayında maliye işlerinden sorumludur. Annesi Hatice Hanım ise Tahran'da oturan büyük ve soylu bir ailenin kızıdır.¹⁴⁷ Bu sebeplerden dolayı Mirza Hüseyin Ali'nin sarayda iyi bir eğitim gördüğü tahmin edilse de Bahâilere göre “ümme” olup hiçbir medreseye gitmemiştir.¹⁴⁸ Toplam on yedi kardeşi vardır. Bu kardeşlerinden Sakine Hanım, Mirza Musa, Mirza Muhammed Hasan, Mirza Muhammed Kuli, Sarih Hanım Bahâullah'a inanlar arasında yer alırken; Mirza Yahya, Şah Sultan Hanım, Mirza Taki ise ona inanmamışlardır.¹⁴⁹ Hayatı boyunca üç evlilik yapan Mirza Hüseyin Ali, ilk evliliğini on sekiz yaşlarında Asiye Hanım ile gerçekleştirmiş olup bu evlilikten yedi çocuğu doğmuştur. Çocuklarından Abbas Efendi (Abdülbâha)¹⁵⁰, Behiye Hanım ve Mirza Mehdi hayatta kalmış diğerleri küçük yaşlarda vefat etmişlerdir.¹⁵¹

Babası Mirza Abbas Büzürg'ün vefatı üzerine Mirza Hüseyin Ali'ye sarayda kalması ve babasının görevini devralması teklif edilmiştir. O ise kendisi için hükümette açık olan bu vezirlik makamını geri çevirmiş olup sarayı terk etmiş ve kendisini insani yardım işlerine adanarak “fakirin babası” unvanını almıştır.¹⁵² Beş sene kadar seyahatlerde bulunmuştur. Tahran'da bulunduğu bu seyahatlerinin birinde, Bâb Mirza Ali Muhammed'in müritlerinden Molla Hüseyin ile tanışmıştır. Molla Hüseyin ona Mirza Ali Muhammed'in fikirlerini anlatmıştır. Mirza Hüseyin Ali m. 1844 senesinde yirmi yedi yaşındayken Mirza Ali Muhammed'i hiç görmemiş olmasına rağmen Bâbilerin arasına katılmıştır. Sonra kendi

¹⁴⁵ Baha'i International Community Office of Public Information New York, *Hız. Bahâullah*, s. 9.

¹⁴⁶ Enver BehnanŞapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Elif Kitapevi, İstanbul 2004, s. 487.

¹⁴⁷ İrfan Arıbaş, *Kutsal Aileler: Hız. Bâb ve Hız. Bahâullah'ın Aileleri*, Ankara 2009, s. 20.

¹⁴⁸ Ali Acar, *Sosyolojik Açısından Bahâilik*, İstanbul Journal of Sociological Studies, 21 (1986), s. 211.

¹⁴⁹ Arıbaş, *Kutsal Aileler: Hız. Bâb ve Hız. Bahâullah'ın Aileleri*, s. 22.

¹⁵⁰ “Mirza Hüseyin Ali öldüğü zaman yerine Abdülbahâ lakabı verilen oğlunu halef tayin etmiştir. Abbas Efendi Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetin ilan edilmesi ile baskılardan kurtulunca Bahâiliğin kurumsal yapılanmasını sağlamış olup daha geniş kitlelere yayılmasında da önemli çabalar sergilemiştir. Bu kapsamda İsrail'in Hayfa şehrini Bahâiliğin merkezi haline getirip Mısır, Amerika ve Avrupa'da faaliyetlerde bulundu.” Teber, “Mehdilik İnancı Temelinde Oluşan Geç Dönem Mezhepler”, *İslam Mezhepler Tarihi*, ed. Mehmet Ali Büyükkara, s. 201.

¹⁵¹ İrfan Arıbaş, *Kutsal Aileler: Hız. Bâb ve Hız. Bahâullah'ın Aileleri*, s. 23

¹⁵² Baha'i International Community Office of Public Information New York, *Hız. Bahâullah*, çev. Cüneyt Can, s. 11.

memleketi Mazenderan'a, oradan da Horosan'a geçerek Bâbilikçi yaymaya çalışmıştır. Artık çevresinde Bâbilikçi reislerinden biri olarak anılmaya başlamıştır.¹⁵³ Mazenderan'da Bâbilere karşı olan Molla Tahir Kazvinî'nin ölü bulunması birçok Bâbi'yi zan altında bırakmış olup Bahâullah Mirza Hüseyin Ali de bu olay sonucu bir müddet tutuklanmıştır.¹⁵⁴

1848 yılında Mirza Ali Muhammed Çehrik Kalesi'nde hapiste tutulurken Mirza Hüseyin Ali, Mazenderan'a bağlı Bedeşt köyünde Bâbileri toplantıya çağırmıştır. Bu toplantıyı perde arkasından yürütmüştür. Toplantıda, geçmişteki inanç sistemlerinin gözden geçirilmesi, el- Beyan'ın kutsal kitap olarak kabul edilmesi ve bu kutsal kitap ile uyuşmayan inanç ve ibadetlerin terk edilmesi, Bâb'in hapisten kurtarılması için yapılması gerekenlerin neler olduğu konuşulmuştur.¹⁵⁵ Kurretu'l- Ayn lakaplı Zerrin Tac'ın toplantıda alınan karar da Bahâullah'ı desteklemiş olması, ona güç ve etki kazandırmıştır.¹⁵⁶ Bu toplantı da İslam şeriatını ilga eden yeni bir şeriatın geldiğine dair söylemler Bâbiler arasında da ayrılıklara sebep olmuştur. Özellikle toplantı sonrası, alınan kararların diğer illerde yaşayan Bâbilere de ulaştırılması için toplantıya katılan Bâbiler, Tahran, Horosan, Mazenderan gibi birçok farklı yere görevli olarak dağıldılar. Bu durum ise Şii âlimleri ve İran halkını rahatsız etmeye başladı.¹⁵⁷

Bahâullah Mirza Hüseyin Ali ise toplantı sonrası Bâbilikçi propagandasını yapmak üzere Tahran'a döndü. Ancak ülkenin pek çok yerinde Bâbi isyanları patlak verince isyanları bastıramayacağını düşünen Kaçar Hanı Nasıruddin Şah sert tedbirler almaya başladı. 1850 senesinde Bâb Mirza Ali Muhammed'in Tebriz'de kurşuna dizilerek idam edilmesi kararı üzerine Bahâullah Mirza Hüseyin kendisini korumak üzere güvenli olan Irak'a gitmiştir.¹⁵⁸ Kısa bir zaman sonra tekrar Tahran'a gelmiştir. Ancak Bâb'in intikamını almak isteyen Bâbiler tarafından Şah'a karşı düzenlenen başarısız bir suikast girişiminden sonra, ülke genelindeki tüm Bâbilerin cezalandırılması üzerine bazı Bâbiler gibi Mirza Hüseyin Ali'de hapse atıldı. Bahâilere göre, Bahâullah hapiste olduğu gecelerin birinde ilk vahyi de almıştı.¹⁵⁹ Rus ve İngilizlerin Şah'a uyguladıkları baskı nedeniyle bu tutukluluk hâli uzun sürmedi, Bağdat'a sürgün edilmek üzere serbest bırakıldı.¹⁶⁰ Bu karar sonrası m. 1853 yılında bir daha dönmek üzere ailesiyle beraber Tahran'dan ayrılmış olup Bağdat'a yerleşmiştir.¹⁶¹

¹⁵³ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 47.

¹⁵⁴ Neyir Özşüca, *Bahai Dini: Tarihi, Prensipleri ve Dini Hükümleri*, Başnur Matbaası, Ankara 1967, s. 44.

¹⁵⁵ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 33.

¹⁵⁶ Özşüca, *Bahai Dini: Tarihi, Prensipleri ve Dini Hükümleri*, s. 29.

¹⁵⁷ Özşüca, *Bahai Tarihi Özeti*, s. 30.

¹⁵⁸ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 54.

¹⁵⁹ Özşüca, *Bahâi Tarihi Özeti*, s. 52.

¹⁶⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 48.

¹⁶¹ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 359.

Bağdat, Mirza Hüseyin Ali'nin ilk sürgün yeridir. Burada Bâbiler arasındaki şöhreti de artmaya başlamıştır. Bâb'ın ölmesi ile Bâbiler, Mirza Hüseyin Ali'nin rehberliğine ihtiyaç duyduklarını söylüyorlardı.¹⁶² Mirza Hüseyin Ali ise bu duruma karşılık veremiyordu. Çünkü Bâb Mirza Ali Muhammed öldürülmeden önce kendisinden sonra zuhur edecek olan “el-müsteğas”ın iki bin yıl sonra geleceğini açıkça söylemişti. O zamana kadar hiçbir zuhur olmayacağı için Mirza Hüseyin Ali'nin baba bir kardeşi olan Yahya en- Nûrî'yi halefi kıldığını da gizli bir vesika ile bildirmişti.¹⁶³ Tüm bunlara rağmen Mirza Hüseyin Ali, kendisinin Bâb Mirza Ali Muhammed tarafından Allah'ın zuhur edeceği el- müsteğas olarak müjdelendiğini ve Bâbilerin de bu çağrıya cevap vermesi gerektiğini söylüyordu. Baba bir kardeşi Yahya en- Nûrî de elindeki nüshayı göstererek Bahâullah'ın iddialarının yalan olduğunu ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Bu olay sonucunda Bâbilerin arasına tefrika girmiştir.¹⁶⁴ Bu durumdan sonra Bâbiler ikiye ayrılmıştır. Bazıları Yahya en- Nûrî'yi haklı bularak onun peşinden giderken büyük bir çoğunluğu ise Mirza Hüseyin' i haklı bularak onun peşinden gitmişlerdir.¹⁶⁵

Bahâilere göre, Mirza Hüseyin Ali'nin kendisinin “Allah'ın izhar edeceği kimse” olduğunu ilan etmesine baba bir kardeşi Yahya en- Nûrî'nin sert tepki vermesinin tek sebebi, Bâb'ın ölümünden sonra kendisinin başa geçmeyi istemesidir. Allah, Mirza Hüseyin Ali'yi seçince de kıskanmıştır ve hileye başvurarak o vesikayı kendisi tertip etmiştir.¹⁶⁶ Mirza Hüseyin ise baba bir kardeşinin bu hileli davranışlarından dolayı derin bir kedere kapılarak Süleymaniye Dağlarında yaklaşık iki yıl inzivaya çekilmiştir.¹⁶⁷

Mirza Hüseyin Ali, Süleymaniye Dağlarındaki inzivasını sonlandırıp tekrar Bağdat'a döndüğü 1856 yılında Bâbilerin aralarındaki tefrikanın iyice artmış olduğunu gördü. Ona göre tüm bunların müsebbibi Yahya en- Nûrî idi. Bahâullah Mirza Hüseyin Ali, Bağdat'ta bulunduğu süre boyunca birçok eser kaleme alarak Bâbiler arasındaki otoritesini arttırmıştır. Böylelikle Yahya en- Nûrî'nin, Mirza Hüseyin Ali'nin gölgesinde kalmaya başlamasına karşın Bağdat'ta kaldığı on bir senede Bâbiler üzerindeki etkisini iyice arttırdığı görülmektedir.¹⁶⁸ Mirza Hüseyin Ali ve diğer Bâbiler Bağdat'ta buldukları süre boyunca Mirza Ali Muhammed'in vasiyetine sadık kalarak onun fikirlerini yaymakla beraber Mirza

¹⁶² Huşmand Fatheazam, *Yeni Bahçe*, çev. Mehmet Niyazi, Işık Yayınevi, Adana 1995, s. 47.

¹⁶³ Abid Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1995, c.I, s. 260.

¹⁶⁴ Hacı Çiçek, “Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6 (2017), s. 137.

¹⁶⁵ Saffet Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Rağbet Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 233.

¹⁶⁶ Huşmand Fatheazam, *Yeni Bahçe*, çev. Mehmet Niyazi, Işık Yayınevi, Adana 1995, s. 47.

¹⁶⁷ Bahâullah, *İkan Kitabı*, s. 106, 108.

¹⁶⁸ Bahâullah Mirza Hüseyin, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, çev. Atilla Bahçuvan, Işık Yayınevi, Adana 1985, s. 53.

Hüseyin Ali, onlardan daha fazlasını talep ederek kendi fikirlerine de uymalarını sağlayarak ön plana çıkmaya ve Bâbileri etkisi altına almaya çalışmıştır.¹⁶⁹

Bağdat o zamanlar Osmanlı Devleti' nin hâkimiyetinde olup Mirza Hüseyin Ali'nin Bağdat ve çevresindeki faaliyetleri ile etkisini arttırıyor oluşu İran ve Osmanlı arasında siyasi bir sorun haline gelmeye başlamıştır.¹⁷⁰ İran, Osmanlı Devleti'nden Mirza Hüseyin Ali ve Bâbilerin kendisine iade edilmelerini bu mümkün değilse de İran'dan uzak olacak başka bir yere sürgün edilmelerini talep etmiştir.¹⁷¹ Osmanlı Devleti de İran ile bir antlaşma yaparak Bâbileri 1863' te Bursa ve Edirne gibi yerlerde ikamet edecek şekilde İstanbul'a sürgün etti. Bu sürgün cezası Bâbiler için bir kırılma noktasını oluşturan Rızvan Bahçesi adını verdikleri yerde veda toplantılarını yaptıkları tarih ile aynı tarihe denk gelmiştir.¹⁷²

İstanbul'a sürgün edileceklerine ilişkin emir kendilerine ulaştırılınca Mirza Hüseyin Ali kendisine tabî olan Bâbileri Rızvan Bahçesi adını verdikleri yere çağırdı. Orada onlara İstanbul'a gitmek için hazır olduğunu, onlarla belki de son görüşmesi olduğunu ve ilahi emrini bildirmişti.¹⁷³ Bu toplantı da Mirza Hüseyin Ali, Bâbın halifesi olduğu iddiasını daha da ileriye taşıyarak kendisinin Allah'ın zuhur edeceği el- müsteğas olduğunu, ilahi bir vazife ile görevlendirildiğini tüm Bâbilere ilan etmiş ve onların kendisine biat etmesini istemiştir.¹⁷⁴ Bu toplantılar 1863 yılı yirmi bir nisandan başlayarak Bahâilerin en büyük bayramları olan iki mayısa kadar devam etmiştir. Her ne kadar bir veda toplantısı olarak tertip edilmiş olsa da Rızvan Bahçesi olarak isimlendirdikleri bu toplantılar Bahâiler için ahitleşme anlamı taşıdığından dolayı, Bahâilik dini kurumsallaşınca, dinî bir bayram olmasının yanında çağın Tanrı Mazharı'nın ilan olduğu gün şeklinde de ifade edilmiştir.¹⁷⁵ Bahâullah da bu ahitleşme için eseri Kitabı' l- Akdes' de "... bütün yaratıkların paklık denizine daldığı gün" ifadelerini kullanmıştır.¹⁷⁶

İran ve Osmanlı hükümetleri arasında yapılan antlaşma sonucu 3 Mayıs 1863 tarihinde Bağdat'tan ayrılmış olup üç ay yolculuktan sonra İstanbul'a ulaşan Mirza Hüseyin Ali, Mirza Yahya en- Nûrî, aileleri ve diğer Bâbiler orada da dört ay kaldıktan sonra Edirne'ye sevk edilmişlerdir.¹⁷⁷ Bahâullah'ın, Yahya en- Nûrî'nin sürgün edilenler arasında isminin olmadığını bu yüzden de gelmesini istemediğini nakledilirken Yahya en- Nûrî'nin de Bâbileri

¹⁶⁹ Abdülhamid, *İslam' a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, s. 182.

¹⁷⁰ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 78.

¹⁷¹ Süleyman Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâilik Hareketi*, Akademi Kitabevi, İzmir 2000, s. 46

¹⁷² Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 53.

¹⁷³ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâilik Hareketi*, s. 50.

¹⁷⁴ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 53.

¹⁷⁵ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 154- 155.

¹⁷⁶ Taherzadeh, *Hız. Bahâullah' ın Zuhuru*, c. I, s. 124.

¹⁷⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 53.

baba bir kardeşinden uzak tutmak için kafiyele sonradan gizli yollarla katıldığı nakledilmiştir.¹⁷⁸

Edirne'ye geldikleri zaman Bahâullah ve Yahya en- Nûrî' nin arasındaki düşmanlık iyice artmıştır. Hatta birbirlerini zehirlemeye teşebbüs edecek kadar ileri gitmişlerdir.¹⁷⁹ Artık propagandalarını ayrı ayrı yürütmektedirler. Mirza Hüseyin Ali “Allah’ın zuhur edip ortaya çıkaracağı zat” ın kendisi olduğunu ispat etmeye yönelik çalışmalar geliştirirken Yahya en- Nûrî de Bâbilerin meşru halefi olarak devam ederek kendisinin veli bir zat olduğunu ispata çalışmıştır. Fakat çok zaman geçmeden Mirza Hüseyin Ali, Yahya en- Nûrî’yi ve onun tarafında olanları saf dışı bırakmıştır.¹⁸⁰ Bundan sonra da Bâbilerin çoğunluğu tarafından Bâb’ın halefi, ilahi emrin gerçek sahibi olarak anılmıştır. Ama o “Bahâullah” olarak anılmayı tercih etmiştir. Bu şekilde anılmak istemesinin temel sebebi ise İmamiyye Şiası’ na göre İmam Ali Rıza, İmam Muhammed Bakır’dan Ramazan ayının seher vakti okunan bir dua rivayet etmiş olmasıdır. Bu dua da “Bahâullah” yani Allah’ ın ululuğu, nuru, parlaklığı, azameti, rahmeti, lutfü, güzelliği vb. yüce hasletleri zikredilmektedir. İşte Mirza Hüseyin Ali de kendisini Bahâullah olarak isimlendirerek insanların yıllardır kendisine dua ettiğini ve yalvardığını söylemiştir.¹⁸¹

Bahâullah Mirza Hüseyin Ali ve taraftarlarının Edirne'ye sürgün edilmelerine daha beş sene olmuşken Osmanlı - Sünni toplum yapısına aykırı kabullerinin iyice yaygınlaşması toplumda tepkilere sebep olmuştur. Sünni halk onların toplumda huzursuzluk çıkardığını öne sürmüştür. Bunun yanı sıra Bahâiler kamu düzenini ve halkın huzurunu bozmaya yönelik faaliyetler ve devlette kargaşaya sebep olarak isyan çıkarma gibi siyasi suçlarla da itham edilmişlerdir. Sultan Abdülaziz de bir ferman yayımlayarak onların yeniden sürgün edilmelerine karar vermiştir. Bu sefer 12 Ağustos 1868 tarihinde Bahâiler yani Mirza Hüseyin Ali ve taraftarları Filistin sınırlarındaki Akka’ya, Ezeliler yani Mirza Yahya en- Nûrî ve taraftarları da Kıbrıs’a sürgün edilmişlerdir.¹⁸²

Bahâullah ve ailesi Edirne sürgününden sonra Bahâullah’ın hayatının son yirmi dört yılını geçireceği Akka’ya sürgün edilmiştir.¹⁸³ Akka kalesinde yaklaşık iki sene hapis yattıktan sonra yedi sene de kısmi olarak tutuklu kalmıştır. Bahâullah’ın hapsedilmesi hükmü resmi olarak kaldırılmamış olup Akka’ya atanan yeni Vali Ahmet Tevfik Bey tarafından kalenin

¹⁷⁸ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 170.

¹⁷⁹ Abid Taherzadeh, *Hz. Bahâullah’ ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1998, c. II, s. 170.

¹⁸⁰ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâilik Hareketi.*, s. 53.

¹⁸¹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 55.

¹⁸² Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâilik Hareketi*, s. 60.

¹⁸³ Gloria Faizi, *Bahâi Dini Hakkında Açıklamalar*, çev. Suna Bozkır, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 1994, s. 18.

surların dışına çıkabilme ve Behçe isimli konağa yerleşebilme şeklinde uygulanmıştır.¹⁸⁴ Bu karardan sonra Bahâullah faaliyetlerini daha hür bir şekilde sürdürme imkânını elde etmiş olup oğlu Abdülbahâ'ya çeşitli görevler vererek Bahâi inancını Akka'nın dışında da yaymayı başarmıştır.¹⁸⁵

Mirza Hüseyin Ali, Bahâilerce ilahi bir emir olarak yapılmış olan, 1890 yılında Hayfa ziyaretinde burada bulunan Kermil Dağı'na çıkmış ve buraya büyük bir çadır kurmuştur. Bu dağın kutsal bir dağ, çadırının peygamber otağı olduğunu söylemiştir.¹⁸⁶ Ardından da Behçe isimli konağında 29 Mayıs 1892 senesinde yetmiş beş yaşındayken vefat etmiştir. Vefat etmeden önce de yerine halef olarak büyük oğlu Abdülbahâ lakabıyla anılan Abbas Efendi'yi tayin etmiştir. Bundaki amacının ise kendisinden sonra herhangi bir bölünmeye uğramalarını engellemek olduğunu söylemiştir.¹⁸⁷

2.2.3. Bahâullah'ın Temel Fikirleri

Bu başlık altında Bahâullah'ın her iddiasının kaynağının temeli olan nübüvvet ve uluhiyet konusuna özet bir biçimde değinilecektir. Bu konu ile ilgili detaylı bilgilere ise "Bahâiliğin Esasları" başlığı altında yer verilecektir.

Bahâullah'ın en temel fikri kendisinin Allah'ın en yüce zuhuru olduğunu ve getirdiği dinin emirlerinin de bin yıl sürecek olduğunu iddia etmesidir. Bu iddiası ile kendisinin yeni bir din getirdiğini ima etmiş olmaktadır. Ona göre her bin senede bir peygamber gelmelidir. On dokuzuncu yüzyılın peygamberi de Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'dir.¹⁸⁸

Bahâullah'a göre Allah, eşi ve sonu olmayan bir varlık olmakla beraber hiçbir şey de ona benzememektedir. Lakin Allah'ın vücudu emrin mezhirine muhtaçtır. Bu yüzden Allah'ın zuhuru devamlı olmalıdır. Zuhur ettiği kişiler ise peygamberler olmaktadır.¹⁸⁹

2.2.4. Bahâullah'ın Eserleri

Bahâilere ümmi olduğunu iddia ettikleri Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'nin, ilk vahyini de otuz yaşlarında Tahran'da Siyah Çal'da tutuklu olduğu 1850- 1853 yılları arasında aldığını savunmaktadırlar.¹⁹⁰ Burada ilk vahyini aldığını ifade eden Mirza Hüseyin Ali de

¹⁸⁴ Abid Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 2001, c. III, s. 285.

¹⁸⁵ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 201.

¹⁸⁶ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 200.

¹⁸⁷ Gloria Faizi, *Bahâi Dini Hakkında Açıklamalar*, çev. Suna Bozkır, Bahai Eserler Basım Dağıtım, İstanbul 1994, s. 19.

¹⁸⁸ Ethem Ruhi Fığlalı- Ramazan Şimşek, *Bahâilik ve Kitabü'l- Akdes*, e-Makâlat Mezhep Araştırmaları Tarihi, 3/2 (2010), s. 32.

¹⁸⁹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 59.

¹⁹⁰ Fığlalı- Şimşek, *Bahâilik ve Kitabü'l- Akdes*, s. 100.

Kurdun Oğlu Risalesi'nde "Tanrı'nın Mazharı" makamının ilk işaretini aldığını yazmıştır.¹⁹¹ Bağdat, Edirne, Akka gibi sürüldüğü her yerde eser te'lif etmeye devam etmiştir. Bu eserlerinin hepsini vahiy yoluyla yazdığını iddia etmiştir. Toplam yüz elli sekiz kitap ve levih kaleme aldığı bilinmektedir. Bu eserlerin hepsi Bahâiler için kutsal kitap sayılmaktadır.¹⁹²

Mirza Hüseyin Ali, Tahran' da hapis tutulduğu zamanlarda almış olduğu ilk vahyini Nasiruddin Şah'a bir mektup ile bildirmiştir. Bu mektup da şöyle yazmıştır: "Ben kullardan biri gibiydim ve yatağında uyuyordum. Nurlular nurlusunun rüzgarı üzerime esti ve bana tüm şeylerin bilgisini öğretti. Bu benim katımdan değildir, güçlüler güçlüsü ve her şeyi bilicinin katındandır. Sesimi yer ile gök arasında yükseltmemi emretti. Bu yüzden başıma anlayış sahibi her insanın gözyaşlarının dökülmesine neden olan işler geldi."¹⁹³ Mirza Hüseyin Ali "Heykel Sûresi", "Rüya Levhi" gibi eserlerinde de ilk vahiyden bahsetmiştir. Vahiy kendisine getiren İlahî varlığın genç bir kız şeklinde geldiğini anlatmıştır. Heykel Sûresi'nde bu durumu şu şekilde anlatmıştır: "Üzüntülerle çevrili bulunurken, kafamın üzerinde fevkalade ve tatlı bir sesin beni çağırdığını duydum. Yüzümü çevirince bir genç kız gördüm ki, Rabbimin isminin hatırası onda şekillenmişti ve önümde havada asılı duruyordu. Siması Tanrı hoşnutluluğunun süsü ile aydınlanıyor. Yanakları Rahman'ın parmakları ile parlıyordu. Yer ile gök arasında insanların yürek ve akıllarını çelen bir nida ile sesleniyordu. İç ve dış varlığıma benim ruhumu ve Tanrı'nın şerefli kullarının ruhlarını sevindiren haberler veriyordu."¹⁹⁴

Bahâullah Mirza Hüseyin Ali' ye ait olup Bahâiler tarafından kutsal sayılan eserlerden bazıları şunlardır: Kitab-ı İkan, Dört Vadi ve Yedi Vadi, Küllü't- Ta'am Levhi, Levh-i Manikçi Sahip, Kelimat-ı Meknune, Sahifeyi Şatiyye Levhi, Medinetü'r- Rıza Levhi, Medinetü't- Tevhid Levhi, Hurufatı Allin Levhi, Sûre- i Kadir Levhi, Levh- i Huriye, Levh- i Ayiyeyi Nur, Levh- i Fitne, Şikkar Şikar Sevend Levhi, Cevahiru'l- Esrar Levhi, Sûretullah Levhi, Levh- i Mallahul Kuds, Sûre- i Nuş, Levh-i Bülbülü Fîrak,¹⁹⁵ Eshab Sûresi, Ahmed Levhi, Müluk Sûresi, Sultan Levhi, Hevdec Levhi, Nakus Levhi, Mesnevi Levhi, Bahâ Levhi, Ruh Levhi, Leylatu'l Kuds Levhi, Eşref Levhi, Damm Sûresi, Hac Sûresi, Nasır Levhi, Halil Levhi, Sirac Levhi, İbad Sûresi, Salman Levhi, Napolyan III'e Levih, Bedi Kitabı, Gusn Sûresi, Reis Sûresi,¹⁹⁶ Fuad Levhi, IX. Papa Pius'a Levih, II. Çar Alexander'a Levih, Viktorya'ya Levih, Sûretü'l- Heykel, Levh-i Peser- i Ammi, Ateş Levhi, Levh- i Ahabab, Tıb

¹⁹¹ Bahâullah Mirza Hüseyin Ali, *Kurdun Oğlu Risalesi*, çev. Mecdettin İnan, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 1976, s. 9.

¹⁹² Yasin İpek, *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dini Hareket Olarak Bâbilik- Bahailik ve Günümüz Türkiye' sineki Faaliyetleri* (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2018, s. 131.

¹⁹³ Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi*, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 2010, s. 52.

¹⁹⁴ Taherzadeh, *H. Bahâullah' ın Zuhuru*, c. I, s. 64.

¹⁹⁵ Buraya kadar ismini yazdığımız eserler Bahâullah' ın Bağdat'ta iken kaleme aldığı eserleridir.

¹⁹⁶ Buraya kadar ismini yazdığımız eserleri de Edirne' de bulunduğu dönemlerde yazmış olduğu eserleridir.

Levhi, Hikmet Levhi, Şehitlerin Sultanına ve Mahbubuna Levhi, Burhan Levhi, Tecelliyat Levhi, İşrakat Levhi, Beşarat Levhi, Terazat Levhi, Napolyan III'e İkinci Levhi, İttihad Levhi, Kelimatı Firdevsiye, Levh-i Akdes, Levh- i Maksud, Dünya Levhi, Rüya Levhi, The Times Levhi, Kermil Levhi, İbnü'z- Zıhb Risalesi ve Kitabü'l- Akdes,¹⁹⁷ Hz. Bahâullah'ın Sesi¹⁹⁸

Kitabü' l- İkan

Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'nin Bağdat'tan sürgün edilmeden önce yazmış olduğu eserlerden biri olup Kitabü' l- Akdes'ten sonra en önemli eser olarak kabul edilir. Bahâilere göre ise, Huruf- i Hayy'dan sonra Bâb'ın emrini kabul etmiş olan Bahâullah'ın dayısı Hacı Mirza Seyyid Muhammed'e atfen Farsça¹⁹⁹ nazil olmuştur.²⁰⁰ Hacı Mirza Seyyid Muhammed yeğeninini vaat edilen kimse olduğuna inanmıyordu. Bahâullah da ondan aklını karıştıran tüm soruları yazıp getirmesini istedi.²⁰¹ Bu olay üzerine te'lif edilmiş olan eser iki yüz sayfa civarında olup Bahâullah'ın dayısı Hacı Mirza Seyyid Muhammed'in sorularına verilen cevapları ihtiva etmiştir.²⁰² Hacı Mirza Seyyid Muhammed'in kafasına takılan ve daha önceden hazırlamış olduğu sorulara kırk sekiz saat gibi kısa bir sürede verilen cevapları ihtiva eden bu eser, önceleri Risaley- i Kahal tercümesi "Dayıya Risale" olarak isimlendirilmişse de sonradan bizzat Bahâullah tarafından Kitabü'l- İkan şeklinde isimlendirilmiştir.²⁰³

Bu eserin bir kopyası Bahâullah'ın on sekiz yaşındaki oğlu Abdülbahâ tarafından yazıya geçirilmiş olup Bahâullah da kendi el yazısı ile bazı sayfalarının kenarlarına düzeltmeler yapmıştır. Bu eser uzun bir müddet dayısı Mirza Seyyid Muhammed'in ailesinde kalmış olup 1948 senesinde kitabı Şevki Efendi'ye teslim etmişlerdir. Şevki Efendi de bu eserin Bahâilerin merkezi niteliğindeki ve bugün İsrail sınırlarında yer alan Hayfa'da bulunan uluslararası arşiv binasına kaldırılmasını sağlamıştır.²⁰⁴ Bu eser, Mısır Merkezi Mahfili tarafından 1352 senesinde iki yüz sayfa olarak ilk defa basılmıştır.²⁰⁵

Bahâullah bu eserinde önceden gönderilmiş olan peygamberleri ele alıp başlamayı tercih ederek onların çektikleri sıkıntılara değinmiştir. Getirdikleri ilahi mesajların benzer yönleri olduğunu iddia ederek bunları açıklamaya çalışmıştır. Bununla kendisine gelen yeni zuhurun anlaşılmasını ve peygamber olduğunu ispat etmeyi hedeflemiştir. Daha önce

¹⁹⁷ Buraya kadar isminin verdiğimiz eserleri de Akka sürgünü döneminde yazmış olduğu eserleridir.

¹⁹⁸ Bu eserin ne zaman ve nerede yazıldığı bilinmemektedir.

¹⁹⁹ Ahmet Fuat Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâilik*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepler Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2006, s. 16.

²⁰⁰ Bahâullah, *İkan Kitabı*, s. 2.

²⁰¹ Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâilik*, s. 16.

²⁰² Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 168.

²⁰³ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 173.

²⁰⁴ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 175.

²⁰⁵ Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâilik*, s. 16.

gönderilen peygamberlerin tam olarak anlaşılmamış olan ilahi mesajlarının İkan'ın nazil olması ile anlaşılır olduğunu da iddia etmiştir.²⁰⁶

Bahâullah'ın bu eserinde dikkat çeken bir husus da kendisine sorulan sorulara ayet ve hadislerden yola çıkarak cevaplar vermiş olmasıdır.²⁰⁷ Bu duruma bakıldığında İslam'ı red etmedikleri ama hükmünün kalktığını savundukları anlaşılmaktadır.

Kelimat- ı Meknune (Saklı Sözler)

Bahâullah Mirza Hüseyin bu eserinin 1858 yılında Süleymaniye Dağlarında inzivaya çekildikten sonra Dicle nehrinin kenarında yürüyüşlere çıktığında kendisine nazil olduğunu ve içeriğini oluşturan ayetlerin tek levih olarak bir defa da indirildiğini söylemektedir. Muhtevasına bakıldığında Bahâullah bu eserin Hz. Muhammed'in vefatı ile üzüntüye gark olan Hz. Fatıma'yı sakinleştirmek üzere Cebrail tarafından getirilmiş olup Allah'ın indirdiği sözleri içermekte olduğunu iddia etmiştir. Yani Bahâilere göre bu eser Şiilikte meşhur olan Fatıma'nın gizli kitabıdır.²⁰⁸ Babasının vefatı üzerine Hz. Fatıma'nın üzüntüsünü dindirmek için Allah'ın emriyle Cebrail'in ağzından çıkıp İmam Ali'ye yazdırılan bir eserdir. Bu yüzden "Hz. Fatıma'nın Saklı Kitabı" olarak da anılmıştır.²⁰⁹ Bu kitabın içeriğinin Kur'an'dan hiçbir şey barındırmadığı, Kur'an'dan yetmiş kat büyük olduğu ve Hz. Ebu Bekir ile arkadaşları tarafından yok edilmeye çalışıldığı da iddialar arasındadır. Hz. Ali'de bu kitabı korumak için sadece beklenen Mehdinin bulacağını ve açıklayacağını söyleyerek saklamıştır.²¹⁰ Ama bu eseri bulup açıklayan Bahâullah Mirza Hüseyin olmuştur. Çünkü Bahâilerin nezdinde bu eser, tüm peygamberlere indirilen vahiylerin özü olarak kabul edilmektedir. Muhteviyatında insanların yaratıcı ile ilişkisinin nasıl kurulacağından, Allah' a olan sadakatlerini muhafaza etme biçimlerinden ve insanlığı nasıl saadete erdirebileceklerinden söz edilmiştir. İnsanın yaratılış tabiatı, ruhu ve nefsi üzerine felsefik akıl yürütmeleri de içeren bu eser, insanlar için hedeflenen en yüksek makamın o devir için gönderilen Tanrı Mazharı'na iman etmek ve emirlerine itaat etmek olduğunu da ifade eder.²¹¹ Çünkü maneviyatımızı geliştirmek ancak Bahâullah'a yönelmekle ve kendisini onun iradesine bırakmak ile gerçekleştirilir. Bunun sonucunda inanan kişinin ruhu hakiki ruh ile birleşir ve "iman ruhu" denilen cevher ortaya çıkar. İnsanın bu cevherini besleyip büyüten ise yani iman ruhunun gıdası Bahâullah'ın sözlerinde gizlidir.²¹²

²⁰⁶ Taherzadeh, *H. Bahau'llah'ın Zuhuru*, c. I, s. 176.

²⁰⁷ Bahâullah, *İkan Kitabı*, s. 10, 12, 27.

²⁰⁸ Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâilik*, s. 17.

²⁰⁹ Taherzadeh, *H. Bahau'llah'ın Zuhuru*, c. I, s. 74.

²¹⁰ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 146.

²¹¹ Bahau'llah Mirza Hüseyin Ali, *Saklı Sözler*, çev. Mecdettin İnan, Bahai Eserleri Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2009, s. 27.

²¹² Taherzadeh, *H. Bahau'llah'ın Zuhuru*, c. I, s. 77.

Bu eser seksen iki tane numaralandırılmış sözden oluşmakta olup Arapça yazılmıştır. Mecdi İnan tarafından 1998 yılında küçük bir cep kitabı mahiyetinde tercüme edilmiştir.²¹³

Yedi Vadi

Bu eserini, Bahâullah Mirza Hüseyin Süleymaniye Dağlarında inzivada iken ve emrin kendisine açıklanmasından kısa bir süre önce Şeyh Muhit'in sorularına cevap olarak te'lif etmiştir.²¹⁴

Bu eser de insanın en yüce varlığa ulaşmayı amaçladığı bu yolda melekûti bilgi ile insanî mükemmelliği öğretme sağlanmıştır. Bahâullah, ruhun ulaşması gereken yedi aşamayı bir vadi olarak isimlendirmiştir. Birinci aşama için Arayış Vadisi ismini vermiş olup Allah'ın mazharını arayıp bulması için nasıl bir yol izleyeceği anlatılmaktadır.²¹⁵ Bu vadiyi aşmak isteyenin dünyevi tüm hırslarından uzaklaşması ve eski inançları terk etmesi tavsiye edilir. Bu vadiyi geçince ikinci vadi olan Aşk Vadisi'ne ulaşılır. Bu vadide ise yapılması gereken Tanrı Mazharına şahitlik etmek ve kendinden vazgeçerek ona teslim olmak gerekmektedir.²¹⁶ Aşk Vadisini aşan kişi Birlik Vadisi'ne ulaşır. Bu aşamadaki kişi artık her şeye Tanrı gözleri ile ve onun bakışı ile bakar ve her yerde Tanrı'yı görür.²¹⁷ Bu vadideki insanın kalbi öyle bir genişlemiştir ki kendisi ya da dünya ile ilgilenmeyi bırakmış olup İrfan Vadisi'ne hazırlanmaktadır. Bu vadide bilgi öğrenmek değil kalbe ilham doğması esastır.²¹⁸ Çünkü kalbe doğan ilham ile kişi hakikati anlar ve Tanrı ile konuşur. Bununla beraber Hoşnutluk Vadisi'ne de geçmiş olur. Bu vadideki kişi ise artık Yaratıcı'ya karşı lütfün da hoş kahrında hoş mertebesinde. Acılar içinde de olsa Rabbine sitem etmez, her durumunda Rabbinden razıdır.²¹⁹ Bu kişi artık Tanrı Zuhuru'nun ihtişamıyla büyülenmiş olup gözlerindeki perde kalkarak hakikati görmektedir. İşte bu vadi de Hayret Vadisi'dir.²²⁰ Son vadi ise Allah'ta yaşama mertebesini temsil eden Gerçek Hiçlik ve Tam Bir Yokluk Vadisi' dir.²²¹

Dört Vadi

Dört Vadi de Bahâullah'ın Bağdat'ta Yedi Vadi'den hemen sonra Kerküklü Şeyh Abdurrahman'ın sorusu üzerine te'lif ettiği eseridir. Şeyh, ona Kur'an-ı Kerim'de geçen Hadid Sûresi üçüncü ayetteki "O ilktir ve sondur, zahirdir, batındır. O her şeyi bilendir"²²² ayetinde belirtilen dört durumu sormuştur. O da bunun insanın dört hali, kalbin dört mertebesi

²¹³ Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâilik*, s. 18.

²¹⁴ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru.*, c. I, s. 77.

²¹⁵ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 11.

²¹⁶ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 12.

²¹⁷ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 14.

²¹⁸ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 16.

²¹⁹ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 18.

²²⁰ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 19.

²²¹ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 20.

²²² Hadid 57/3.

olduğunu söyleyerek açıklamıştır.²²³ Mirza Hüseyin Ali bu eserde insanları dört gruba ayırdıktan sonra Bahâî olmanın zorluklarından ve ulaşılması istenen en yüksek mertebeden bahsetmiş olup Bahâîleri; özlenen, övülen, cezbeden ve sevilen olarak isimlendirme yoluna gitmiştir.²²⁴

Kurdun Oğlu Risalesi

Lakabı “Kurt” olan İsfahan din âlimlerinden Şeyh Muhammed Taki'nin Bahâîlere karşı faaliyetlerde olması, verdiği fetvalarla birçok Bahâînin ölümüne sebep olması gibi birçok sebepten dolayı bu risalenin ona hitaben Bahâullah'a indirildiğini iddia etmektedirler.²²⁵

Kitabü'l- Akdes

Bahâullah Mirza Hüseyin Ali'ye Akka sürgününün beşinci yılında, Udi Hammar'ın evinde kaldığı dönemde²²⁶ Allah tarafından ve Arapça nazil olduğuna inanılan kitaptır. Bu kitap Bahâîler tarafından kutsal kitapların en önemlisi olarak kabul edilir. Çünkü Bahâullah bu kitabını zuhurunun ana kitabı olarak belirlemiştir. Toplam dört yüz seksen yedi ayetten oluşan bu eserin ilahi kitapların en üstünü olduğuna inanmaktadırlar.²²⁷ Diğer kitaplardan ayırmak için en mukaddes kitap anlamında Kitabü'l- Akdes olarak isimlendirilmiştir.²²⁸ Bu kitabın indirilmesinin tamamlanmasından birkaç yıl sonra Bahâullah tarafından yüz yedi soru ve cevaptan oluşan tamamlayıcı bir ek bölüm daha ilave edilmiştir. Bu kutsal kitap ile Bahâî İnanç sistemi bugünkü şeklini almıştır. Kitabü' l- Akdes ilk olarak Bahâullah tarafından 1890- 91 yıllarında Hindistan'da yayınlanmıştır.²²⁹

Hz. Bahâullah'ın Sesi

Bu eser kendi içinde yüz altmış beş bölüme ayrılmış olup her bir bölüme numara verilmiştir. Herhangi bir açıklamaya ve önsöze yer verilmemiştir. Ne zaman ve nerede yazıldığına dair bilgi olmayan bu eseri Arapça ve Farsça asıllarından Şevki Efendi İngilizceye, Mecdi İnan da Türkçeye tercüme etmiştir.²³⁰

Bahâullah'ın Levihleri

Bu başlık altında Bahâullah'ın Bağdat'ta ele almış olduğu levihleri inceleyeceğiz.

Küllü't- Ta'am Levhi: Bahâîlere göre bu eser Bahâullah'a Süleymaniye Dağlarında inzivaya çekilmeden önce nazil olmuştur. Hacı Mirza Kemaleddin'in Âl-i İmran Sûresi 93.

²²³ Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâîlik*, s.18.

²²⁴ Bahâullah, *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, s. 2.

²²⁵ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi*, s. 5.

²²⁶ Şevki Efendi, *Bahâîlik Dininin I. Yüzyılı*, s. 171.

²²⁷ Mehmet Marufi, *Makaleler*, Kazancı Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 23.

²²⁸ Marufi, *Makaleler*, s. 21.

²²⁹ Şevki Efendi, *Bahâîlik Dininin I. Yüzyılı*, s. 157.

²³⁰ Çandır, *Tarihten Günümüze Bahâîlik*, s.17.

ayetinde geçen “Tevrat’ın indirilmesinden önce, İsrail’in kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlü İsrailoğullarına helal kılındı...”²³¹ ayet hakkındaki sorusuna cevap olarak te’lif edilmiştir. Bu Levih’ten sonra Mirza Kemaleddin de Bahâullah’ın Allah’ın zuhuru olduğuna iman etmiştir.²³²

Levh-i Manikçi Sahip: Birgün Zerdüş Manikci Limci Hatarya, Bahâullah ile karşılaşmıştır. Ona birçok soru sormuştur. Bu eser onun bu soruları üzerine Bahâullah tarafından kaleme alınmıştır. Bahâilere göre ise diğer tüm eserleri gibi bu eser de Bahâullah’a nazil olmuştur. Bu cevaplardan etkilenen Manikci Bahâullah’a iman etmiştir. Bahâullah ise bu eseri ile peygamberlik iddiasının evrensel yönünü de vurgulamıştır.²³³

Sahifeyi Şattiyye Levhi: Bahâullah bu eserini Farsça kaleme almış olup Tanrı’nın saltanatını Dicle Nehri’nin akışına benzeterek onun iradesine karşı koyulamayacağından bahsetmiştir. Buna ek olarak her dönem peygamberlerin zorluklar yaşadığını kendilerinin de benzer zorluklarla mücadele ettiklerini aktarmıştır. Hz. Muhammed’den sonra İlahi vahyin yeniden doğuşunu başlatan Bâb Mirza Ali Muhammed bu uğurda şehit edilmiş olup kendisi de ömrünün çoğunu hapislerde ve sürgünde geçirmiştir. Tüm bu zorluklara rağmen emrin mutlaka galip geleceğini iddia etmiştir.²³⁴

Medinetü’r- Rıza Levhi: Bahâullah, kendisine Arapça nazil olduğunu iddia ettiği bu eserinde memnuniyet, razılık ve aydınlık sıfatlarını ele almış olup memnunluk yolundan yürüyebilmenin ilk şartının Bâb’ın kaleminden nazil olan her şeyi kabullenmek ve Allah’a tevekkül etmekten geçtiğini açıklamıştır.²³⁵

Medinetü’t- Tevhid Levhi: Bahâullah’ın sadık müridlerinden biri olan Şeyh Salman’ın merak ettiği Allah’ın vahid oluşu ile ilgili nazil olduğuna inanılan eseridir. Dili Arapça olmakla beraber bu eserde Allah’ın birliği ve evrensel inanç birliğinden bahsetmektedir. Eserde, Allah’a tapanların değişik geleneklere ve kültürlere sahip olması ya da farklı ibadetlerle ona yaklaştırmaya çalışması bir şeyi değiştirmemekle beraber tüm bunların gerçekte tek bir dininin sahibi olan Allah’a erişeceği ifade edilmiştir.²³⁶

Kadir Sûresi Levhi: Bahâullah bu eserinde Allah’ın Kadir olmasının bir açıklamasını yaparak herkes ilahi emre karşı dursa da Allah’ın kudretinin her bir güçlüğü üstesinden gelmeye yeteceğini anlatmıştır. İnsanların gurur ve kibirden uzak durmaları gerektiğini

²³¹ Âl-i İmran 3/93.

²³² Taherzadeh, *H. Bahâullah’ın Zuhuru*, c. I, s. 60.

²³³ Bahâullah Mirza Hüseyin Ali, *Birlik Çadırı*, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 2009, s. 11.

²³⁴ Taherzadeh, *H. Bahâullah’ın Zuhuru*, c. I, s. 112.

²³⁵ Taherzadeh, *H. Bahâullah’ın Zuhuru*, c. I, s. 115.

²³⁶ Taherzadeh, *H. Bahâullah’ın Zuhuru*, c. I, s. 121.

belirtmiştir. Bunlara dikkat etmezlerse baba bir kardeşi Yahya en- Nûrî'nin durumuna düşeceklerini de eklemiştir.²³⁷

Hurufat-ı Allin Levhi: Arapça olarak kaleme alınmış olan bu eser sekiz ayrı bölümden oluşup ölüm ve ölümden sonraki hayatı konu edinmiştir. Bahâiler bu eseri ölüm yıl dönümlerinde okumaktadırlar. Zaten Bahâullah'da bu eseri bir yakınına kaybedince kaleme almıştır. Bahâullah bu eserinde ölümün sadece beden için bir eziyet olduğunu ancak ruhun ölümsüz olduğunu ifade etmiştir.²³⁸

Levh- i Huriye: Bağdat'ta Arapça olarak nazil olduğuna inanılan bu eserde Bahâullah'ın ilahi zuhurunun mahiyeti ve onun Allah katındaki makamı anlatılmaktadır. Eserde Bahâullah'ın ilk vahyi alırken karşılaştığı Cennet Kızı ile arasındaki konuşmaları da yer almaktadır.²³⁹

Levh- i Ayiyeyi Nur: Bahâullah'ın sadık müridlerinden ve önemli bir Bahâî Mirza Rikap Saz'ın Kur'an'da yer alan huruf-u mukattayı ve bunlarının manasının neler olduğunu merak etmesi üzerine Bahâullah'a Arapça olarak nazil olduğuna inanılan bir eserdir. Bu esere "Tefsir-i Hurufat-ı Mukatta" da denmiştir.²⁴⁰

Levh- i Fitne: Bu eser Bahâullah tarafından Prenses Şems-i Cihan'ın onuruna Arapça olarak kaleme alınmıştır. Eser Bahâullah'ın gönderilmesi ile Allah'ın gününün başlamış olduğunu tüm insanların sınava tabii tutulacağını ihtiva etmektedir.²⁴¹

Sûre- i Nuş: Bahâullah bu eserinde Hz. Âdem'den Bâb Mirza Ali Muhammed'e kadar gönderilmiş olan tüm peygamberlerden ve görevlerinden söz etmiştir. Bu eserinde kendisine Arapça olarak nazil olduğuna inanılmaktadır.²⁴²

Şikkar Şikar Sevend Levhi: Bahâullah bu eserinde de her devirde gönderilmiş olan peygamberlerin sıkıntılar çektiklerini bu yüzden kendisinin de benzer sıkıntılar ile mücadele ettiğini vurgulamıştır. Özellikle Hz. Muhammed'in (sav) çektiği sıkıntıları dile getirerek Bahâilerinde sahabe gibi düşman karşısında dik durmaları gerektiğini belirtmiştir.²⁴³

Cevahiru'l- Esrar Levhi: Türkçe adı "Sırların Özü Levhi" olup Arapça bir eserdir. Yusuf Sidihi'nin İslamiyet'te vaat edilen kişinin zuhuru ile ilgili sorularına cevaben kaleme alınmış olmaktadır. İnsanların ruhani yönlerinin geçtiği vadilere yer verilmiş olması ile Yedi Vadi eserini anımsatmaktadır.²⁴⁴

²³⁷ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 131.

²³⁸ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c.I, s. 134.

²³⁹ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c.I, s. 135.

²⁴⁰ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 136.

²⁴¹ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 140.

²⁴² Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 155.

²⁴³ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 161.

²⁴⁴ Taherzadeh, *Hiz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 166.

Sûratullah Levhi: Bahâullah bu eserinde kendisini haksız gören Bâbilere hitaben Allah'ın emrini açıklamanın bir suç olmadığını, hakikat güneşinin kendisi ile yeniden ve daha güçlü doğduğunu anlatmaktadır. Kendisinden önce gönderilen Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed (sav) gibi peygamberler nasıl ki bu emri açıklamak zorunda kaldıysa bugün kendisinin de bunun mecburiyetinde olduğunu dile getirmiştir.²⁴⁵

Levh- i Mallahu'l- Kuds: “Kutsal Denizci Levhi” anlamına gelen bu levih Arapça ve Farsça olan iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Bu levih ile Bahâullah'a Bağdat'ta olduğu bir dönemde kendisine yeni bir sürgün yaşayacağını bildirildiğine inanılmaktadır. Bahâilere göre bu levih sadece o dönemi kapsamamakla beraber günümüzde de alınacak dersleri, uyulacak nasihatleri barındırmaktadır.²⁴⁶

Levh- i Bülbül- ü Fîrak: Bahâullah bu eserinde kendisinin sürgün vaktinin geldiğini bir daldan başka bir dala yuva yapmak için göç eden bülbül benzetmesi ile açıklamıştır. Bu sürgünlerini de Hz. Muhammed'in (sav) hicretine benzetmiştir.²⁴⁷

Eshab Sûresi: Bu levihin Edirne'de Arapça olarak indirilen ilk levih olduğuna inanılır. “Dost” olan Mirza Ağa Münip'i muhatap alarak yazılmış olup ona verilen önemli görevden bahsedilmektedir. Bu görev Tanrı'nın yeni zuhuru olan Bahâullah'ın ve öğretilerinin tebliğ edilmesidir.²⁴⁸

Ahmed Levhi: Bahâullah'ın meşhur levihlerinden birisi olup 1865 yılında Yezd'li zengin ve nüfuz sahibi olan Ahmed adında bir Bahâi için yazılmıştır. Bahâullah bu levhte kendisini Cennet Bülbülü, Hayat Ağacı ve En Büyük Güzellik olarak tasvir etmiş olup Ahmed gibi bir Bahâinin hizmet ve imanının ne tür sıkıntılara göğüs germeyi gerektirdiğinden bahsetmiştir. Bahâiler zor bir duruma düştüklerinde ya da sıkıntıları olduğu zaman bu levhi okumaktadırlar.²⁴⁹

Müluk Sûresi: Bahâullah'a Edirne'de Arapça olarak indirildiğine inanılır. Bu eser de Bahâullah yeryüzündeki tüm hükümdarlara ve din adamlarına seslendiği için “Krallar Sûresi” olarak anılmıştır. Onlara kendisinin sultanların sultanı olduğunu ve tüm makamlarından vazgeçerek ona ve Bahâilik inancına tabii olmaları gerektiği anlatılmıştır.²⁵⁰

Sultan Levhi: Bahâullah'ın Edirne'de kaleme aldığı bir eseridir. Bu eseri İran'da Bâb'ı kurşuna dizerek şehit eden İran Şahı Nasiruddin hakkında kaleme almıştır. Bahâullah, Şah'ı

²⁴⁵ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 263.

²⁴⁶ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 247.

²⁴⁷ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 263.

²⁴⁸ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 83.

²⁴⁹ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. I, s. 126.

²⁵⁰ Şevki Efendi, *Bahâilik Dininin I. Yüzyılı*, s. 137.

halkına karşı adil olmaya, zengin ile fakir ayrımı yapmamaya ve kendisinin Allah'ın zuhuru olduğuna inanmaya davet etmiştir.²⁵¹

Hevdec Levhi: Bahâullah'ın İstanbul'a yolculuğu sırasında Samsun Limanı'nda Arapça olarak nazil olduğuna inanılır. Bu levihde Bahâullah, ileride karşılaşacakları zorluklardan haberdar edilmiştir. Tüm bu zorluklar karşısında Allah'ın inayetinin daima Bahâilerle olacağını da bildirmiştir.²⁵²

Bedi Kitabı: Bâbilerden Mirza Mehdi Gilani tarafından yazılan ve Bahâullah'ın Allah'ın zuhur edeceği kimse olmadığını dolayısıyla iddialarının yalan olduğunu içeren bir mektubu üzerine bizzat Bahâullah tarafından ele alınmıştır. Bahâullah, Arapça ve Farsça yazmış olduğu bu eserinde, Bâbi Mirza Mehdi'ye kendisinin Allah'ın zuhuru olduğunu ispat etmeye çalışmıştır.²⁵³

Gusn Sûresi: Bu sûrenin Edirne'de Arapça indirilmiş olduğuna inanılmakla beraber Bahâullah'ın vefatından sonra Bahâilere önderlik edecek kişinin Abdülbahâ olduğu bildirilmiştir. Abdülbaha için "Kutsal varlık, en yüce lütuf, en mükemmel insan" gibi övücü ifadeler dile getirilmiştir.²⁵⁴

Reis Sûresi: Bahâullah'ın burada reis olarak bahsettiği kişi Osmanlı sadrazamı Ali Paşa'dır. Eserde Bahâullah, Hz. Muhammed sağ olsaydı o bile beni tanırdı diyerek geçmişte Firavun'un Hz. Musa'ya saldırması gibi reisin de bu hatalara düştüğünü ifade etmiştir. Bu hatasından vazgeçip Tanrı mazharının güç ve kudretine itaat etmesi tavsiye edilmiştir.²⁵⁵

Hikmet Levhi: Nebil- i Ekber olarak tanınan Muhammed- i Kaini 1873 yılında Bahâullah'ı ziyarete gelen bir filozoftur. Bahâullah'a onu etkileyebilmesi için Arapça olarak bu levhin nazil olduğuna inanılır.²⁵⁶

Burhan Levhi: İsfahan Cuma İmamı ile Şeyh Muhammed Bakır'ın Müslümanlara Bahâullah'ı küfür ile suçlayan vaazlarının yanlışlığını anlatmak üzere Bahâullah'a nazil olduğu iddia edilmektedir. Daha önceki tüm peygamberlere yapıldığı gibi kendisine de düşmanlık edenlerin olacağını lakin Allah'ın gazabının onların üzerine olacağını bildirdiği eserdir.²⁵⁷

İşrakat Levhi: Azerbaycanlı Celil Hoi'nin peygamberlerin ismet sıfatı ile ilgili sorduğu sorusuna cevaben Arapça olarak nazil olduğuna inanılan bir levihtir. Bu eserde her biri bir işrakat olarak adlandırılan dokuz madde ile Bahâi inancının temel öğretileri açıklanmıştır.

²⁵¹ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. II, s. 351.

²⁵² Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. II, s. 16.

²⁵³ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. II, s. 386.

²⁵⁴ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. II, s. 403.

²⁵⁵ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c.II, s. 429.

²⁵⁶ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 46.

²⁵⁷ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 105.

İsmet sorusuna ise ismetin çeşitli anlamları olduğunu söyleyerek mutlak ismetin hatalardan ve isyanlardan münezze olan Bahâullah'a mahsus olduğunu ifade ederek cevap vermiştir.²⁵⁸

Beşarat Levhi: Bu eser on beş bölümden oluşup her bir bölümünün başlığı da “Beşarat” olarak isimlendirilmiştir. Bahâullah bu eserinde mevcut inançları ve onların geçmişteki uygulayanlarını karşılaştırarak tüm insanlığa uyarılarda bulunmuştur.²⁵⁹

Terazat Levhi: Altı bölümden oluşan bu eserde, Bahâullah'ın emri kutlu bir ağaca benzetilmekte olup onu yok etmeye çabalayanların çabasının boş olduğu Allah'ın yardımının Bahâilerle olduğu iddia edilmiştir.²⁶⁰

Kelimat-ı Firdevsiyye: On bir bölümden oluşan bu levihin Bahâullah'ın yakın müridlerinden Mirza Haydar Ali adına indirildiğine inanılmaktadır. Muhteviyatına bakıldığı zaman bu eserin Umumî Adalet Evi'ne²⁶¹ istişare yapmak suretiyle kutsal kitaplarda olmayan konular hakkında yeni kararlar alabilme özgürlüğü verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Yahya en- Nûrî'yi takip edenlerin yanlış yolda olduğu ifade edilmiştir.²⁶²

Levh- i Akdes: Hristiyanlara karşı yazılmış olup Hz. İsa tarafından geleceği müjdelenen kişinin Bahâullah'ın ta kendisi olduğunun anlatıldığı levihtir.²⁶³

Dünya Levhi: 1981 yılında Farsça olarak nazil olduğuna inanılan bu eserde Bahâullah, taraftarlarına kendisini Allah'ın en yüce ruhu olduğunu ifade etmiş ve birtakım nasihatlar vermiştir.²⁶⁴

Kermil Levhi: Bahâilerin dünya üzerindeki yerine işaret ettiğine inanılan bu eser Arapça olarak nazil olmuştur. Günümüzde Bahâiler Akka'ya yakın olan Kermil Dağı'nı kutsal kabul etmektedirler.²⁶⁵

2.3. Bahâiliğin Esasları

Bâb Mirza Ali Muhammed tarafından ortaya atılan fikirlerin onun idamını takiben ortaya çıkmış olan Bahâullah Mirza Hüseyin tarafından daha da sistematik bir hale getirmesi ile kurulmuş olan Bahâilik'in kendisini İslam'dan ayıran itikadi ve ameli esasları mevcuttur.

²⁵⁸ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 159.

²⁵⁹ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 175.

²⁶⁰ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 181.

²⁶¹ “Umumi Adalet Evi, 1963 yılında Hayfa'da kurulmuştur. Kitabü'l Akdes'e dayandırılmaktadır ve yetkisini de oradan almaktadır. Bahâi İdari Düzeninin en yetkin oranı olarak kabul edilir. Üyeleri seçim ile belirlenip toplam dokuz kişiden oluşmaktadır. Temel görevi toplumun ihtiyaçlarına karşın Bahâi öğretilerinin uygulanmasından sorumludur. Bu yüzden de Bahâilikte kabul gören kutsal metinlerde ele alınmamış konularda yetki sahibidir. Bahâi toplumunda düşünce ve hareket birliğini sağlamaktadır.” Dilmaç, *Kitabü'l- Akdes'e Göre Bahâilik ve Kitabü'l- Akdes' in Bahâi Literatüründeki Yeri*, s. 53.

²⁶² Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 227.

²⁶³ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 240.

²⁶⁴ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c. IV, s. 343.

²⁶⁵ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, c.IV, s. 366.

Bahâilere göre bu esaslar Bahâullah'ın peygamber olmasından dolayı vahiy ile belirlenmiştir.²⁶⁶

2.3.1. İtikadi Esasları

Bahâilik inanç sisteminin temel ilkeleri Allah'a, kutsal kitaplarına, resullerine, kıyamet gününe, Bâb ve Bahâullah'a inanmak şeklindedir.²⁶⁷

Allah İnancı

Bahâilik inancında Allah'ın bir olduğu, tek ve eşsiz olduğu, ezeli ve ebedî olduğu, hiçbir şeyin ona benzemediği kabul edilmekle beraber O'nun kendisini vafettiği isim ve sıfatlarının dışında mutlak bir vücudu olmadığı kabul edilmiştir. Yani Allah'ın zatı itibariyle kavranılması mümkün olmayıp yarattıklarına karşı şefkatli olmasından dolayı peygamberleri aracılığıyla kendisini tanıtmaktadır.²⁶⁸ Allah'ın vücudu ancak emrinde zuhur bulması ile gerçekleşmektedir. Bu emirler de nebîler ve resûllerdir. Onlara göre, Allah güneşin parlak bir aynada yansması misali nebî ve resûllerinde tecelli etmektedir. Bu tecelli ile nebî ya da resûlün varlığı yok olup onlarda tecelli edenin vücudu ortaya çıkmaktadır. Böylelikle Allah'ın izhar ettiği peygamberleri kabul etmek Allah'a iman etmek anlamı taşımaktadır. Çünkü artık konuştuğun bir nebî ya da resûl olmayıp Allah'tır.²⁶⁹

Bahâullah'a göre, Allah bir hükümdarın halkına ihtiyaç duyması gibi mahlûkatına ihtiyaç duymaktadır. Halkı olmayan bir hükümdarın olması mümkün değilse mahlûku olmayan Hâlık'ın olması da varlığı mümkün olmayacaktır. Bu yüzden mahlûkatın varlığı Allah'ın ezeli ve ebedi olması gibidir.²⁷⁰

Peygamber İnancı

Bahâiler, peygamberleri Allah'ın izhar ettiği kişiler olarak kabul ettikleri için onları Mezhahir-i İlahiyye şeklinde isimlendirmişlerdir. Bahâiler Allah'ın kullarına tecelli edebilmesi için peygamberlere muhtaç olduğunu kabul etmektedirler. Bu inançlarını da Kur'an-ı Kerim'de Tâhâ Sûresi'nde yer alan ve Allah'ın Hz. Musa için kullanmış olduğu "Seni kendim için seçtim."²⁷¹ hitabına dayandırmaktadırlar. Peygamberler arasında bir üstünlük bulunmadığını ifade etmiş olsalar da Bâb Mirza Ali Muhammed'in kendisinden önce gelen tüm zuhurlardan farklı ve daha üstün olduğunu belirtmişlerdir. Bahâullah ise her mazharın yaşadığı devrin Allah tarafından ezelden belirlendiğini söyleyerek kendi zuhur ettiği dönemi

²⁶⁶ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 59.

²⁶⁷ Fığlalı- Şimşek, *Bahâilik ve Kitabü' l- Akdes (Türkçe Çeviri)*, s. 32.

²⁶⁸ Dilmaç, *Kitabu' l- Akdes' e Göre Bahâilik ve Kitabü' l- Akdes' in Bahâi Literatüründeki Yeri*, s. 69.

²⁶⁹ Fığlalı, "Bahâilik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. IV, s. 467.

²⁷⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 61.

²⁷¹ Tâhâ 20/41.

“Nebilerin Mührü” olarak ifade etmiş olup bu dönemde cennetin kapılarının tüm insanlara açılacak “Tanrı Günü” olacağını da eklemişlerdir.²⁷²

Bahâullah peygamberlerin beşerî ve ilahî olmak üzere iki vasfı olduğunu belirtmiştir. Beşerî vasıf peygamberlerin yemesi, içmesi, hasta olması gibi diğer insanlarda da olan yönlerini ifade ederken ilahî vasfı ise onları bir anlamda Tanrı yapmaktadır. Yani peygamber ile konuşursan Allah ile konuşmuş olursun, ona secde edersen Allah’a secde etmiş olursun. Çünkü Allah Kur’an-ı Kerim’de Fetih Sûresi onuncu ayette mealen “Ey Muhammed! Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah’a baş eğip el vermiş sayılırlar” buyurmuştur.²⁷³

Bahâiler, Hz. Âdem’den bu yana gelmiş geçmiş tüm peygamberlerin Allah’ın zuhuru olan Bahâullah’ı müjdelemek için gönderilmiş olduğunu iddia etmektedirler. Onlara göre Bahâullah tüm dinler ve peygamberler tarafından vaad edilmiş olmaktadır. Vaad edilen “mev’ud” un gelişi ile de tüm dinler tamamlanmış olmakla beraber Bahâullah’dan bin yıl sonra da peygamber gelecektir. Yani onlar her devrin bir peygamberi olması gerektiğine iman etmektedirler. Çünkü Bahâilere göre Allah’ın peygamber göndermesini ifade eden mürsil sıfatının son bulması kabul edilemez. Hz. Muhammed nebilerin sonuncusu olarak kabul edilmekle beraber nebilik son bulmuşsa da resûllük devam edecek demektedirler.²⁷⁴

Bahâiliğe göre peygamberlerin mucize göstermeleri kabul edilmekle beraber mucizenin olağanüstü şeyler göstermek olmadığı, esas mucizenin getirdikleri dinin yüceliği olduğunu savunmuşlardır. Mesela Hz. İsa’nın körleri iyileştirmesinin aslında cehaleti ortadan kaldırması olduğunu söyleyerek birçok ayette yaptıkları gibi mucize içerikli ayetlerde de bu tarz te’villere başvurmuşlardır.²⁷⁵

Ahret İnancı

Bahâilere göre Allah’ın “Hâlık” olmasının bir neticesi olarak yaratmanın durduğu bir an düşünülemez için evrenin yok olması da mümkün değildir. Bahâullah’tan önce gelmiş olan peygamberlere indirilen kutsal kitaplarda anlatılan cennet, cehennem, kıyamet gibi ahiret hayatına ilişkin kavramlar yanlış anlaşılıp yorumlanmıştır. Kıyamet sanıldığı gibi dünyanın yok olacağı bir aşama değildir. Esasen kıyamet kişinin ölüp bu dünyadan Tanrı’ya doğru manevi anlamda bir yolculuk yapmasıdır. Çünkü kişi ölünce ruhu bedeninden ayrılıp Allah’ın huzuruna doğru ilerler. Ruh hala yaşamakta olduğu için bedenlerinin yeniden diriltilmesi söz konusu olmamaktadır. Cennet ve cehennem de kişinin hayatta iken dünyadaki

²⁷² Taherzadeh, Hz. Bahâullah’ın Zuhuru, c. I, s. 131.

²⁷³ Fığlalı- Şimşek, Bahâilik ve Kitabü'l- Akdes (Türkçe Çeviri), s. 32.

²⁷⁴ Fığlalı, Bâbilik ve Bahâilik, s. 62.

²⁷⁵ Fığlalı, Bâbilik ve Bahâilik, s. 66.

amellerine göre gidecekleri bir mekân olmamakla beraber iyi olanların ruhlarının ahiretteki gelişimini çabuk tamamlayıp Allah'a yakın olması cennet, cehennem ise kötü olanların ahiretteki gelişimini tamamlayamayıp Allah'ın bağışlanmasından mahrum olup yok olanların azabıdır.²⁷⁶

2.3.2. Ameli Esasları

Bahâilere göre Allah, Bahâullah'a vahyettiği Kitabü'l- Akdes ile bazı amelî ve şerî hükümleri de emretmiştir. Buna göre on beş ile yetmiş yaş arasındaki her Bahâi kadın ve erkeğin namaz, oruç, hac, zekât, kutsal ayetleri okuma gibi yapmakla yükümlü olduğu şerî hükümler vardır.²⁷⁷

Namaz

Bahâilere göre namaz ferdi bir ibadet olup samimi bir kalp ile Allah'ı anmaktan ibarettir. Bahâiler cenaze namazı dışındaki namazları kimseye uymadan ve herhangi bir çağrı beklemeden tek başlarına kılmaktadırlar. Çünkü namaz, kişi ile Tanrı arasında bir ibadet olup inançla ve samimi bir kalple onu anmaktan ibarettir. Abdülbahâ, Bahâilere namazın kılınma amacını anlatırken, aşığın sürekli olarak sadece sevgisinden dolayı sevgilisini anması gibi kul da namazı böyle bir sevgi ile yerine getirmelidir, demektedir.²⁷⁸

Namaz kılarken Bahâullah'ın eserlerinde yer alan dualar okunur.²⁷⁹ Bu duaları herkes kendi dilinde yapabilir. Namaz kılmak için kible olarak da Bahâullah'ın kabrinin bulunduğu Akka şehrine yönelmektedirler. Namaza başlamadan önce alınan abdest ise el ve yüzün yıkanmasından ibarettir. Su bulamazsa da "Temizler temizi Allah'ın adıyla" demesi yeterli olmaktadır.²⁸⁰

Bahâilere göre üç namaz şekli bulunmaktadır. Bunlar; Büyük Namaz, Orta Namaz ve Küçük Namaz'dır.

Büyük Namaz, günde bir defa kılınmakla beraber tahsis edilmiş bir vakti bulunmamaktadır. Kul kendisinde Tanrı'ya yönelme isteği oluştuğunda yerine getirir. Kible yönleri olan Akka'ya yönelerek Rabbin rahmetini bekliyormuş gibi ayakta sağa sola bakıp dua okumaktan ibarettir. Bu namazda rükû ve secde de bulunmakta olup her birinde farklı dualar okunmaktadır.²⁸¹

²⁷⁶ Fığlalı- Şimşek, *Bahâilik ve Kitabü' l- Akdes (Türkçe Çeviri)*, s. 33.

²⁷⁷ Neyir Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, Işık Yayınevi, Ankara 1984, s. 5.

²⁷⁸ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 7.

²⁷⁹ Çiçek, *Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar*, s. 144.

²⁸⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 68.

²⁸¹ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 13.

Orta Namaz; sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde üç vakit kılınmaktadır. Sabah vaktinde kılınması gereken namaz güneşin doğuşundan öğlen vaktine kadar kılınmalıdır. Öğlen vaktinde kılınması gereken namaz öğlen başlayıp güneşin batışına kadardır. Akşam vaktinde kılınması gereken namaz ise güneşin batışından itibaren iki saat içinde kılınmalıdır. Bu namazın kılınışında da rükû bulunmaktadır. Bu namazı kılacak kişi ayağa kalkıp bir dua okur ve rükuya varıp orada da bir dua okur.²⁸²

Küçük namaz ise bir ayetten ibaret olup günde bir defa ayakta Akka'ya yönelerek öğlenden güneş batana kadar kılınmaktadır. Gün içerisinde bu üç çeşit namazlardan herhangi birini yapmaya karar verip onu yerine getirmek yeterlidir.²⁸³ Bu namazlar ferdi kılınmaktadırlar ve bunların dışında cemaatle kılınan tek bir namaz vardır ki o da cenaze namazıdır. Bayram günlerine ait namazları bulunmamaktadır.²⁸⁴

Oruç

Oruç, Bahâilere göre oruç Kitabü'l- Akdes' de farz kılınan bir ibadettir. Aynı namaz gibi on beş ile yetmiş yaş arasındaki her Bahâiye farzdır. Bu ibadetin vakti Bahâi takviminin on dokuzuncu yani son ayı olan Âlâ ayında (2 Mart- 21 Mart) on dokuz gün tutulur. Güneşin doğuşu ile başlayıp batışına kadar geçen zamanda, kişilerin herhangi bir şeyi yememesi, içmemesi ve kötü davranışlardan uzak durması şeklinde tutulmaktadır. Böylelikle bu orucu tutan kişi hem maddi olarak vücudunu dinlendirmiş hem de nefsin arzularından uzaklaşmış olmaktadır. Yani sadece yeme içmeden uzak durmanın ruha bir etkisi olmamakla beraber hatırlatıcı görevi görmektedir. Bu anlamda oruç nefsi arzularından sakınmanın bir sembolüdür. Hasta olanlar, gebeler, çocuk emziren kadınlar, yolcular, zor ve ağır işlerde çalışanlar bu ibadetten muafır.²⁸⁵

Hac

Bahâilere göre hac ibadeti, sadece maddi olanakları yeterli olan erkeklere farz olup kutsal mekân olarak kabul edilen Bahâullah'ın sürgünleri sırasında Bağdat'ta oturduğu evini ya da Bâb'ın Şirazdaki evini ziyaret etmek suretiyle yapılan bir ibadettir. Hacı adayının bu kutsal mekânlardan birine ziyarette bulunması kâfidir. Kişi temiz bir elbise ile ziyarete özgü tören ve dualarını yaparak bu ibadetini tamamlamış olmaktadır.²⁸⁶

Zekât

El- Beyan'da zekât için, sene içinde azalma göstermeyen mallardan beşte bir oranında verilmesi gerektiği söylenmiş olmasına rağmen Bahâiler bu şekilde yapmazlar. Bahâilere göre

²⁸² Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 14.

²⁸³ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 69.

²⁸⁴ Neyir Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 9.

²⁸⁵ Çiçek, *Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar*, s. 145.

²⁸⁶ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s.24.

zekât Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiş olan miktarda vergi olarak alınan bir ibadettir. Gelirin yüzde on dokuzundan Bahâî öğretilerinin uygulanmasından sorumlu olan Umumi Adalet Evi'ne verilmektedir.²⁸⁷

Dua

Dua, her sabah ve her akşam kişiyi yormayacak kadar Bahâullah'ın sözlerini okumaktır. Esasen dua ruhun gıdası konumundadır. Dua yapılmadığı takdirde ruhen güçlü ve sağlıklı olunamaz. Her Bahâî günde en az bir kere ellerini ve yüzünü yıkayarak abdest aldıktan sonra kibleleri olan Akka'ya doğru oturup doksan beş defa “Allah-u Ebha” demelidir.²⁸⁸

Çalışma

Bahâilere göre bir kişinin geçimini temin edebilmek için bir iş yapması gerekmekte olup bu hem dinî bir hükümdür hem de ibadet sayılmaktadır. Onlara göre dilenmek ve tembellik etmek yasaklanmış fiiller olup günah olarak kabul edilmektedir. Bahâullah bu konunun önemine dikkat çekmek için emekle elde edilen bir kuruşun emeksiz toplanan hazinelerden daha makbul olduğunu belirtmiştir.²⁸⁹

Çalışmanın Yasak Olduğu Günler

Bahâiler senede dokuz günü mübarek kabul etmektedirler ve o gün çalışmanın yasak olduğunu söylemektedirler. Çünkü Bahâullah Kitabü'l -Akdes'te birazdan zikredeceğimiz bu dokuz günün neşe ve sevinçle karşılanmasını ve o gün çalışmanın haram olduğunu bildirmiştir. Bu sebepten özel iş veya dükkânı olan Bahâiler bu günlerde çalışmamaktadır. Memur olan Bahâiler ise izin almaya çalışırlar eğer izin verilmezse hükümete itaat ederler. Bahâilikte çalışmanın haram olduğu günler; 21 Mart Nevruz Bayramı (Oruç Bayramı ve Bahâî yılbaşı), 21 Nisan Rızvan Bayramının ilk günü (Bahâullah'ın emrini açıkladığı gün), 29 Nisan Rızvan Bayramının dokuzuncu günü, 2 Mayıs Rızvan Bayramının on ikinci günü, 23 Mayıs (Bâb'ın emrini açıklaması), 29 Mayıs Bahâullah'ın vefatı, 9 Temmuz Bâb'ın şehit edilmesi, 20 Ekim Bâb'ın doğum günü ve 12 Kasım Bahâullah'ın doğum gününden ibaret olan dokuz gündür.²⁹⁰

Temizlik

Bahâilikte temizliğe büyük önem verilmektedir. Maddi anlamda pis olan birinin dualarının Mele- i Âlâ' ya ulaşmayacağına inanılmaktadır. Bahâullah, taraftarlarından halkın arasında temizliğin ve güzelliğin timsali olmalarını istemektedir. Bu yüzden Bahâilikte

²⁸⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 70.

²⁸⁸ Çiçek, *Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar*, s. 146.

²⁸⁹ Özşüca, *Bahâî Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 25.

²⁹⁰ Özşüca, *Bahâî Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 71-72.

temizlik ile ilgili kurallar geliştirilmiştir. Bu kurallar; haftada en az bir gün banyo yapmak, yazın her gün kışın ise en az üç günde bir ayakları yıkamak, tırnakları haftada bir kesmek, temizlik için kullanılan su temiz olmalıdır, durgun su ile yıkanmak doğru kabul edilmez, giyinişlerinde temiz, düzenli ve iffetli olmaları gerekir, ustura ile saç traşı uygun değildir, yemek yerken kaşık- çatal kullanılmalıdır, güzel kokular sürünülmalıdır ve maddî açıdan uygun olanların on dokuz senede bir tüm ev eşyalarını yenilemeleri gerekmektedir.²⁹¹

Vefat

Bahâilere göre ölüm Allah ile buluşma anlamı taşımaktadır. Ölü için uygulanması gereken hükümler Kitabü'l-Akdes'de belirtilmiştir. Buna göre öncelikle ceset su ile yıkanmalıdır, sonra ise beş parçadan oluşan pamuklu veya ipekli bir kefene sarılmalıdır. Cenaze namazı cemaatle kılınmalıdır. Bu işlemlerden sonra mevta tahta, mermer veya cam bir tabut ile mezara defnedilir. Mevta şehir merkezinden bir saatten uzak bir mezarlığa defnedilemez. Eğer varsa Gülistan-ı Cavid de dedikleri Bahâi mezarlığına defnetmek gereklidir ama yok ise normal bir mezarlığa da defnedilebilir. Öleni yâd etme programları için herhangi bir süre geçme şartı olmamakla beraber istedikleri bir günde fazla hüznün göstermeden yapılmalıdır. Hurufat-ı Âliyat Levhi'nden dualar okunmalıdır.²⁹²

Ölen kişi hayatta iken mirasını yazmak suretiyle vasiyette bulduysa o vasiyet aynen tatbik edilir. Lakin vasiyette bulunmadıysa Kitabü'l-Akdes'e göre iki bin beş yüz yirmi parçaya taksim edilir. Bu taksimat çocuklarına, eşine, babasına, annesine, kardeşlerine ve öğretmenlere pay edilir. Yalnız ölenin oturduğu ev ve eşyaları taksim edilmeyerek büyük evlada bırakılır. Eğer geride kalan bir mirasçısı mevcut değilse tüm malı Umumî Adalet Evi'ne kalır.²⁹³

Nikâh

Evlilik Bahâilikte farz olmamakla beraber teşvik edilmelidir. Eş adaylarının birbirlerini istiyor olması ve ailelerin rızası önemsenmektedir. Evlenecek kişiler birbirlerini iyice tanımalı ve ebedi sürecek bir bağ ile evlenme gayretinde olmalıdırlar. Evlenmeden önce iffetini muhafaza etmek ve evlendikten sonra da eşlerin birbirine sadık kalması şarttır. Evlilikte tek eşli olmak esas olmakla beraber boşanmak yasaklanmayıp kınanmıştır. Evlilik yaşı ise her iki cins içinde on beştir. Nişan ile nikâh arasını doksan beş günden fazla tutmak yasaklanmıştır. Nikâh ile gerdek ise aynı gün olmalıdır. Nikâh kutsal kitaplarında yer aldığı şekilde ve dualarla yapılmalıdır. Evlilik akdinin gerçekleşmesi için erkeğin kadına şehirde yaşıyorsa on dokuz miskal altın, köyde yaşıyorsa on dokuz miskal gümüş mehir vermesi

²⁹¹ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 37- 38.

²⁹² Çiçek, *Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar*, s. 148.

²⁹³ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 72.

gerekmektedir. Bahâi olduğunu gizlememek ve nikâhın Bahâi usullerine riayet ederek kıyılması şartı ile Bahâi olmayan biriyle de evlenilebilir.²⁹⁴

Diğer Bazı Hükümler

Bahâilikte zina için tayin edilen miktar dokuz miskal²⁹⁵ altın olmakla beraber erkeklere tatbik edilmektedir. Kadın için ise bu dünyada ödeyeceği bir bedel olmayıp ahirette acı bir azap vardır. Eğer erkek ikinci kez zina edecek olursa cezası da iki katına çıkacaktır.²⁹⁶ Hırsızlık suçunun cezası sürgün ve hapsolup üçüncü defa tekrarında herkes tarafından hırsız olduğu anlaşılacak bir işaret ile damgalanır. Kasıt olmadan birini öldürmenin bedeli maktulün ailesine yüz miskal altın vermek olup kasden adam öldürmenin cezası ise idam etmektir. İçki için verilen hüküm de aklı gidermeyecek ölçüde kullanımı caiz kabul edilmektedir.²⁹⁷

Bahâilere göre cihad yasaklanmıştır. Bu sebepten dolayı içinde yaşadıkları devletlere karşı sadık olmaları gerekmektedir. Yaşadıkları devlette siyasi partilere girme ve siyasetle uğraşma Kitabü' l-Akdes' te yasaklanmıştır.²⁹⁸

Bunlara ek olarak Bahâilik de ipek elbiseler giymek helal kılınmıştır. Gıybet etme iftira etme gibi kötü davranışlar adam öldürme ile eş değer tutulmuştur. Saçlarını kazıtmak haram kabul edilmektedir. Kumar oynamak, dervişlik, müritlik gibi çilekeş hayata yönelmek haram sayılmıştır.²⁹⁹

2.3.3. Bahâi Takvimi

Bahâilerin takvimini belirleyen Bâb olarak kabul ettikleri Mirza Ali Muhammed'dir. Bu takvimin başlangıcı m. 1844 yılına tekabül etmektedir. Bahâilere göre bir yıl on dokuz ay ve her ay da on dokuz günden oluşmaktadır.³⁰⁰ Bu aylar şu şekildedir:

1. Bahâ: 21 Mart
2. Celâl: 9 Nisan
3. Cemâl: 28 Nisan
4. Azamet: 17 Mayıs
5. Nur: 5 Haziran
6. Rahmet: 24 Haziran
7. Kelimât: 13 Temmuz
8. Kemal: 1 Ağustos

²⁹⁴ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 39- 45.

²⁹⁵ Çiçek, *Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar*, s. 147.

²⁹⁶ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 98.

²⁹⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 74.

²⁹⁸ Özşüca, *Bahâi Dininde Şer' i Hükümler ve İzahları*, s. 53.

²⁹⁹ Çiçek, *Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar*, s. 149.

³⁰⁰ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, s. 232.

9. Esmâ: 20 Ağustos
10. İzzet: 8 Eylül
11. Meşiyet: 27 Eylül
12. İlim: 16 Ekim
13. Kudret: 4 Kasım
14. Kavl: 23 Kasım
15. Mesâil: 12 Aralık
16. Şeref: 31 Aralık
17. Sultan: 19 Ocak
18. Mülk: 7 Şubat
19. Âlâ: 2 Mart³⁰¹

Bahâiler günlere de Allah'ın özelliklerinden esinlenerek isimler vermişlerdir. Pazar günü için Cemâl günü, Pazartesi günü için Kemâl günü, Salı günü için Fezzâl günü, Çarşamba günü için Addâl günü, Perşembe günü için İsticlâl günü, Cuma günü için İstiklâl günü, Cumartesi günü için Celâl günü isimlendirmesini yapmış olup tatil günü olarak Cuma gününü belirlemişlerdir.³⁰²

2.3.4. Ahlakî ve İçtimaî Esasları

Bahâiliğin ahlakî ve içtimaî esasları Bahâullah'ın oğlu Abdülbahâ tarafından on iki başlık altında toplanarak sistemleştirilmiştir. Bu esaslar şunlardır:

1. İnsanlık âleminin birliğinin gerçekleştirilmelidir. Bu madde ile kendilerinin evrensel olduğu iddialarını pekiştirmişlerdir. Çünkü onlara göre tüm insanlık tek bir Tanrı'nın çocuklarıdır. Bu yüzden birbirimizi bir ailenin üyesi gibi görmeliyiz. Irk, dil, zenginlik, fakirlik gibi ayrımlar yapmak yanlış bir davranıştır.
2. Gerçeğin araştırılması ilkeleri mevcuttur.
3. Dinlerin birliğinin sağlanmalıdır. Bu ilkeye göre aslında hepimiz aynı Tanrı'ya inanmaktayız. Bu yüzden kişi Bahâi olmakla dinini değiştirmemektedir. Çünkü Bahâiler gelmiş geçmiş tüm peygamberlerin aynı amaç ile gönderildiğine inanmaktadırlar. Onların hepsinin Tanrı'nın kutsal ağacının büyümesine yardımcı olan ilahi bahçıvanlar olduğu iddia edilir.
4. Genel nitelikli bir dinin gerçekleştirilmesidir.
5. Din- ilim ahenginin temin edilmesi gereklidir.
6. Kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması gerekmektedir.

³⁰¹ Yüce Adalet Evi, *Bedi Takvimi*, Baha Basım Dağıtım, İstanbul 2014, s. 6- 7.

³⁰² Özşüca, *Bahâi Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları*, s. 93.

7. Her türlü dinî, ırkî, milli, vatani vs. taassupların terk edilmesi gerekmektedir.
8. Dünya’da genel nitelikli bir barışın sağlanmasıdır.
9. Genel ve mecburî öğretimin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
10. Aşırı zenginlik ve fakirliğin önüne geçilmesi gerekmektedir.
11. Dil ve yazıda birliğin sağlanması gerekmektedir. Bu konuda gerekirse çocuklara iki dil öğretilmesi üzerinde durmuşlardır. Bu dillerden birisi ana dilleri diğeri de dünyada yaygın olan dil olmalıdır.³⁰³
12. Milletler arası bir mahkeme kurulmalıdır.³⁰⁴

Bahâiler tüm bu prensiplerinin onları evrensel kıldığını ve insanlara kardeşlik, birlik, eşitlik sağlanmasının mümkün olacağını bunun için ise bir dünya dini olan Bahâullah’ın dininin takip edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.³⁰⁵

---

³⁰³ Özşüca, *Bahâi Dini*, s. 30.

³⁰⁴ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 76- 77.

³⁰⁵ Türkiye Bahâi Topluluğu, *Hz. Bahâullah’ın Dini “Bir Dünya Dini”*, s. 7 [Broşür]

SONUÇ

Bâbilik- Bahâilik hareketinin temelleri, İran coğrafyasında yetişmiş ve Şia'nın içinden ortaya çıktığı bilinen Şeyhlik hareketinin öğretilerini kabul etmiş olan Mirza Ali Muhammed tarafından atılmıştır. Bu tarz hareketlerin anlaşılabilmesi için ortaya çıktıkları coğrafyanın sosyokültürel ve siyasi yapısının tetkik edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Mirza Ali Muhammed'in ortaya çıkmış olduğu coğrafya incelediğinde burada Şia'nın etkisi ile Mehdilik akidesinin kilit bir noktayı oluşturduğu görülmektedir. Mehdilik, ezilen, siyasi karmaşa ile mücadele eden tüm dinler ve milletlerde görülen bir umut ve kurtuluş ideali, karanlıklardan aydınlıklara çıkaracak bir kurtarıcı fikrini oluşturmaktadır. Şiilik'teki Mehdilik inancı ise temel inanç esaslarından biri olan imamete dayanmaktadır. Tarih boyunca maruz kaldıkları baskılar, yaşadıkları hayal kırıklıkları Mehdi fikrini böylesine öncellemelerine etki etmiştir. Şia menşeli olan Şeyhiyye tarikatının lideri Ahmed el- Ahsa'i de siyasi huzursuzluklar ve sosyal şartların bozulmuş olması gibi sebepleri dikkate alarak etrafındaki insanlara kendilerini kurtaracak karizmatik bir liderin zuhurunun yakın olduğunu dile getirmekteydi. Dini hareketlerin liderleri konumundaki kişilerin bu tarz söylemlerin artması, talebeleri ve halk arasında Mehdi inancını iyice pekiştirmekteydi. Böylesine zemin hazırlanmış bir ortamdaki iyi kullanan Mirza Ali Muhammed, kendisini Mehdiye açılan kapı yani "bâb" olarak ilan etmiştir. Bu iddia Mirza Ali Muhammed'in ortaya attığı ilk iddiası olmakla beraber Mehdi fikrine zihnen ve dinen hazır olan insanlar tarafından da kabul görmüştür. Tüm bunlara bakarak Bâbilik- Bahâilik hareketinin Mehdilik fikri ekseninde gelişmiş bir dini hareket olduğunu görmekteyiz. Bâbilik- Bahâilik şeklinde bir isimlendirme kullanmamızın sebebi ise birbirlerinin devamı olmalarından kaynaklanmaktadır.

Mirza Ali Muhammed bâb olduğu iddiasını Kazım Reşti'nin görüşleri ışığında açıklamasının yanı sıra Hıristyanlık'taki bin yıl inancını ifade eden milenyum anlayışına da dayandırmaktadır. Bu bağlamda bin yıl hesabı yaparken de Hz. Muhammed'in hicretini değil, on ikinci imamın gaybeti olan hicri 260 yılını esas almaktadır. Çünkü hicri 260 yılı küçük gaybet dönemini başlatmış ve son sefirin hicri 328 yılında ölümü ile birlikte gaib imama açılan kapı kapanmıştır. Bu yüzden küçük gaybet dönemi üzerinden bin yıl geçmesi ile bâbın zuhuru da meydana gelmelidir. Mirza Ali'nin kendisini bâb ilan ettiği tarih de tam bin yıl sonrasına tekabül eden hicri 1260 yılına denk düşmektedir.

Mirza Ali Muhammed'in Mehdiye açılan bâb olduğu yönündeki iddiası kabul görmeye başlayınca bu iddiasını daha da ileri noktalara taşımaktan çekinmemiştir. İnsanlar arasında kabul görmüş olmasını ve içinde bulunduğu toplumun psiko- sosyal durumunu

fırsata çevirerek iddiasını bir adım daha ileriye taşıyarak kendisinin beklenen Mehdi olduğunu açıklamıştır. Bu iddiası da Kaçar Hanedanlığı'nın hâkimiyetindeki İran coğrafyasında uygulanan baskıcı politikalarından yılmış olan halk ve özellikle de Şeyhlik hareketinin sosyal tabanında büyük bir yankı uyandırdı. Mirza Ali kendisine ilk inananları Şiraz, Tebriz, Isfahan ve Tahran gibi büyük şehirlerde Bâbiliğin propagandasını yapmakla görevlendirdi. Bu çabaları da halk nezdinde karşılıksız bırakılmadı. Özellikle ilerleyen zamanlarda Bâbilik-Bahâilik arasındaki farklılaşmalara sebep olacak olan Subh-i Ezel lakaplı Yahya en- Nurî ve baba bir kardeşi Mirza Hüseyin Ali de bu dönemde Bâbiliği benimsemiştir.

Mirza Ali Muhammed iddialarının bu kadar kısa sürede karşılık bulmasından aldığı cesaretle Mehdilik iddiasını da bir derece ileriye taşıyarak kendisinin Allah tarafından insanlara doğru yolu göstermek üzere görevlendirilmiş bir peygamber olduğunu ileri sürmüştür. Bu iddiası doğrultusunda da İslam'ın hükmünün kaldırıldığını ve kendisine yeni hükümler vahyedildiğini ima etmiştir. Bu yeni dini hükümlerin de el- Beyan adlı eserinde yer aldığını ve bu eseri aslında kendisinin yazmadığını, Allah tarafından yeni bir kutsal kitap olarak gönderildiğini öne sürmüştür. Bu iddiaları dönemin âlimlerini ve Şah Nasırüddin'i rahatsız etmekteydi. Miladi 1850 yılında Şah'ın emri ile âlimler ile Mirza Ali Muhammed arasında bir münazara tertip edildi. Bu münazara sonrasında bir müddet hapis cezası ile yargılandıktan sonra hicri 1266/ miladi 1850 yılında kurşuna dizilerek idam edildi.

Mirza Ali Muhammed idam edilmeden önce müritlerinden Yahya en- Nurî'yi gizli bir vasiyetname ile halefi olarak tayin etmiştir. Bu vasiyetin gizli bir şekilde yapılmasının sebebinin Yahya en- Nurî'yi muhtemel tehlikelere karşı koruma amacı taşımaktadır. Yahya en- Nurî de ortamı tehlikeli gördüğü her durumda takiyye yapmaktan çekinmemiştir. Bâb'ın idamı üzerine Bâbiler, Nasırüddin Şah'tan intikam almak için bir suikast girişiminde bulundular. Bu girişimleri başarısız olduğu gibi Şah'ı da daha sert önlemler almaya itmiştir. Yahya en- Nurî de bu tayin meselesini gizli tutmuştur. Onun bu meseleyi gizlemesi ise Mirza Hüseyin Ali'ye kendini öne sürme fırsatı vermiştir.

Mirza Hüseyin Ali, Mirza Ali Muhammed ile hiç görüşmeden miladi 1844 yılında Bâbiliği kabul etmiştir. Bâb'ın hâpiste olduğu dönemlerde Bâbileri bir araya toplayarak Bedeşt'te bir toplantı düzenleyip kendilerinin birçok konuda İslam'dan ayrıldığını ifade etmiştir. Bâb Mirza Ali Muhammed'in idamından sonra da insanları kendi etrafında toplamaya başlamıştır. Bu toplantı sonrasında Mirza Hüseyin Ali güç ve etki kazanmıştır. 1850 yılında Mirza Ali'nin idam edilmesine kadar Tahran'da faaliyetlerini yürütmüştür. Bâb'ın idamından sonra Mirza Hüseyin Ali kendisini korumak için Irak'a gitmiştir. Ancak suikast girişiminden sonra hapse atılmıştır. Bu süreç Bâbiliğin Bahâiliğe doğru evrilmesinin

temellerini attığı için önemlidir. Çünkü Bahâiler, Mirza Hüseyin Ali'nin ilk vahyi de bu dönemde aldığını iddia etmektedirler. 1853 yılında ise Rus ve İngilizlerin Şah'a baskı yapmaları sonucu Bağdat'a sürgün edilmiştir. Burada Mirza Hüseyin Ali'nin şöhreti artmaya başlamıştır. Yahya en-Nurî o dönemde tehlike görmeyip Bâb'ın onu halefi ilan ettiğini bildiren vesikayı açıklamıştır. Bu sayede taraftar toplamaya başlayınca Mirza Hüseyin Ali de Süleymaniye Dağlarında inzivaya çekilmiştir. Ancak Bâbiler burada da rahat durmayınca Şah onları kendi sınırlarından uzak bir yerlere göndermek maksadıyla Osmanlı Devleti ile görüşmüştür. Yine siyasi baskı olunca Yahya en-Nurî kimliğini gizlemeye başladı. Artık Bâbiler arasındaki ayrılık damarı iyice belirginleşmiştir. Mirza Hüseyin Ali Edirne sürgünü öncesi tüm Bâbiler ile "Rızvan Bahçesi" adını verdikleri yerde toplanmışlardır. Bu toplantı da Mirza Hüseyin, Bâb'ın halefi olma iddiasının çok üstüne çıkarak kendisinin Bâb tarafından geleceği müjdelenen Allah'ın zuhur edeceği "el- müsteğas" olduğunu ilan etmiştir. Edirne'ye edildikleri zaman Mirza Hüseyin Ali ile baba bir kardeşi Yahya en-Nurî arasındaki liderlik mücadelesi sertleşmeye başlamış olup birbirlerine zehir göndererek canlarına kastedecek kadar şiddetli hale bürünmüştür. Çok geçmeden bu mücadeleyi Mirza Hüseyin Ali kazanmıştır. Bâb'ın halefi, ilahi emrin gerçek sahibi gibi sıfatlarla anılmaya başlayınca kendisine "Allah'ın ululuğu, lütfu ve rahmeti" anlamında "Bahâullah" ismini koyarak böyle anılmayı tercih ettiğini söylemiştir. Bu şekilde bir isimlendirme de Bâbiliğin Bahâilik olarak anılması sonucunu doğurmuştur. Edirne sürgünlerinin akabinde Akka'ya sürgün edilmiştir. Burada artık Bahâiliği din olarak sistemleştirmiştir.

Bâb Mirza Ali Muhammed hem Bâbilik de hem de Bahâilik de önemli bir konuma sahiptir. Bâbilik bizzat Mirza Ali Muhammed tarafından kurulmuştur. Bahâilik ise Mirza Ali Muhammed'in fikirleri üzerine bina edilmiştir. Bir nevi Bâbiliğin devamı gibidir. Bahâiliğin teşekkülüne etkisi incelenen Mirza Ali Muhammed'in hem Bâbilik hem de Bahâilik hareketinde Allah tarafından müjdelenen ve vahiy alan birisi olarak kabul edildiği tespit edilmiştir. Bâbilere göre el- Beyan kitabının gelmesi ile İslam'ın hükmünün kaldırdığına ve gelecek olan müsteğası müjdelediğine inanılmaktadır. Tüm bunların dışında da Bâb onlar için; Sünnilerin beklediği Mesih, Şiilerin beklediği Mevü'd, Hıristiyanların beklediği Vaftizci Yahya ve Yahudilerin beklediği İlya yani tüm peygamberler ve dinler tarafından müjdelenen kişidir. Bahâilere bakıldığı zaman da onun bir peygamber olmadığını ama gelecek olan büyük zuhura kapı aralayan "bâb" olduğuna iman edilir ki o müjdelediği büyük zuhur da Bahâullah'dır. Yani Bahâiliğin ortaya çıkması Mirza Ali Muhammed'in Allah tarafından verilen görevi sonucunda gerçekleşmiştir. Onlara göre Bâb'ın en büyük görevi insanlığı büyük zuhur olan Bahâullah'ın gelişine hazırlamış olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, A., *Sosyolojik Açıdan Bahâilik*, Istanbul Journal of Sociological Studies, 21 (1986), ss. 209- 229.
- Aclûni, İsmail b. Muhammed b. Abdülhâdi b. Abdülganî, *Keşfü'l-Hafa*, Matbaatu'l-İrfan Yayınları, Beyrut 1408/1988.
- Akgün, M. Z., *İslâmiyet Bakımından Baâbilik, Bahâlik ve Hukuki Durumları*, Kalite Matbası Yayınları, Ankara 1975.
- Albayrak, A.- Teber, Ö.- Gökalp, Y., “Anadolu’da Bahâi Faaliyetlerinin Tarihsel Bir Yansıması: Emin Ali’nin “Bahâi Hareketi Hakkında İlmî Bir Tettebbu” Adlı Makalesi”, *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, Antalya, 5/4 (2020), ss. 560- 573.
- Arıbaş, İ., *Kutsal Aileler: Hz. Bâb ve Hz. Bahâullah’ın Aileleri*, Ankara 2009.
- Bağdadi, A., *Mezhepler Arasındaki Farklar*, çev. Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014.
- Baha’i International Community Office of Public Information New York, *Hz. Bahauallah*, çev. Cüneyt Can, Baha Basım Dağıtım, Ankara 2021.
- Bahâullah M. H. A., *Birlik Çadırı*, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 2009.
- Bahâullah M. H. A., *Kurdun Oğlu Risalesi*, çev. Mecdettin İnan, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 1976.
- Bahâullah M. H. A., *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, çev. Atilla Bahçuvan, Işık Yayınevi, Adana 1985.
- Bahâullah, M. H. A., *İkan Kitabı*, çev. Mecdettin İnan, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1996.
- Bahâullah, M. H. A., *Kurdun Oğlu Risalesi*, çev. Mecdettin İnan, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 1976.
- Bahauallah, M. H. A., *Saklı Sözler*, çev. Mecdettin İnan, Bahai Eserleri Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2009.
- Bahâullah, M. H. A., *Yedi Vadi ve Dört Vadi*, çev. Atilla Bahçuvan, Işık Yayınevi, Adana 1985.
- Bozkuş, M., “Bahâiliğin Arka Planı ve Söylemi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 6/2 (2002), ss. 139-156.
- CL. Huart, “Bâb”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1979, c. II, s. 163-165.
- Çandır, A. F., *Tarihten Günümüze Bahâilik*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepler Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2006.

- Çiçek, H., “Bahâilik, Bahâiliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6 (2017), ss. 135-156.
- Demirdağ, M. F., *Dini Hareketlerin Bir Çeşidi Bahailik*, Journal of Islamic Research, 28/3 (2017), ss. 389-99.
- Demirdağ, M. F., *Dini Hareketlerin Bir Çeşidi Bahailik*, Journal of Islamic Research, 28/ 3 (2017), ss. 389.
- Dilmaç, M. A., *Kitabu'l- Akdes'e Göre Bahâilik ve Kitabu'l-Akdes'inBahâi LiteratüründekiYeri*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa 2019.
- Ebu Zehra, M., *İslam' da Siyasi ve İtikadi MezheplerTarihi*, çev. Abdülkadir Şener, Hisar Yayınevi, İstanbul 1976.
- Ebû Zehre, M., *İslam'da Siyasi İtikadi ve Fikri Mezhepler Tarihi*, çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Yayınları, İstanbul 1970.
- Faizi, G., *Bahâi Dini Hakkında Açıklamalar*, çev. Suna Bozkır, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 1994.
- Faizi, G., *Bahâi Dini Hakkında Açıklamalar*, çev. Suna Bozkır, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 1994.
- Fatheazam, H., *Yeni Bahçe*, çev. Mehmet Niyazi, Işık Yayınevi, Adana 1995.
- Fığlalı, E. R.- Şimşek R., *Bahâilik ve Kitabü' l- Akdes*, e-makâlât Mezhep Araştırmaları, 3/2 (2010), ss. 7-144
- Fığlalı, E. R., “Bahâilik”, *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüme Yayınları, İstanbul 1987, ss. 31-34.
- Fığlalı, E. R., “Bahâilik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. IV, ss. 464-468.
- Fığlalı, E. R., *Bâbilik ve Bahâilik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.
- Fığlalı, E. R., *Çağımızdaki İtikadi İslam Mezhepleri*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 1996.
- Gölpınarlı, A., *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1969.
- İpek, Y., *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dini Hareket Olarak Bâbilik- Bahailik ve Günümüz Türkiye' sindeki Faaliyetleri*, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2018.
- İzmirli, İ. H., *Yeni İlm-i Kelam*, Umman Yayınları, Ankara 1981.
- Kaymal, C., “Şia'da İmamet Meselesi ve Egemenlik”. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2018), ss. 172-195.
- Kutluay, Y., *Tarihte ve Günümüzde İslam Mezhepleri*, Selçuk Yayınları, Konya 1968.

- Marufi, M, *Makaleler*, Kazancı Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Nazif, S., *Nasiruddin Şah ve Babiler*, haz. A. Ergun Çınar, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014.
- Onat, H., *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
- Onat, H.-Kutlu S. (ed.). *İslam Mezhepler Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2017.
- Öz, M., “Mehdi el-Muntazar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2003, c. XXVIII, ss. 376-377.
- Öz, M., “Şeyhiyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2010, c. XXXIX, ss. 84-86.
- Öz, M., “Şia”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2010, c. XXXIX, ss. 111-114.
- Öz, M., *İmamiyyeŞiasındaOnikicinci İmam ve Mehdî İnancı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995.
- Özkaya, S., *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâilik Hareketi*, Akademi Kitabevi, İzmir 2000.
- Özşüca, N., *Bahai Dini: Tarihi, Prensipleri ve Dini Hükümleri*, Başnur Matbaası, Ankara 1967.
- Özşüca, N., *Bahâî Dininde Şer’î Hükümler ve İzahları*, Işık Yayınevi, Ankara 1984.
- Özşüca, N., *Bahâî Tarihi Özeti*, Baha Basım Yayın, İstanbul 1987.
- Sağani, R., *er- Risâle fi’l- Ahâsi’l- Mevzua*, Kahire 1884.
- Sarıkaya, S., *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Rağbet Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Şapolyo, E. B., *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Elif Kitapevi, İstanbul 2004.
- Şehristani, M., *el- Milel ve’n- Nihal, Daru’l- Keteb ve’l- İlmiyah Yayınları*, Beyrut 1971.
- Şevki Efendi, *Bahâî Dininin I. Yüzyılı*, çev. Suna Bozkır, Bahâî Basım Dağıtım, İstanbul 1995.
- Şevki Efendi, *Hiz. Bahâullah’ ın Dünya Düzeni Hakkında Mektupları*, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 2012.
- Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi*, Bahai Eserleri Basım Dağıtım, İstanbul 2010.
- Taherzadeh, A., *Hiz. Bahâullah’ ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1998, c. II.
- Taherzadeh, A., *Hiz. Bahâullah’ ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 2001, c. III.
- Taherzadeh, A., *Hiz. Bahâullah’ ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 2005, c. IV.
- Taherzadeh, A., *Hiz. Bâhaullah’ ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1995, c. I.

- Teber, Ö. F., “Mehdilik İnancı Temelinde Oluşan Geç Dönem Mezhepler”, *İslam Mezhepleri Tarihi*, ed. Mehmet Ali Büyükkara, Anadolı Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2018, ss.190- 207.
- Tusı, N. M., “İmamet Risalesi”, çev. Hasan Onat, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXV (1996), ss. 179-191.
- Tümer, G.- Küçük, A., *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997
- Türkiye Bahâi Topluluğu, *Hız. Bahâullah'ın Dini “Bir Dünya Dini”*, s. 7 [Broşür].
- Ünal, A. B., *Bâbilik ve Bahâilik Üzerine Makaleler*, İzmir 2000.
- Ünal, M. A., *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Ünsal, M., *Ali Muhammed Şîrâzî ve Bâbilik Hareketi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003.
- Yasin İpek, Y., *Subh- ı Ezel Yahya ve Ezeliler*, *Bilimname*, 45 (2021), ss. 43-78.
- Yavuz, Y. Ş., “İslam İnancında Mehdi”, *TDV İslam Ansiklopedisi(DİA)*, Ankara 2003, c. XXIII, ss. 371-374.
- Yazar, M. B. – Temimi, M. R., *Beyrut Vilâyeti*, Beyrut Vilayet matbaası, Beyrut 1915.
- Yurdagür, M., “Ahbariyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 1988, c. I, ss. 490-491
- Yüce Adalet Evi, *Bedi Takvimi*, Baha Basım Dağıtım, İstanbul 2014.
- Zerendî, M., *Nebil Tarihi*, çev. MinuDerahan Sabit, Baha Basım Dağıtım, İstanbul 2001.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Kübra SÖNMEZ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Anadolu İmam Hatip Lisesi, Antalya, 2013.
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Antalya, 2018.
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri tezli yüksek lisansa devam ediyor
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Konyaaltı Ayten Çağırın Ortaokulu
Çalıştığı Kurumlar	Kepez Ortaokulu, Osmangazi Ortaokulu